

יישומה של אמנת האו"ם נגד עינויים ונגד יחס
ועונשים אכזריים, בלתי-אנושיים או משפילים בידי

ישראל

יישומה של אמנת האו"ם נגד עינויים ונגד יחס ועונשים אכזריים, בלתי-אנושיים או משפילים בידי ישראל

הוועד הציבורי נגד עינויים בישראל והארגון העולמי נגד עינויים (OMCT) הגישו דוח אלטרנטיבי בנושא מצב זכויות האדם בישראל ובשטחים הכבושים לועדת האו"ם נגד עינויים, במהלך מושבה ה-42 (אפריל-מאי 2009). מסמך זה נועד להצביע על פערים ביישומה של אמנת האו"ם נגד עינויים ונגד יחס ועונשים אכזריים, בלתי-אנושיים או משפילים בידי ישראל. זאת באמצעות ניתוח משפטי מקיף ותיאורי מקרים.

הפרסום הנוכחי כולל גם את רשימת הנושאים ואת ההמלצות אשר אומצו בידי ועדת האו"ם נגד עינויים.

World Organisation Against Torture (OMCT)
P.O. Box 21 - 8, rue du Vieux Billard - CH-1211 Geneva 8 - Switzerland
Tel: +41 22 809 4939 - Fax: +41 22 809 4929
E-mail: omct@omct.org
Website: www.omct.org

הוועד הציבורי נגד עינויים בישראל
ת"ד 4634 - ירושלים 91046 - ישראל
טל': 02-6429825 - פקס: 02-6432847
דוא"ל: pcati@stoptorture.org.il
אתר: www.stoptorture.org.il

יישומה של אמנת האו"ם נגד עינויים ונגד יחס ועונשים אכזריים, בלתי-אנושיים או משפילים בידי ישראל

דוחות אלטרנטיביים שהוגשו לוועדת האו"ם נגד עינויים

צוות המחקר והכתיבה של הוועד הציבורי נגד עינויים בישראל:
ד"ר יובל גינבר, עו"ד אליהו אברם, עו"ד באנה שגרי-בדארנה,
מר כרמי לקר, עו"ד תחריר עתאמלה-מהנא, עו"ד סמאח אלחטיב-איוב

בשיתוף הארגון העולמי נגד עינויים

מהדורה ראשונה: יוני 2009
© 2009 הארגון העולמי נגד עינויים
יישומה של אמנת האו"ם נגד עינויים ונגד יחס ועונשים אכזריים,
בלתי-אנושיים או משפילים בידי ישראל
UNTB/CAT/42/2009/ISR/HE

ISBN: 978-2-88894-031-9
(מסמך זה פורסם גם בשפות האנגלית והערבית)

World Organisation Against Torture
PO Box 21 - 8, rue du Vieux-Billard
1211 Geneva 8, Switzerland
Tel : + 41 22 809 4939
Fax : +41 22 809 4929
omct@omct.org

הוועד הציבורי נגד עינויים בישראל
ת"ד 4634
ירושלים 91046
טלפון: 02-6429825
פקס: 02-6432847
דוא"ל: pcati@stoptorture.org.il

עורך אחראי: אריק סוטה
צילום העטיפה: © יואב לפ
תרגום מאנגלית: ארז וולק

Avec le soutien de la

כתיבת מסמך זה ופרסומו התאפשרו הודות לתמיכה כספית של האיחוד האירופי. הדעות המובעות כאן הן באחריותם הבלעדית של הארגונים השותפים בפרויקט.

מבוא

באפריל 2009, הגישו הוועד הציבורי נגד עינויים בישראל והארגון העולמי נגד עינויים (OMCT) דוח אלטרנטיבי בנושא השימוש בעינויים ועונשים אכזריים, בלתי אנושיים או משפילים לוועדת האו"ם נגד עינויים (להלן: הוועדה). הדוח היה מקור מידע חשוב עבור הוועדה כאשר דנה בדוח התקופתי הרביעי של ישראל במושב ה-42, אשר נערך בז'נווה בין ה-27 באפריל ל-15 במאי 2009. הדוח האלטרנטיבי כולל, בין היתר, חלק מעשי, המתבסס על אירועים ספציפיים, וסקירה של הפרות זכויות אדם מצדה של מדינת ישראל במהלך ובעקבות הלחימה בעזה בין דצמבר 2008 לינואר 2009.

עוד קודם למושב זה, בספטמבר 2008, הגיש הוועד הציבורי נגד עינויים בישראל לוועדה מידע כללי באשר למצב בישראל, בכל הנוגע למימוש האמנה נגד עינויים ונגד יחס ועונשים אכזריים, בלתי אנושיים או משפילים (להלן: האמנה). זאת על מנת להביא בפני הוועדה רשימת נושאים לבחינה בעת הדיון בדוח התקופתי הרביעי של ישראל¹.

בחדש מאי 2009 הופיעו נציגים מטעם הוועד הציבורי נגד עינויים בישראל והארגון העולמי נגד עינויים בפני הוועדה, והציגו בפני חבריה את הנקודות הבעייתיות ביותר באשר ליישום האמנה בישראל, על בסיס הדוח האלטרנטיבי.

על מנת להפוך את הדוח נגיש יותר לקורא, נערכה הגרסה הנוכחית שלו באופן שונה מזה שהוגש לוועדה נגד עינויים, אך מהות הדברים נשמרה באדיקות².

מסמך זה נפתח בניתוח של האופן בו מממשת מדינת ישראל את האמנה. לאחר הניתוח מובאים מספר מקרים קונקרטיים לצורך המחשה, ולאחריהם

¹ מסמך או"ם מס' CAT/C/ISR/Q/4.

² ניתן למצוא את הדוחות המלאים, כפי שהוגשו לוועדה נגד עינויים, בכתובת <http://www.stoptorture.org.il/en/node/1414>.

סקירה של הפרות זכויות האדם על ידי מדינת ישראל במהלך הלחימה בעזה (דצמבר 2008 עד ינואר 2009) ובעקבותיה. עוד כולל הדוח את המלצות הוועד הציבורי נגד עינויים בישראל והארגון העולמי נגד עינויים, שנועדו להבטיח את קיומם המלא והאפקטיבי של תנאי האמנה.

כמו כן כולל המסמך את "רשימת הנושאים לבדיקה בדוח התקופתי הרביעי של ישראל"³ ואת "ההערות המסכמות" של הוועדה⁴.

הוועד הציבורי נגד עינויים בישראל והארגון העולמי נגד עינויים שואפים לתרום, בפרסום דוח זה, להפצת ההערות המסכמות אשר אותן אימצה הוועדה. הדוח נועד גם להיות כלי עזר לפיקוח על הצעדים בהם נוקטת ישראל ליישומן היעיל של המלצות הוועדה, על מנת לשים קץ לשימוש בעינויים וביחס ועונשים אכזריים, בלתי אנושיים או משפילים מכל סוג שהוא בישראל ובשטחים הכבושים. כמדינה שהינה צד לאמנה, זוהי חובתה המשפטית המוחלטת של מדינת ישראל.

---

³ מסמך או"ם מס' CAT/C/ISR/Q/4.

⁴ מסמך או"ם מס' CAT/C/ISR/CO/4.

אודות הוועד הציבורי נגד עינויים בישראל והארגון העולמי נגד עינויים

הוועד הציבורי נגד עינויים בישראל הוקם בשנת 1990 בידי קבוצה של פעילי זכויות אדם, בתגובה למדיניות ממשלתית המפרה את זכויות האדם של עצירים ושל אסורים, ומתירה שימוש שיטתי בעינויים ובהתעללויות. המדיניות האמורה התגבשה בשנת 1987, לאחר שוועדת חקירה ממשלתית (ועדת לנדוי) הפכה לחוקי-בפועל את השימוש בעינויים ובהתעללויות בחקירות של עצורים פלסטיניים בידי שירות הביטחון הכללי (שב"כ). במשך שנים הכחישה מדינת ישראל שהיא עושה שימוש בעינויים וטענה כי, לכל היותר, מופעל על העצורים הביטחוניים "לחץ פיזי מתון" בעת חקירתם. לאמתו של דבר, השיטות שאושרו על ידי ועדת לנדוי היו עינויים, והן הפכו לדבר שבשגרה. בשנת 1999 דן בג"ץ בעתירות שהוגשו על ידי הוועד הציבורי נגד עינויים בישראל וגופים נוספים. הפסיקה התקדימית אסרה על כמה משיטות העינויים שהיו נהוגות עד אז, אולם הותירה פתח לשימוש באמצעים חריגים במקרים מסוימים, מה שאפשר לכוחות הביטחון להוסיף ולעשות שימוש בעינויים ובהתעללויות.

הוועד פועל להגנת זכויותיהם של עצירים ואסירים באשר הן, אולם מטרתנו העיקרית הייתה מאז ומתמיד ההגנה על עצורים מפני עינויים, התעללויות והפרת הזכות להליך הוגן, נושא שהקשר בינו לבין עינויים והתעללויות הנו הדוק ביותר. הוועד מספק סיוע משפטי, הן ברמה הפרטנית והן ברמה הכללית, באמצעות הגשה של תלונות לרשויות ועתירות לבג"ץ; עוסק בשדלנות ("לובי") בכנסת למען זכויות העצירים והאסירים, ולמען יישום החוקים הבין-לאומיים הרלוונטיים; מפרסם דוחות ומידע נוסף על מקרי עינויים, התעללויות והפרות אחרות של זכויות אדם; מספק מידע ומציג נתונים בפני גופים ומנגנונים של האו"ם, המפקחים על זכויות עצירים ואסירים; ומעורב במיזם חדש לחינוך לזכויות אדם. הוועד מקדיש מאמצים ומשאבים למען

הגברת המעורבות הציבורית ולחינוך לזכויות אדם, מתוך האמונה כי הדרך היחידה להילחם בנגע העינויים היא בגישה הוליסטית ואינטגרטיבית. הוועד משתף פעולה על בסיס קבוע עם ארגוני זכויות אדם וצדק חברתי בין-לאומיים, פלסטיניים וישראלים.

פרטי קשר :

הוועד הציבורי נגד עינויים בישראל
ת"ד 4634
ירושלים 91046
טלפון : 02-6429825
פקס : 02-6432847
דוא"ל : pcati@stoptorture.org.il
אתר : www.stoptorture.org.il

הארגון העולמי נגד עינויים (OMCT) הוא כיום הקואליציה העיקרית של ארגונים לא ממשלתיים (NGO) הפועלת נגד עינויים, הוצאות להורג ללא משפט, העלמת אנשים וכל צורה אחרת של יחס אכזרי, בלתי-אנושי או משפיל. הארגון, שברשת SOS-Torture שלו שותפים כיום קרוב לשלוש מאות ארגונים, מהווה את הרשת החשובה ביותר של ארגונים לא ממשלתיים בעולם להגנה על זכויות האדם ולקידומן.

המזכירות הבינלאומית של הארגון, היושבת בז'נבה, שוויץ, מספקת סיוע רפואי, משפטי ו/או סוציאלי פרטני לקורבנות עינויים, ומפיצה מדי יום פניות דחופות ברחבי העולם, במטרה להגן על הנפגעים ולהביא את האשמים לדין. מעבר לכך, מספק הארגון תמיכה לאנשים ממספר קבוצות מועדות לפגיעה, כגון נשים, ילדים ופעילי זכויות אדם. במסגרת פעילותו, עוסק הארגון גם בהגשת עדכונים ודוחות אלטרנטיביים למנגנונים מיוחדים של האו"ם, ונוטל חלק פעיל בפיתוחן של נורמות בין-לאומיות להגנה על זכויות אדם.

הארגון נהנה ממעמד מייעץ למועצה הכלכלית-חברתית של האומות

המאוחדות, לארגון העבודה הבינלאומי (ILO), למועצה האפריקאית לזכויות אדם (ACHPR) ולארגון הפרנקופוני הבינלאומי (OIF); הארגון זכה למעמד משתתף (participatory status) במועצת אירופה.

פרויקט "גופי אמנות האומות המאוחדות" של הארגון נועד להקל על קורבנות ועל ארגונים לא ממשלתיים את הגישה אל הגופים השונים של האו"ם המפקחים על יישומן של אמנות זכויות האדם. זאת באמצעות מתן סיוע משפטי ומעשי. מטרה נוספת של הפרויקט היא לתרום תרומה משמעותית לכך שמדינות החתומות על אמנות, כדוגמת האמנה נגד עינויים ונגד יחס ועונשים אכזריים, בלתי-אנושיים או משפילים או האמנה הבינלאומית בדבר זכויות אזרחיות ומדיניות, יישמו את הזכויות המוכרות בהן.

פרטי קשר:

World Organisation Against Torture (OMCT)
P.O. Box 21
8 rue du Vieux Billard
1211 Geneva 8
Switzerland
Tel: +41 22 809 49 39
Fax: +41 22 809 49 29
Email: omct@omct.org
Website: www.omct.org

תוכן העניינים

2	מבוא
4	אודות הוועד הציבורי נגד עינויים בישראל והארגון העולמי נגד עינויים
9	חלק ראשון: יישום האמנה נגד עינויים ונגד יחס ועונשים אכזריים, בלתי אנושיים או משפילים
10	1. אי-ציות לאמנה באופן כללי
12	2. סעיפים 1 ו-4: הגדרת העינויים וסיווגם כעבירות פליליות
13	3. סעיף 2א: צעדים למניעת עינויים
15	4. סעיף 2ב: אין צידוק לעינויים
16	5. סעיף 3: גירוש והסגרה למדינות אשר בהן יש סכנה לעינויים
18	6. סעיף 11: הטיפול באנשים הנתונים במעצר, עיכוב או מאסר
24	7. סעיפים 12 ו-13: הזכות להתלונן, חובת הרשויות לערוך חקירה ללא דיחוי וללא משוא פנים
27	8. סעיף 14: הזכות להטבה, לפיצוי ולשיקום
28	9. סעיף 15: השימוש בראיות שהושגו בעינויים וביחס אכזרי, בלתי אנושי או משפיל
29	10. סעיפים 20, 21 ו-22: והפרוטוקול האופציונלי
31	חלק שני: מקרים מוחשיים המדגימים את השימוש בעינויים
32	1. הערה באשר למספר התלונות והעתירות ועל תפקידו של בית המשפט העליון
35	2. עינויים והתעללויות – מקרים להמחשה
53	חלק שלישי: הפרות האמנה במהלך הלחימה בעזה (דצמבר 2008 – ינואר 2009) ובעקבותיה
54	1. היחס לעצירים (סעיפים 1 ו-16)
62	2. הטיפול באנשים אחרים בשליטתם הישירה והמהותית של כוחות צה"ל (סעיפים 1, 11 ו-16)
64	המלצות הוועד הציבורי נגד עינויים בישראל והארגון העולמי נגד עינויים לשלטונות מדינת ישראל
67	רשימת נושאים לבדיקת הוועדה, בבואה לדון בדוח התקופתי הרביעי של ישראל (CAT/C/ISR/4)
80	הערות מסכמות של הוועדה נגד עינויים

**חלק ראשון: יישום האמנה נגד עינויים ונגד
יחס ועונשים אכזריים, בלתי אנושיים או
משפילים**

1. אי-ציות לאמנה באופן כללי

מאז דנה בפעם האחרונה ועדת האו"ם נגד עינויים במצב בישראל, עשה שירות הביטחון הכללי (להלן: שב"כ) שימוש בעינויים בחקירותיהם של עשרות, אם לא מאות, עצורים פלסטיניים, ונקט באמצעים אכזריים, בלתי אנושיים או משפילים (להלן: התעללות) בחקירותיהם של רבים נוספים. השימוש בטכניקות של עינויים, או בכינון הרשמי "אמצעים מיוחדים", זוכה לגושפנקה רשמית ולהצדקה מכוח טיעון "הצורך". תלונות על עינויים מצד נחקרים נסגרות, ללא יוצא מן הכלל, על ידי פרקליטות המדינה או היועץ המשפטי לממשלה, ומעולם לא הוחל בהליכים פליליים נגד החוקרים או מפקדיהם.

חיילים ואנשי ביטחון אחרים עושים שימוש באלימות ובהשפלה, ולעתים אף בעינויים, במהלך מעצר פלסטינים בשטחים הכבושים, כמו גם בפרק הזמן שלאחר המעצר. הדבר נעשה בניגוד לפקודות הצבא, אך השלטונות ממעטים בניסיונות למנוע, לחקור, לתבוע או להעניש את האשמים.

בתלונות עקביות מפי עצורים פלסטיניים, המתועדות בתצהירים מפורטים שנמסרו לוועד הציבורי נגד עינויים בישראל, ל"בצלם" ול"מוקד להגנת הפרט", מתואר השימוש בשיטות הנכללות בבירור בהגדרת העינויים לפי סעיף 1 של האמנה ולפי פסיקות בתי הדין הבין-לאומיים וגופים נוספים המפקחים על זכויות אדם. בכמה מקרים נמצא אישור לטענות במסמכים פנימיים של השב"כ, בעדויותיהם של חוקרי שב"כ בבתי המשפט ובממצאים רפואיים⁵. השיטות

⁵ "חזרה לשגרת העינויים: עינויים והתעללות בעצירים פלסטיניים במהלך המעצר והחקירה", ספטמבר 2001 – אפריל 2003 (ירושלים: הוועד הציבורי נגד עינויים בישראל, נכתב בידי יובל גינבר, יוני 2003); "פצצות מתקתקות – עדויות של קורבנות עינויים בישראל" (ירושלים: הוועד הציבורי נגד עינויים בישראל, נכתב בידי נעם הופשטטר, מאי 2007); "בתכלית האיסור: עינוי עצירים פלסטיניים והתעללות בהם על-ידי כוחות הביטחון של ישראל" (ירושלים: בצלם והמוקד להגנת הפרט, נכתב בידי יחזקאל לין, מאי 2007), עמ' 51-58; "טיפול משפחתי: שימוש בבני משפחה כאמצעי לחץ על נחקרים בחקירות שב"כ" (ירושלים: הוועד הציבורי נגד עינויים בישראל, נכתב בידי אביאל לינדר, מרס 2008). אנשי

האמורות כוללות, בין השאר, את האמצעים הבאים: ניתוק מן העולם החיצון לתקופות ארוכות; מניעת שינה על ידי חקירות רצופות, או כמעט רצופות, לתקופות העולות על 24 שעות (לדוגמה, 46 שעות עם הפסקה של שעתיים לאחר 25 השעות הראשונות⁶); כיפוף גבו של הנחקר בכוח על גבי מושב כיסא, פעמים רבות תוך כבילת רגליו לכיסא, והשאתו כשהוא כפוף כך לאחור עד שאינו מסוגל לשאת עוד את הכאב; חבטות ומכות; אילוץ הנחקר לכרוע בתנוחת "צפרדעי"; הידוק יתר של אזיקים סמוך למרפקים או מעליהם, וטלטול האזיקים באופן הגורם לזרועות להתנפח, ולעתים קרובות לפגיעה בעצב הרדיאלי; איומים במעצר בני משפחה ובפגיעה פיזית בהם, חשיפת החשוד לחקירה משפילה של הורה או בן זוג, או חשיפת קרוב משפחה לבן או לאח שעל גופו נראים סימני עינויים פיזיים. כל אימת שנעשה שימוש בעינויים פיזיים, נוכחים בחקירה שלושה חוקרי שב"כ לפחות, ועל פי רוב כוללת החקירה שימוש ביותר מאמצעי אחד, שוב ושוב, נגד אותו עצור.

הרופאים במתקני הכליאה, שבהם נערכות חקירות השב"כ, מודעים בבירור לעובדה שבמקום נעשה שימוש בעינויים ובאמצעים אחרים; עצורים מובאים לבדיקה כשהם סובלים מתשישות, מכאבים, מחבורות ומטראומה, והרופאים יודעים שהאבחנה שיתנו לעציר עשויה לקבוע האם יילקח אותו אדם בחזרה לאגף השב"כ ויעבור עינויים נוספים אם לאו. היות שבמרבית המקרים משיבים הרופאים את העצורים לידי חוקריהם ביודעין, יש לראות בהם שותפים, ולו פסיביים, לעינויי השב"כ. בכך הם מפירים הן את תנאי האמנה והן את כללי האתיקה הרפואית⁷.

שב"כ העידו על שיטות חקירה בשימועים משפטיים סגורים; פרסום העדויות אסור. במספר מקרים, הועברו מזכרים של שב"כ הדנים בשימוש ב"אמצעים מיוחדים" לפרקליטי ההגנה, והם שמורים בארכיון הוועד הציבורי נגד עינויים בישראל.

⁶ ר' "פצצות מתקתקות", שם, עמ' 53.

⁷ שם, עמ' 16, 22, 24-25, 30-31, 46, 56-57, 71-73. כמעט כל קורבנות העינויים המתועדים בפרסום הושבו לחקירה לאחר קבלת טיפול רפואי, ורק במקרה אחד (עמ' 81) דיווח הרופא על תלונותיו של הנבדק והורה לאפשר לו לנוח.

ההמלצות שהעלתה ועדת האו"ם לאחר בחינת המצב בישראל בעבר נתקלו בהתעלמות עקבית.⁸

2. סעיפים 1 ו-4: הגדרת העינויים וסיווגם כעבירות פליליות

בישראל אין כל חקיקה המגדירה את העינויים כעבירה פלילית, כפי שנעשה בסעיף 1א של האמנה וכקבוע בסעיף 4 בה. העבירות הקיימות, המתייחסות להתעללות גופנית או נפשית, חלות רק במידה שהקורבן הוא עצור או חסר ישע, ואינן כוללות כמה ממרכיבי הגדרת העינויים.⁹ ספר החוקים אוסר על עובד ציבור להשתמש בכוח, באלימות או באיומי פגיעה כדי לסחוט הודאה בעבירה או מידע הנוגע לעבירה, אך אינו מתייחס לגרימת סבל נפשי. החוק אף אינו אוסר על מעשים שמטרתם ענישה או שסיבתם הפליה מכל סוג. העונש המרבי הקבוע בחוק לעבירה זו, שלוש שנים, אינו פרופורציונאלי לחומרתה של עבירת העינויים.¹⁰

ועדות אד-הוק מטעם משרד המשפטים הצביעו על הלקונה בחוק העונשין

⁸ המלצות הוועדה משנת 2002 כוללות: הוספת עבירת עינויים מיוחדת לחוק הישראלי, כמוגדר באמנה; ביטול הגנת הצורך בחוק כנגד אישומים בעינויים; בדיקת נהלי המעצר המנהלי בשטחים הכבושים; הבטחה שכל העצורים, ללא יוצא מן הכלל, יובאו ללא דיחוי בפני שופט, ויזכו לייצוג משפטי; הבטחה שבשום מקרה לא ייעשה שימוש בחקירות השב"כ והמשטרה באמצעים האסורים על פי האמנה; כינון מנגנוני תלונה, חקירה ותביעה יעילים למניעת פשעי עינוי והתעללות; חקיקה שתפסול עדויות שהוצאו מן הנחקרים בעינויים, ומידע שהופק על סמך עדויות שכאלה; הגברת החינוך וההכשרה בנושאי האמנה בקרב השב"כ, צה"ל, משטרת ישראל ורופאים; ביטול הסתייגותה של ישראל מסעיף 20 לאמנה, והצהרה על תמיכתה בסעיפים 21 ו-22. ר' מסמך או"ם A/57/44 משנת 2002.

⁹ לפי סעיף 3368 לחוק העונשין תשל"ז-1977, העונש המרבי על התעללות גופנית או נפשית בחסר ישע הוא שבע שנות מאסר, או תשע שנים אם המתעלל אחראי על הקורבן; בית המשפט העליון קבע שעבירה זו כוללת את ההתעללות באדם הנתון במעצר: ע"פ 1752/00 מדינת ישראל נ' נקאש, פ"ד נד(2) 84, 72 (2000). תחת סעיף 65 בחוק השיפוט הצבאי תשט"ו-1955, עונשו של חייל המתעלל בעצור או בחייל שדרגתו נמוכה משלו הוא עד שלוש שנות מאסר, או שבע שנים בנסיבות מחמירות.

¹⁰ בסעיף 277 לחוק העונשין, תשל"ז-1977, תחת הכותרת "עבירות בשירות הציבור וכלפיו", נכתב: "עובד הציבור העושה אחת מאלה, דינו – מאסר שלוש שנים:

(1) משתמש, או מורה להשתמש, בכוח או באלימות נגד אדם כדי לסחוט ממנו, או מאחר

שהאדם יש לו ענין בו, הודיה בעבירה או מידע בדבר עבירה;

(2) מאיים על אדם, או מורה שיאיימו עליו, בפגיעה בגופו או בנכסיו, שלו או של אחר שהאדם

יש לו ענין בו, כדי לסחוט מן האדם הודיה בעבירה או מידע בדבר עבירה."

הקיים, והמליצו לקבוע בחוק עבירת עינויים מיוחדת, שתעלה בקנה אחד עם סעיף 1 של האמנה¹¹. אך כיום, יותר מעשור לאחר מכן, נחות ההצעות כאבן שאין לה הופכין.

בשנת 2007 דנה ועדת חוקה, חוק ומשפט של הכנסת בהצעה לכלול איסור על עינויים בטיטת החוקה¹². בסיכום הדיון הביע יושב ראש הוועדה תמיכה באיסור חוקתי על עינויים¹³. עם זאת, הסעיף המוצע אינו מכסה יחס ועונשים אכזריים, בלתי אנושיים או משפילים, והאיסור יהיה כפוף למגבלות ה"איזונים" הכלליות של החוקה. אם יאושר הסעיף, הוא יגביל את כוחה של הכנסת לחוקק חוק המתיר עינויים, אך האיסור לא יהיה מוחלט.

3. סעיף 2א: צעדים למניעת עינויים

ערובה הכרחית נגד עינויים היא הווידוא כי העצור מובא בפני שופט מיד לאחר מעצרו, ונהנה מגישה תכופה ליעוץ משפטי באשר לאופי החקירה. במקרים המוגדרים כביטחוניים, מוחלשת ערובה זו באופן דרסטי על ידי חוק סדר הדין הפלילי (עצור החשוד בעבירות ביטחון) (הוראת שעה), תשס"ו-2006. הוראת השעה, שאושרה בתחילה באופן זמני לתקופה של שמונה עשר חודשים, הוארכה על ידי הכנסת עד לסוף שנת 2010, מתוך כוונה לשלב אותה בבוא היום בחוק

¹¹ הוועדה לבדיקת חקיקה נגד עינויים – דוח מסכם (11 ביולי 1995). הצעות דומות לרפורמה בחוק העולה בקנה אחד עם סעיפים 1 ו-15 של האמנה נכללו בדוח הוועדה לעניין הרשעה על סמך הודאה בלבד ולעניין העילות למשפט חוזר (ועדת גולדברג) מדצמבר 1994, עמ' 16-17. בשנת 1999 ניסח משרד המשפטים הצעת חוק האוסרת על עינויים: הצעת חוק העונשין (תיקון – איסור עינויים), 1999.

¹² הוועדה, בראשות חבר הכנסת פרופ' בן ששון, דנה בנושא ב-20 בנובמבר 2007, בהשתתפות משפטים מן האקדמיה ונציגי משרד המשפטים (פרוטוקול מס' 349). דיון קודם בנושא נערך ב-6 בפברואר 2005 (פרוטוקול מס' 400). נציג משרד המשפטים הסתייג מאיסור חוקתי על עינויים, בטענה כי הגדרת העינויים, כפי שהיא מפורשת על ידי גופים בין-לאומיים, היא רחבה במידה בלתי סבירה. עמדת הנציג מרמזת על כך ששיטות, הנחשבות בעיני ממשלת ישראל כפחות חמורות מעינויים, ייחשבו כעינויים תחת סטנדרטים המקובלים בעולם.

¹³ "לא יהיה אדם נתון לעינויים". הסייג בטיטת החוקה, בדומה לזה המופיע בחוק יסוד: כבוד האדם וחירותו, דומה במבנהו לסעיף 1 של הצ'רטר הקנדי לזכויות ולחירויות. הסייג הופך את האיסור לפחות ממוחלט.

קבוע נגד טרור¹⁴. הוראת השעה מאפשרת מעצר וחקירה של אנשים הנחשדים בעבירות ביטחון לתקופה של עד 96 שעות בטרם יובאו בפני שופט. בית המשפט רשאי לדון בהארכת המעצר ללא נוכחות החשוד במשך 20 ימים, ואין חובה ליידע את החשוד בדבר השימוע או בדבר ההחלטה שהתקבלה בנוגע להארכת מעצרו. מאחר שהחוק אף מאפשר למנוע מחשוד בעבירות ביטחון גישה לעורך דין לתקופה של עד 21 יום¹⁵, ניתן למעשה לחקור עצירים אלה במשך ארבעה ימים ללא קשר עם העולם החיצון או פיקוח משפטי; ולמעט שימוע יחיד בפני שופט, יכולה החקירה להימשך עד שלושה שבועות מבלי שתינתן לעציר כל גישה אל העולם החיצון.

החוק הצבאי בגדה המערבית מתיר להחזיק חשוד במעצר לתקופה של עד שמונה ימים בטרם יובא בפני שופט, ולמנוע מן העצורים גישה לעורך דין לתקופה של עד 90 יום¹⁶. במקביל להוראת השעה הנזכרת לעיל, הוכנס תיקון לחוק הצבאי בגדה המערבית, המאפשר לקיים דיונים בהארכת מעצר ללא נוכחות החשוד לתקופה של עד 30 יום, ובכך להרע עוד יותר את התקופות הארוכות שבהן ניתן לפי הנהלים להחזיק עצור ללא מגע עם העולם¹⁷.

תחת חוק כליאתם של לוחמים בלתי חוקיים, תשס"ב-2002, הורחב המעצר לתקופות ארוכות ללא קשר עם העולם לקטגוריה חדשה של עצורים מנהליים. בהתאם לתיקון שהוכנס ביולי 2008¹⁸, מתיר עתה החוק להחזיק אדם במעצר לתקופה של עד 14 ימים בטרם יובא בפני שופט בית המשפט המחוזי על מנת

¹⁴ הוראת השעה נחקקה ב-29 ביוני 2006 והוארכה בתיקון שהתקבל ב-18 בדצמבר 2007. כוונתו של משרד המשפטים לשלב את הוראת השעה בחוק מקיף נגד טרור מתועדת בדיון ועדת חוקה, חוק ומשפט של הכנסת ב-12 בדצמבר 2007 (פרוטוקול מס' 379).

¹⁵ סעיף 35 לחוק סדר הדין הפלילי (סמכויות אכיפה – מעצרים), תשנ"ו-1996.

¹⁶ הצו בדבר הוראות ביטחון (אזור יהודה ושומרון), מס' 378, תש"ל-1970, סעיפים 78(ג) ו-78(ד). לפי סעיף 78(ו) רשאי שופט צבאי לחזור ולהאריך את המעצר בשלושים ימים בכל פעם, ומשך המעצר הכולל לצרכי חקירה יכול להגיע ל-90 ימים מיום המעצר.

¹⁷ הצו בדבר הוראות ביטחון (אזור יהודה ושומרון), מס' 1599 (תיקון מס' 95), 2007; התיקון, שהוכנס ב-5 באוגוסט 2007, מעדכן את סעיף 78 של הצו בדבר הוראות ביטחון (אזור יהודה ושומרון), מס' 378, תש"ו-1970.

¹⁸ חוק כליאתם של לוחמים בלתי חוקיים (תיקון והוראת שעה), תשס"ח-2008. התיקון התקבל ב-30 ביולי 2008.

לקבוע אם מעמדו הוא אכן מעמד של "לוחם בלתי חוקי". החוק מאפשר גם למנוע מן העצור לפגוש עורך דין במשך תקופה של 21 ימים. פירוש הדבר הוא שניתן לעצור תושב רצועת עזה או לבנון¹⁹ ולחקרו בבידוד מוחלט במשך 14 ימים, ולמעט שימוע משפטי יחיד יכולה החקירה להימשך עד 21 ימים, כאשר מן העצור נמנע כל קשר אל העולם.

סעיפים חדשים אלה בחוק, המאפשרים לחקור עצורים בבידוד מן העולם ומבלי שיתאפשר להם לראות שופט, נותנים גושפנקה חוקית ורשמית לאמצעים המוגדרים כהתעללות על פי גופי זכויות אדם בין-לאומיים²⁰, מעבר לכך שהם מקלים על השימוש בעינויים ובצורות התעללות אחרות.

4. סעיף 2ב: אין צידוק לעינויים

פסיקת בג"ץ מספטמבר 1999 (בג"ץ 5100/94 הוועד הציבורי נגד עינויים בישראל נ' מדינת ישראל), העניקה הצדקה לעינויים בנסיבות מסוימות (במקרים המכונים "פצצה מתקתקת") בבחינת "הרע במיעוטו", וזאת על ידי מתן האפשרות למענים ליהנות בדיעבד מ"הגנת הצורך" המוגדרת בחוק העונשין²¹. כך יוצא ש"הגנת הצורך" מצדיקה עינויים בנסיבות כאלה, ובהתאם לכך פוטרת את המענים מאחריות פלילית, בניגוד לסעיף 2ב של האמנה ולעצם מטרתה

¹⁹ בית המשפט העליון פסק שאין להחיל את החוק על תושבי ישראל, והותר את השאלה פתוחה לגבי תושבי הגדה המערבית. ע"פ 6659/06 פלוני נגד מדינת ישראל, פסק דין מתאריך ה-11 ביוני 2008, עדיין לא פורסם.

²⁰ לדוגמה, ועדת זכויות האדם של האו"ם קבעה כי "מעצר ממושך ללא קשר עם העולם עשוי להקל על השימוש בעינויים, ועשוי בפני עצמו להוות יחס אכזרי, לא אנושי או משפיל, ואפילו עינוי". מסמך או"ם מס' E/CN.4Res.2004/41, התקבל ללא הצבעה ב-19 באפריל 2004, פסקה 8. המומחה המיוחד מטעם האו"ם לנושא עינויים, בהכירו כי "השימוש הנפוץ ביותר עינויים נעשה במהלך מעצרים במנותק מן העולם", קרא אף הוא לאסור בחוק על מעצרים מסוג זה. מסמך או"ם מס' E/CN.4/2002/76 מן ה-27 בדצמבר 2001, נספח 1.

²¹ "חקירות שב"כ והגנת הצורך – מסגרת לשיקול דעת היועץ המשפטי לממשלה (בעקבות פס"ד בג"ץ)", מסמך שניסח היועץ המשפטי לממשלה דאז, אליקים רובינשטיין, ב-28 באוקטובר 1999, הקובע קריטריונים בהם יהיו חוקרי שב"כ מוגנים מתביעה על פי הגנת הצורך. המסגרת אומצה בעקבות פסיקת בג"ץ. בפסיקת בג"ץ נכתב (בפסקה 38): "אם חוקר עומד לנקוט אמצעים אלה [אמצעים פיזיים]", או נוקט בהם הלכה למעשה, הוא חורג מסמכותו. אחריותו לכך תיבחן על פי הדין הכללי. אחריותו הפלילית תיבחן על פי סייג "הצורך", ועל פי הנחתנו [...] אם נסיבות המקרה מקיימות את דרישות הסייג, עשוי החוקר לחסות תחת כנפיו."

וכוונתה. אלה הם פני הדברים, יותר מ-14 שנים לאחר שהבהירה הוועדה למדינה החברה באמנה את אי קבילות השימוש בהגנה משפטית שכזו,²² ותוך התעלמות מהמלצות חוזרות ונשנות מצד הוועדה²³; ועדת זכויות האדם²⁴; והדווח המיוחד של האו"ם לנושא עינויים²⁵.

5. סעיף 3: גירוש והסגרה למדינות אשר בהן יש

סכנה לעינויים

בחודש מאי 2001 הכניסה הכנסת שינויים מעמיקים בחוק ההסגרה, תשי"ד-1954, אולם גם לאחר השינויים, אין הסייגים להסגרה בחוק כוללים תנאי לפי סעיף 3 באמנה, המונע את הסגרתו של אדם למדינה אשר בה הוא יעמוד בסכנת עינויים²⁶.

גם חוק הכניסה לישראל, תשי"ב-1952 זכה לעדכונים מהותיים חוזרים ונשנים

²² כפי שהעירה הוועדה, בעקבות הדוח התקופתי הראשון של ישראל: "מדאיגה במיוחד העובדה שחוקי מדינת ישראל המתייחסים ל"ציות לפקודה" ול"צורך" עומדים בסתירה ברורה לחובות המדינה בהתאם לסעיף 2 של האמנה נגד עינויים". מסמך או"ם A/49/44 משנת 1994, פסקה 167.

²³ בהתייחסה לדוח התקופתי השני של ישראל, הביעה הוועדה דאגה עקב "השימוש המתמשך של שבי"כ ב"הנחיות לנדוי", המתירות הפעלת לחץ פיזי בחקירה; הנחיות אלה מבוססות על אימוץ מצדם של בתי המשפט בישראל את הצדקת הצורך, הצדקה הסותרת את סעיף 2ב של האמנה. מסמך או"ם A/53/44 משנת 1998, פסקה 238(א). בהתייחסה לדוח התקופתי השלישי של ישראל, הוועדה "הביעה דאגה" מכך שבפסיקת בג"ץ מ-1999 (בג"ץ 5100/94 הוועד הציבורי נגד עינויים בישראל נ' מדינת ישראל), "ציין בית המשפט כי חוקרי שבי"כ העושים שימוש בלחץ פיזי במקרים קיצוניים (מקרי פצצה מתקתקת) עשויים שלא לשאת באחריות פלילית, שכן הם יוכלו להסתמך על 'הגנת הצורך'. הוועדה המליצה "להסיר את סייג הצורך כהצדקה שיפוטית אפשרית לעינויים מחוקי המדינה". מסמך או"ם A/57/44 מ-2002, פסקאות 52(a)iii ו-53(a).

²⁴ בשנת 2003, לאחר בחינת הדוח התקופתי השני של ישראל, הבהירה ועדת זכויות האדם כי "הטיעון של 'הגנת הצורך' אינו מוכר תחת האמנה [הבינלאומית בדבר זכויות אזרחיות ומדיניות]". דברי סיכום של הוועדה לזכויות אדם: ישראל. מסמך או"ם CCPR/CO/78/ISR מן ה-5 באוגוסט 2003, פסקה 18.

²⁵ הדווח המיוחד של האו"ם לנושאי עינויים הצהיר באופן חד-משמעי, בתגובה לפסיקת בג"ץ בתיק 5100/94 הוועד הציבורי נגד עינויים בישראל נ' מדינת ישראל, כי "תחת החוק הבינלאומי אין כל הגנה שכזו נגד מעשי עינויים או התעללות מסוג אחר". מסמך או"ם E/CN.4/2000/9 משנת 2000, פסקה 675.

²⁶ תיקון מס' 7 לחוק (2007). ה"סייג הפוליטי" להסגרה מציין (סעיף 2ב(ב1)) כי אדם, אשר התקבלה בקשה להסגירו, לא יוכל לטעון שעבירתו היא בעלת אופי מדיני כאשר המדובר בעבירה ששתי המדינות התחייבו באמנה רב-צדדית להסגירו בשלה. סעיף זה, בשילוב עם האמנה, ימנע מאדם המואשם בעינויים על ידי המדינה המבקשת לטעון שאין להסגירו, מאחר שהעבירה היא עבירה מדינית.

במהלך שבע השנים האחרונות, בכל האמור לגירוש מהגרים בלתי חוקיים²⁷, אך החוק עדיין אינו מתייחס לסכנת העינויים במדינה המקבלת, או לעקרון איסור הגירוש או ההחזרה (non-refoulement) של אדם למקום אשר בו הוא עלול לסבול מרדיפה, מעבר למתן סמכות לשחרר מהגר בלתי חוקי לפי שיקול דעת, על בסיס "טעמים הומניטאריים מיוחדים"²⁸.

עקרון איסור הגירוש או ההחזרה מוכר על ידי בית המשפט העליון כעיקרון בחוק הישראלי, אך זהו עיקרון שאין לו ביטוי בחקיקה, והוא מתייחס בדרך כלל לסכנה לחייו או לחירותו של המגורש²⁹, ולא לסכנה הספציפית של עינויים או התעללות בארץ שאליה יושב. בשנת 2002 הציגו משרד המשפטים ומשרד הפנים את "נוהל הסדרת הטיפול במבקשי מקלט בישראל"³⁰, המגדיר את אופן בדיקת טענותיהם של מבקשי מקלט. עם זאת, גם כאן אין כל אזכור לסכנת העינויים כגורם למניעת הגירוש או ההחזרה. יתר על כן, הנוהל מאפשר לממשלה לסרב, מבלי לקיים שיקול דעת, לבקשות מקלט מצדם של תושבי "מדינות אויב". כלומר, המשפט הישראלי אינו מחייב את מקבלי ההחלטות לשקול האם יש סכנה שהאדם העומד בפני גירוש יסבול מעינויים במדינה המקבלת.

הנושא הפך לחמור במיוחד על רקע שטף מבקשי המקלט ממזרח אפריקה, הטוענים לזכאותם למעמד של פליטים. הממשלה הגיבה בהצעת חקיקה, שעדיין לא עברה בכנסת, אשר אם תתקבל, תאפשר לרשויות לגרש מיד "מסתננים" אל מעבר לגבול המצרי, מבלי לתת להם הזדמנות לטעון למעמד של פליטים, ומבלי לבחון האם הם עומדים בסכנת עינויים או התעללות אם יושבו למצרים, או

²⁷ תיקונים מס' 9 (2001), 14 (2005) ו-17 (2008), המעדכנים את סעיף 13 בנוגע לגירוש אנשים הנמצאים בישראל ללא אשרה חוקית, ומוסיפים שורה של נהלים העוסקים בשימועים מנהליים ובערעורים.

²⁸ סעיפים 13(3) ו-13טו(3).

²⁹ בג"ץ 5190/94, אל טאיי נ' שר הפנים, פ"ד מט(3) 849 (1995).

³⁰ ענת בן-דור ורמי אדוט, "מדינת ישראל – מקלט בטוח: בעיות בטיפול של מדינת ישראל בפליטים ובמבקשי מקלט" (תל אביב: רופאים לזכויות אדם ואוניברסיטת תל-אביב, ספטמבר 93), נספח א', עמ' 58.

ממצרים לארץ מוצאם³¹. באוגוסט 2007 כבר יישמה ממשלת ישראל את המדיניות, כאשר גירשה באופן מיידי קבוצת מבקשי מקלט סודאניים אשר חצו את הגבול המצרי, מבלי להתחשב בטענותיהם או במעמדם³².

6. סעיף 11: הטיפול באנשים הנתונים במעצר,

עיכוב או מאסר

ההגנה בחוק הישראלי מפני עינויים והתעללויות, ככל שהדבר נוגע לחשודים בעבירות פליליות רגילות, השתפרה באופן משמעותי במהלך שבע השנים הנבחנות כאן³³. עם זאת, שיפורים אלה אינם חלים בחקירות ביטחוניות, או בחקירת חשודים שנעצרו תחת החוק הצבאי בגדה המערבית.

6.1 פסיקת יששכרוב³⁴

במקרה זה, פסק בית המשפט העליון כי במקרים בהם לא הודיעה המשטרה לחשוד, טרם חקירתו, על זכותו להיוועץ בעורך דין, בשילוב עם הפרות נוספות של זכותו להליך תקין, רשאי בית המשפט לפסול הודאות (או כל ראיה אחרת) שהתקבלו תוך הפרת זכויות אלה. עם זאת, כלל משפטי זה, שנועד לאלץ את המשטרה לציית למנגנונים הקבועים בחוק ולהבטיח הליך הוגן, אינו חל כאשר נמנע מן החשוד לדבר עם עורך דין מכוח צו ביטחוני. כלל הפסלות תקף רק

³¹ הצעת חוק למניעת הסתננות, תשס"ח-2008, התפרסמה ב-1 במרס 2008 ב"רשומות – הצעות חוק ממשלתיות". סעיף 11 מאפשר לקצין מוסמך לגרש "מסתנן" באופן מיידי, אם נתפס זמן קצר לאחר חציית הגבול. הגירוש חייב להתבצע תוך 72 שעות מזמן התפיסה. עם זאת, במקרים אחרים יש הליך הקודם לגירוש, המאפשר לשחרר "מסתנן" מ"טעמים הומניטאריים מיוחדים" (סעיף 15א(2)). מדברי ההסבר של הממשלה, המלווים את ההצעה, לא עולה כי מנסחיה ראו לנגד עיניהם סכנת עינויים או רדיפה כאחד הטעמים האמורים.

³² "Israel Returns Illegal African Migrants to Egypt", New York Times, 20 August 2007.

³³ השינויים בחוק הנוגעים לעצירים ביטחוניים מפורטים בסעיף לעיל, העוסק בסעיף 2 של האמנה.
³⁴ ע"פ 5121/98 טורי רפאל יששכרוב נ' התובע הצבאי הראשי (לא פורסם), 4.5.06. ניתן לראות את פסק הדין באתר הרשות השופטת (www.court.gov.il).

כאשר הפרת הזכות להליך תקין אינה מאושרת על ידי החוק³⁵. כן קבע בית המשפט העליון כי חומרת העבירה וחשיבות הראיות הן גורמים העשויים להפוך ראייה לקבילה, גם כאשר הופרו זכויות החשוד. יש לצפות כי החלת סייג זה על חקירת עצורים החשודים כמחבלים תגרום לבתי משפט לקבל הודאות וראיות אחרות, אפילו במקרים בהם לא יודע הנאשם בדבר זכותו לייצוג משפטי.

6.2 קטינים

בתיקון מקיף לחוק הנוער (שפיטה, ענישה ודרכי טיפול)³⁶, נקבע כי כאשר קטין נחקר בחשד לביצוע עבירה, יש להודיע על כך להוריו או לקרוב משפחה בגיר אחר, מיד עם מעצרו של הקטין³⁷. להורה או לקרוב המשפחה חייבת להינתן האפשרות להיות נוכח בכל חקירה של הקטין³⁸. עם זאת, מספר גורמים יכולים לגבור על הזכות לנוכחות הורה בחקירה, ביניהם המקרה שבו נחשד הקטין בעבירה ביטחונית, והקצין המוסמך מאמין שנוכחות הורה או קרוב בגיר תפגע בביטחון המדינה³⁹. זאת ועוד, הוראות אלה באשר לחקירת קטין הנחשד בעבירה חלות רק על המשטרה, והשב"כ פטור מהן. ההוראות אינן תקפות לגבי קטינים שנעצרו בגדה המערבית תחת החוק הצבאי, אשר אינו כולל הליכים מיוחדים למעצר קטינים, ומחשיב נער בן 16 כבגיר.

³⁵ שם, פסקה 67, בנוגע לדרישה שהראיות תושגנה כדין; פסקה 72, העוסקת בחומרת העבירה ובחשיבות הראיות כגורמים העשויים להפוך ראיות לקבילות, גם אם הושגו שלא כדין ותוך הפרת זכותו של הנאשם להליך תקין.

³⁶ תיקון מס' 14 לחוק, שהתקבל ב-21 ביולי 2008.

³⁷ סעיף 19 בחוק לאחר התיקון. החובה להודיע להורה של הקטין או לקרוב אחר על מעצרו כבר הייתה חלק מחוק המעצרים הכללי. החובה להודיע להורים שילדם ייחקר היא חדשה.

³⁸ סעיף 9ח. לפי סעיף 9ט, לפני כל חקירה יש ליידע גם את הקטין בדבר זכותו להיוועץ בעורך דין, ועל זכאותו לייצוג משפטי בחינם מידי הסגוריה הציבורית.

³⁹ סעיפים 9ז ו-9ח.

6.3 תיעוד בווידיאו

בשנת 2002 חל שיפור משמעותי בהגנה על חשודים מפני התעללות במהלך חקירות משטרה. חוק סדר הדין הפלילי (חקירת חשודים), תשס"ב-2002 קובע כי חקירת חשודים, על כל שלביה, תוקלט בווידיאו. דרישת ההקלטה חלה על חקירות בחשד לכל עבירה שהעונש המרבי עליה הוא עשר שנות מאסר או יותר (הדרישה נכנסת לתוקף בהדרגה, החל בחקירות רצח, בשנת 2006, ועד לכל העבירות שעונשן עשר שנות מאסר או יותר, בשנת 2010). יש לצפות כי הקלטות וידיאו בחקירות משטרה תתרומנה רבות להרתעת השוטרים מפני שימוש באלימות, בהפחדה וביחס משפיל במהלך חקירת אנשים הנחשדים בעבירות פליליות חמורות. נוסף על כך, תבטחנה ההקלטות כי לחשוד הטוען שהודאתו הוצאה ממנו בעינויים או בהתעללות מסוג אחר יהיו האמצעים להוכיח את טענתו ולפסול הודעות שכאלה.

עם זאת, דרישת ההקלטה אינה חלה על השב"כ: חוקרי שב"כ רשאים להמשיך ולנהל את חקירותיהם ללא כל ציוד הקלטה (לאמתו של דבר, מרבית החקירות הללו מוקלטות, לפחות בחלקן, אך המדובר בהקלטות סודיות לצרכי החוקרים, אשר על פי רוב אינן זמינות לצורך תביעה פלילית). יתר על כן, בשנת 2008 הייתה אמורה דרישת ההקלטה לחול על חקירות של עבירות ביטחוניות בידי המשטרה, אך הכנסת תיקנה את החוק⁴⁰ ופטרה את המשטרה מחובת ההקלטה בחקירת הנחשדים בעבירות ביטחוניות עד לשנת 2012 – תשע שנים לאחר כניסת החוק לתוקף (ועשר שנים לאחר אישורו). פירוש הדבר הוא שאפילו החקירות המועטות יחסית של חשודים בעבירות ביטחון, הנערכות בידי המשטרה – חקירות אלה, על פי רוב, מסתכמות בגביית אמרה אחת או יותר מן החשוד במהלך חקירת שב"כ ולאחר סיומה – לא תוקלטנה באודיו או בווידיאו. כך לא תהיה כל עדות ישירה בדבר מצבו הפיזי והנפשי של הנחקר כתוצאה מהטיפול לו זכה מידי השב"כ.

⁴⁰ תיקון מס' 4, 17 ביוני 2008, מאריך את הפטור מהקלטת חקירות בעבירות ביטחון מיולי 2008 ליוני 2012. הצעת הממשלה להפוך את הפטור לחלק קבוע מן החוק נדחתה על ידי הכנסת.

6.4 מעצרים מנהליים

מעצרים מנהליים של אזרחים, על סמך החשד שהם עלולים לאיים על ביטחון המדינה או הציבור, מבוצעים הן בשטחי ישראל והן בשטחים הכבושים. באחרונה הורחב החוק, והוא מאפשר לבצע מעצרים מנהליים גם של "לוחמי אויב בלתי חוקיים". בשני המקרים, המעצר אינו מוגבל בזמן, ניתן להאריכו שוב ושוב (כפי שאכן נעשה, על פי רוב) לתקופות של שישה חודשים, והוא מבוסס על חשדות המנוסחים במעורפל וללא פירוט, ועל מידע ועדויות אשר העצור אינו רשאי לבחון. כפי שכבר העירה הוועדה בעבר⁴¹, מעצר מנהלי מסוג זה, שאינו מוגבל בזמן, והמבוסס על הליכים בלתי הוגנים בעליל, מהווה יחס אכזרי, בלתי אנושי או משפיל⁴². במקרים מסוימים הושם אדם במעצר מנהלי לאחר שסיים לרצות את עונשו בגין עבירה פלילית שבה הורשע: לאחר שנים ארוכות בכלא, כאשר האדם מסיים את יום מאסרו האחרון ומצפה לשוב אל ביתו כאדם חופשי, הוא מוצא את עצמו במעצר מנהלי, אשר סופו מי ישרנו⁴³.

חוק כליאתם של לוחמים בלתי חוקיים (תיקון והוראת שעה), תשס"ח-2008, מאפשר להחזיק "לוחם אויב בלתי חוקי" במעצר מנהלי, תוך הארכת המעצר בבית משפט מדי שישה חודשים, עד אשר שחרורו של אותו "לוחם בלתי חוקי" לא יהווה סכנה לביטחון המדינה (סעיף 5(ג)) – תנאי שעשוי לא להתקיים עד לסיום הסכסוך. על אף שבית המשפט העליון פסק כי יש להצביע על המסוכנות הטמונה בשחרורו של כל "לוחם בלתי חוקי" באופן אינדיבידואלי, וכי נטל

⁴¹ דוח הוועדה נגד עינויים, מסמך או"ם A/57/44 משנת 2002, פסקה 52(e).

⁴² מעצרים מנהליים מן התקופה האחרונה, אשר הוארכו מעבר לשנתיים וחצי, כוללים את עביר עודה, אישה שנעצרה כאשר הייתה בת 21, והוחזקה במעצר מנהלי במשך יותר מ-26 חודשים, ולאחר מכן, ב-10 ביולי 2008, נעצרה במעצר מנהלי נוסף לתקופה של שישה חודשים; אדם ששמו לא פורסם מנימוקי ביטחון, ששהה במעצר מנהלי ארבע שנים, ואז אישר בית המשפט הארכה נוספת של שישה חודשים (בג"ץ 11026/05 מן ה-22 בדצמבר 2005, לא פורסם); עבד אלכרים געאפרה, אשר שהה במעצר מנהלי קרוב לשלוש שנים, באישור בג"ץ (בג"ץ 4960/05 מן ה-15 ביוני 2005, לא פורסם); ראאד קאדרי, אשר שהה במעצר מנהלי קרוב לארבע שנים, באישור בג"ץ (בג"ץ 11006/04 מן ה-13 בדצמבר 2004, לא פורסם). מעצרו המנהלי של זה האחרון הוארך לבסוף עד קרוב לחמש שנים.

⁴³ מקרה מן העת האחרונה, בו הוארך מאסר על ידי מעצר מנהלי: בג"ץ 2233/07 פלוני נ' המפקד הצבאי לאזור יהודה ושומרון, פס"ד מן ה-29 במרס 2007, לא פורסם.

הוכחת המסוכנות חייב לגבור ככל שמתארך המעצר⁴⁴, מעצרים שכאלה יכולים להיות ארוכים ביותר⁴⁵, במציאות של סכסוך חמוש הנמשך כבר שני דורות.

6.5 איזוק – חקירות שב"כ

ידיהם של עצורים בחקירות שב"כ נכבלות באזיקים מאחורי גבם בתנוחה לא נוחה, ההופכת עם הזמן למכאיבה ביותר. השימוש בנוהל זה נמשך, וזאת על אף הצהרות בכתב המעידות על הפסקתו, אשר ניתנו לוועד הציבורי נגד עינויים בישראל⁴⁶. ההצדקה הניתנת להליך היא הגנה על החוקרים מפני התקפה, אך העובדה שהמשטרה הצהירה כי היא אינה כובלת עצירים הנמצאים בחקירות שב"כ בשעת גביית האמרות מהם⁴⁷, והעובדה שהנחקרים נותרים כבולים באזיקים בחדרי החקירה כאשר אין שם איש מלבדם, מעידות על אי-נכונות הטענה. נראה כי איזוק ממושך ומכאיב משמש את חוקרי השב"כ כחלק משיטות החקירה האכזריות שבהן הם עושים שימוש, והדבר עשוי אף להיחשב כעינוי בפני עצמו.

6.6 איזוק – עצורים אחרים

כבילת קטינים למיטותיהם בכלא, כעונש משמעותי או בתגובה לניסיונות התאבדות, כבילה לא מידתית או כצורת ענישה של עצירים אחרים ושל אסירים מורשעים בבתי הכלא, כבילה משפילה ובלתי אנושית של אסירים למיטות בית

⁴⁴ ע"פ 6659/06 מה-11 ביוני 2008 (לא פורסם), פסקה 49 בפסק הדין, מאת הנשיאה ביניש.

⁴⁵ העצורים שעניינם נדון בפסיקה דלעיל הוחזקו בתחילה כעצורים מנהליים, ולאחר מכן כ"לוחמים בלתי חוקיים" תחת החוק החדש, האחד לתקופה של שש שנים ומחצה בעת הפסיקה, והשני במשך קרוב לחמש שנים וחמישה חודשים.

⁴⁶ מכתב ממושרד המזכיר הצבאי לראש הממשלה אל הוועד הציבורי נגד עינויים בישראל, מתאריך ה-27 בינואר 2008.

⁴⁷ במכתב אל הוועד הציבורי נגד עינויים בישראל מיום ה-11 במאי 2008, הצהיר יובל ריבלין מלשכת מבקר המשרד לביטחון פנים, היחידה לתלונות הציבור, כי "בדיקתנו במשטרת ישראל העלתה כי נחקרים אינם נאזקים בעת חקירתם".

החולים במהלך אשפוז, וחשיפה משפילה של חשודים אזוקים בפני בני משפחותיהם, אמצעי התקשורת והציבור במהלך שימועים בבית המשפט – כל התופעות הללו תועדו פעמים רבות, וזכו לביקורת מצד המבקרים את בתי הסוהר מטעם הסניגוריה הציבורית, מצדה של עמותת רופאים לזכויות אדם ומצד חברי כנסת בדיוני הוועדות⁴⁸. אך הנהלים בעינם עומדים.

6.7 תאי המעצר של השב"כ

במהלך חקירות שב"כ, מוחזקים החשודים הביטחוניים (בין חקירה לחקירה) בתאים הממוקמים באגף נפרד של מתקן הכליאה. התנאים השוררים בתאים אלה הם משפילים במכוון, אמצעי הנלווה לשיטות החקירה עצמן, העונות על ההגדרה של עינויים ויחס אכזרי, בלתי אנושי או משפיל. בתאים אין מיטות או חלונות, ואורות החשמל דולקים 24 שעות ביממה. במקרים מסוימים מתלוננים העצירים על קור, לחות ומזיקים. על פי רוב, מוחזק החשוד בתאים אלה בבידוד, לפחות במהלך חלק מתקופת החקירה, ופעמים רבות לכל אורכה⁴⁹. מפקחים בלתי תלויים מטעם הסניגוריה הציבורית ומפקחים על בתי הסוהר מטעם לשכת עורכי הדין אינם מורשים להיכנס לתאים אלה⁵⁰. אגפי החקירות של השב"כ נמצאים כיום באחריות שירות בתי הסוהר (שב"ס); אך שב"ס מכחיש את אחריותו לתנאים באגפי השב"כ, והשב"כ מצדו טוען שאינו אחראי לתנאי הכליאה⁵¹.

⁴⁸ ראה הסניגוריה הציבורית – דוח תנאי מעצר, מאסר וכליאה 2007, עמ' 17-12, 36, 56-57; הסניגוריה הציבורית – דוח תנאי מעצר, מאסר וכליאה 2006, עמ' 13, 25, 57 : דיוני ועדת חוקה, חוק ומשפט, 24 בינואר 2008 (פרוטוקול מס' 431) – 90% מן העצורים הבגירים ו-95% מן העצורים הקטינים מובאים לדיונים בבית המשפט עם אזיקים על ידיהם, ובמרבית המקרים אף על רגליהם.

⁴⁹ "בתכלית האיסור", הערה 5 לעיל, עמ' 41-33.

⁵⁰ הסניגוריה הציבורית – דוח תנאי מעצר, מאסר וכליאה 2004, 36 – מבקרים מטעם הסניגוריה לא הורשו להיכנס אל אגף חקירות שב"כ בכלא קישון. דוחות הסניגוריה הציבורית בשנים שלאחר מכן מתארים ביקורת יסודית, אך אינם מזכירים עוד את האגפים הביטחוניים. מבקרים בלתי תלויים מן הוועד הציבורי נגד עינויים בישראל, אשר מונו מטעם לשכת עורכי הדין, לא הורשו להיכנס ב-2007 לאגפי החקירות של השב"כ בפתח תקווה ובירושלים.

⁵¹ לדוגמה, בתגובה לטענה על איזוק מכאיב בין חקירות, הגיב כל אחד משני הגופים כי האחריות לכך

6.8 מתקני שב"ס

כל בתי הסוהר, בכללם מתקני כליאה צבאיים לשעבר, עברו לאחריות שב"ס. העברת האחריות נועדה להביא לשיפור בתנאי הכליאה, אולם דוחות מפקחי הסניגוריה הציבורית מן השנים 2006 ו-2007 מוסיפים לתאר מקרים רבים של צפיפות יתר, אוורור לקוי, אלימות מצד סוהרים ומחסור בתמיכה סוציאלית וחינוכית הולמת. אסירים ביטחוניים – רובם ככולם פלסטינים, ובהם קטינים – מופלים לרעה: הזכות ללמוד לבחינות הבגרות נמנעת מהם, כמו גם הגישה לשירותי הרווחה, אשר להם זכאים אסירים אחרים. נאסר עליהם לשוחח בטלפון עם משפחותיהם וחבריהם, לגעת במהלך ביקורים בבני משפחה, בכללם ילדים, ולהתייחד עם בני/בנות זוגם.⁵² שב"ס אינו מעסיק ולו פסיכיאטר ערבי אחד – שיוכל לשוחח עם אסירים פלסטינים בשפת אמם, ובמקרה של אסירים מן הרשות הפלסטינית, שפתם היחידה.⁵³

7. סעיפים 12 ו-13: הזכות להתלונן, חובת הרשויות

לערוך חקירה ללא דיחוי וללא משוא פנים

7.1 חסינות השב"כ

הגוף היחיד המוסמך על פי חוק לחקור תלונות נגד השב"כ הוא המחלקה לחקירת שוטרים במשרד המשפטים. עם זאת, התיקון לחוק משנת 1994, המסמיך את היועץ המשפטי לממשלה להנחות את המחלקה לחקירת שוטרים

מצויה בתחומו של האחר. בדיון בוועדת חוקה, חוק ומשפט, טען ראש אגף החקירות של השב"כ: "[...] כל מה שקשור לתנאי הכליאה והאחזקה הוא לא באחריותנו אלא באחריות גופי הכליאה" (פרוטוקול 245, 3 ביולי 2007).

⁵² הסניגוריה הציבורית – דוח תנאי מעצר, מאסר וכליאה 2007, עמ' 22, 28-29. בשנת 2007 הורה נציב בתי הסוהר שאין לאפשר לאסירים ביטחוניים להשלים את בחינות הבגרות של הרשות הפלסטינית.

⁵³ "No Treatment for Mentally Ill Detainees", הארץ, 20 באוגוסט 2001. בכתבה דווח כי שב"ס אינו מעסיק אף פסיכיאטר, פסיכולוג או עובד סוציאלי דובר ערבית.

לפתוח בחקירה פלילית בעקבות תלונה נגד השב"כ, הפך לאות מתה. בשנים האחרונות לא נעשה בו שימוש ולו פעם אחת. במקום זאת, תלונות העוסקות בהתנהלותם של אנשי שב"כ במהלך חקירה מופנות אל "מבקר תלונות הנחקרים" בשב"כ (מבת"ן). בתפקיד זה מחזיק עובד בכיר בשב"כ, בעל רקע בשירות. כך נוצר מצב בו תלונות על עינויים מצד עובדי שב"כ נבדקות "בתוך הבית", על ידי אדם שהוא עצמו עובד שב"כ, ואין לראות בו גורם עצמאי או חסר פניות. מבקר התלונות מגיש דוח ליועץ המשפטי לממשלה. בהמשך, כל תלונה על עינויים מוכחשת עובדתית או, לחלופין - מוצדקת כמקרה של "פצצה מתקתקת", והיועץ המשפטי פוטר את המענים מאחריות פלילית תחת "הגנת הצורך". כך או כך, כל התיקים נסגרים, ללא יוצא מן הכלל. אף תלונה לא הובילה מעולם לחקירה פלילית, כל שכן להגשת כתב אישום⁵⁴. למעט צעדים משמעותיים זניחים בקומץ מקרים (אשר מעולם לא כללו קנסות, פיטורים או הורדה בדרגה), נהנים המענים מחסינות מוחלטת.

יתר על כן, חוק שירות הביטחון הכללי, התשס"ב-2002 מעניק לעובדי השירות פטור מאחריות פלילית או אזרחית למעשים שעשו במסגרת תפקידם, ובלבד שפעלו בתום לב⁵⁵. למרבה הצער, אין לפסול את האפשרות שפרקליטות המדינה, היועץ המשפטי לממשלה ואף בתי המשפט יראו בעינויים, בנסיבות מסוימות, מעשים סבירים שבוצעו בתום לב. בנוסף, קובע החוק כי כל התקנות הנוגעות לניהול חקירות שב"כ ושמות כל עובדי הארגון יהיו חסויים, כך שלמתלונן אין כל אפשרות לדעת האם המעשים שעליהם הוא מתלונן מותרים על פי חוק.

⁵⁴ תשובה של שר המשפטים לשאלתה בכנסת ב-13 בדצמבר 2006, ותגובת משרד המשפטים לבקשת הוועד הציבורי למניעת עינויים בישראל, תחת חוק חופש המידע, מיום 18 בפברואר 2007: בשנים 2005-2006 בחן מבקר תלונות הנחקרים 131 תלונות, אך באף אחת מהן לא נפתחה חקירה פלילית, ורק בשני מקרים נקטו צעדים משמעותיים (שניהם ב-2005). מן המידע שהוגש לדיוח המיוחד של האו"ם לענייני זכויות אדם ומניעת טרור, בביקורו בישראל ביולי 2007, עולה כי מאז שנת 2000 בחן המבקר כ-550 תלונות, ובאף אחת מאלה לא הוגש כתב אישום. רק בארבעה מקרים נקטו צעדים משמעותיים. מסמך או"ם מסי' A/HRC/6/17/Add.4 מה-16 בנובמבר 2006, פסקה 19.

⁵⁵ סעיף 18 בחוק שירות הביטחון הכללי, התשס"ב-2002.

7.2 תלונוט נגד המשטרה

במקרים רבים, המחלקה לחקירת שוטרים במשרד המשפטים אינה חוקרת תלונוט על עינויים או התעללות מצד שוטרים. המחלקה אמורה להיות עצמאית ולפעול ללא משוא פנים, אך אידיאל זה קשה במיוחד להשגה כאשר מרבית החוקרים במחלקה הם שוטרים בדימוס, הנוטים לצדד בעמיתיהם לשעבר כאשר מוטלת עליהם הבחירה בין גרסתו של מתלונן לגרסת המשטרה לאירועים. רובן המכריע של התלונוט, בכללן תלונוט מצד עצורים על התעללות בעת מעצרים, נסגרות מבלי שתנוהל כל חקירה, או לאחר חקירה שטחית בלבד⁵⁶.

7.3 תלונוט נגד חיילים

תקנות צה"ל קובעות כי בכל תלונוט על אלימות או התעללות בעצור תיפתח חקירה פלילית⁵⁷. אף על פי כן, אם העצור – הפלסטיני, במרבית המקרים – אינו מגיש תלונוט, רק במקרים נדירים מגיעים דיווחים על עינויים או התעללות לידי המשטרה הצבאית או התביעה הצבאית הראשית. אפילו כאשר תלונוט על עינויים או התעללות מצד חיילים מוגשות במועדן, הן זוכות רק לעתים רחוקות לחקירה רצינית. חקירות מסוג זה נפתחות בדרך כלל באיחור, מתנהלות בחוסר יעילות, וכמעט לעולם אינן מסתיימות בכתב אישום⁵⁸.

⁵⁶ ב"דוח השנתי 56א" של מבקר המדינה, מצא המבקר כי 64% מן התלונוט שהתקבלו במח"ש על אלימות שוטרים נסגרו מבלי להיחקר (עמ' 361), ורק בין 4% ל-5% מן התלונוט שנחקרו הסתיימו בדן פלילי (עמ' 363). תיק חקירה המכיל רק את עדות המתלונן ועדות המשטרה ייסגר בשל חוסר ראיות (עמ' 364-363).

⁵⁷ "בלתי חוקי בעליל – התעללות חיילים בעצירים פלסטינים" (ירושלים: הוועד הציבורי נגד עינויים בישראל, נכתב בידי נעם הופשטטר, יוני 2008), עמ' 27. זה בשונה ממקרים של פציעה או הריגה במהלך פעילות צבאית, אשר בהם פתיחת חקירת מצ"ח אינה חובה.

⁵⁸ שם, עמ' 31-32; "בתכלית האיסור", הערה 5 לעיל, עמ' 61-62.

8. סעיף 14: הזכות להטבה, לפיצוי ולשיקום

עצור הסובל מפגיעות בשל עינויים או התעללות בעת מעצרו, זכאי להלכה להגיש תביעת נזיקין, על מנת לקבל פיצויים בגין הפגיעה. למעשה, זכות זו קשה למימוש, שכן מתעוררים קשיים רבים בהשגת ראיות. אין כל נוהל בשב"ס או בגופים החוקרים (שב"כ, משטרה, צה"ל) המחייב לערוך בדיקה רפואית-משפטית של עצורים שמתלוננים. למעט במקרים בודדים, תוצאותיהן של בדיקות רפואיות, הנערכות במרפאת הכלא במהלך חקירות שב"כ, אינן זמינות לעיון התובעים. אחרי שחרור הקורבן, כבר לא ניתן להוכיח בבדיקה רפואית מה היו סיבות הפגיעה, ומעבר לכך, עצורים "ביטחוניים" לשעבר מוגדרים כמעט תמיד כסיכון ביטחוני, ועל כן אינם מורשים להיכנס לישראל. הדבר מקשה על השגת חוות דעת של מומחים רפואיים, הנחוצות לפי החוק הישראלי לשם הגשה של תביעת פיצויים בגין פגיעה גופנית.

במקרים בהם הקורבן לא היה נתון במעצר בשעת ההתעללות, והמעשים התרחשו בגדה המערבית או ברצועת עזה – לדוגמה, הרס של רכוש הנעשה כאמצעי ענישה, ללא צורך צבאי – תוקן חוק הנוזקים האזרחיים באופן החוסם את מרבית התביעות⁵⁹.

⁵⁹ ערעור על מעמדו החוקתי של החוק הניב הצלחה חלקית: בג"ץ פסל כלא חוקתי תיקון מוצע לחוק הנוזקים האזרחיים (אחריות המדינה), התשי"ב-1952. התיקון היה הופך את המדינה לחסינה מפני תביעות על גרימת נזק מכל סוג ובכל הנסיבות במרבית השטחים הכבושים. עם זאת, תיקונים אחרים לחוק זה, המרחיבים את הפטור מאחריות על נזקים שנגרמו במהלך "מניעתם של טרור, מעשי איבה או התקוממות" עודם בתוקף, והממשלה הציעה לכנסת להפעיל אמצעים שירחיבו את החסינות אף מעבר לכך. ר' בג"ץ 8276/05 עדאלה – המרכז המשפטי לזכויות המיעוט הערבי נ' שר הביטחון (פסק דין מן ה-12 בדצמבר 2006, עדיין לא פורסם); הצעת חוק הנוזקים האזרחיים (אחריות המדינה) (תיקון מס' 8), 2008 (התפרסם ב"רשומות הצעות חוק הממשלה ב-28 במאי, 2008).

9. סעיף 15: השימוש בראיות שהושגו בעינניים

וביחס אכזרי, בלתי אנושי או משפיל

בבתי המשפט נעשה שימוש נרחב בהודאות שחולצו מנחקרים או עדים בשיטות, שניתן להגדירן כעינויים או כהתעללות. הסיבה לכך היא פגמים בדיני הראיות ובתקדימים משפטיים. בעיות אלה קיימות הן בבתי המשפט האזרחיים בישראל והן בבתי הדין הצבאיים בגדה המערבית.

לפי סעיף 10א בפקודת הראיות, עדות מפלילה של שותף לדבר עבירה, שניתנה מחוץ לבית המשפט, קבילה כראיה ויכולה להוות בפני עצמה את מלוא הבסיס העובדתי להרשעה. אם עדות כזו ניתנה תוך שימוש בעינניים או התעללות, החוק הפלילי הישראלי אינו פוסל אותה כראיה בכל המקרים, כנדרש על פי האמנה, ו"שאלת אופן השגת הראיה באשר למשפטו של המערער [הנאשם] תשפיע על משקלה ולא על קבילותה"⁶⁰. במקרה שבו שותף לדבר עבירה מפליל את הנאשם בהצהרה שהוצאה ממנו בעינניים או בהתעללות במהלך חקירת שב"כ, הצהרתו של השותף תהיה קבילה כראיה נגד הנאשם, גם אם היא עשויה להיפסל כהודאה במשפטו של השותף עצמו; לעתים די בהצהרה כזאת, כשלעצמה, כדי להרשיע את הנאשם⁶¹. כפועל יוצא מכך, מגישה הפרקליטות כתבי אישום המבוססים על עדויות שחולצו בידי השב"כ ב"חקירות צורך", בידעה כי אפילו אם הודאה שהוצאה מנאשם בעינניים עשויה להיפסל כראיה נגדו, היא עדיין תהיה קבילה כראיה נגד שותפיו לתכנון או לפשע; ומן הצד השני, הודאתם של אלה האחרים, אפילו אם הושגה באותו סוג של חקירה, תוך שימוש באותן שיטות עינויים, תהיה קבילה כראיה נגד הנאשם הראשון, והודאות מסוג זה

⁶⁰ ע"פ 7758/04 אלקאדר נ' מדינת ישראל, דברי השופט ס' גיוראן (פס"ד מן ה-19 ביולי 2007, לא פורסם). השותף נחקר על ידי השב"כ, והנאשם טען כי החקירה כללה הפעלת לחץ.

⁶¹ פ"ח 775/04 (ירושלים) מדינת ישראל נ' עמרו עבד אל עזיז (פס"ד מן ה-29 בדצמבר 2005, לא פורסם). הנאשם הורשע בסיוע למחבל מתאבד על סמך הודאתו של שותף לפשע. הודאתו של השותף, לדברי השופט נועם, "באה בעקבות אמצעי חקירה קשים, חריגים ובלתי מקובלים, שהופעלו כלפיו נוכח הנסיבות שבהן אצר בקרבו מידע חיוני על פיגועי טרור מתוכננים, והצורך להגיע במהרה לכל חברי חולייתו לשם סיכול הפיגועים" (פסקה 26 בדעתו של השופט נועם).

יכולות אפילו להספיק, בשני המקרים, כדי להבטיח הרשעה.

חלוקת העבודה בין השב"כ למשטרה אפשרה לבית המשפט לקבל הודאות אשר אמנם חולצו מן הנחקרים בעינויים או בהתעללות מצד חוקרי שב"כ, אך עדיין ניתנו (פעמים רבות בכתב ידו של הנאשם עצמו) לשוטרים, אשר מצדם אינם עושים שימוש בשיטות אסורות על פי האמנה, ואפילו מיידעים את החשודים על זכותם להימנע מהפללה עצמית⁶². בתי המשפט לא ייחסו חשיבות לאפשרות כי הנאשם היה נתון עדיין תחת השפעת העינויים או ההתעללות שעבר בחקירת שב"כ, וכי הודאתו ניתנה תחת האיום המשתמע כי היחס הזה יימשך במקרה שלא ישתף פעולה ולא יתוודה בפני המשטרה. ראש אגף החקירות והיועץ המשפטי של השב"כ העידו שניהם בפומבי כי בחקירות ביטחון אין למעשה הבחנה בין חלקו של השב"כ לחלקה של המשטרה, בהיות שניהם שלובים זה בזה ובשליטת השב"כ⁶³. הצהרות אלה מבטלות את הטענה כי החשוד חופשי מהשפעתה של חקירת השב"כ בשעה שהמשטרה מתשאלת אותו.

ראיות משניות, אשר הושגו בעקבות מידע שהוצא בעינויים או בהתעללות, הן קבילות⁶⁴.

10. סעיפים 20, 21 ו-22 והפרוטוקול האופציונלי

מדינת ישראל לא משכה את הסתייגותה מסעיף 20 לאמנה. לנוכח השימוש השיטתי בעינויים בישראל, הזוכה לאישור מראש, אשר ניתן "לפחות בדרג של

⁶² בשורת פסיקות, מכיר בית המשפט העליון בהפרדה בין השב"כ למשטרה בחקירתו של אותו אדם כהפרדה לגיטימית, ומקבל את הטענה שלפיה ייתכן כי אופייה של חקירת שב"כ אינו משפיע על מצבו הסובייקטיבי של הנאשם בעת מסירת ההודאה למשטרה: ע"פ 6613/99 סמירק נ' מדינת ישראל, פ"ד נו (3) 529 (2002); בג"ץ 9438/06 פלוני נ' בית המשפט הצבאי לערעורים, פסקה 25(2), פס"ד מן ה-14 בינואר 2007 (לא פורסם).

⁶³ פרוטוקול מסי 558 משיבת ועדת חוקה, חוק ומשפט, 10 ביוני 2008.

⁶⁴ דוקטרינת הפסילה הפסיקתית בפס"ד יששכרוב (ר' הערה 34 לעיל) אינה מקבלת את תורת "פירות העץ המורעל", אך היא מותירה פתח לפסילת ראיה שהושגה תוך הפרת זכויות יסוד, כאשר ייתכן שלאותה ראיה יש השפעה על זכותו של הנאשם להליך תקין (פסקה 71).

ראש צוות חקירה [בשב"כ]⁶⁵, ולאישור בדיעבד בדמות חסינות המוענקת דרך קבע לחוקרי שב"כ על ידי היועץ המשפטי לממשלה, הסתייגות זו מהווה מכשול של ממש בפני יכולתה של הוועדה לפקח על יישום האמנה בישראל.

ישראל נמנעה מלהצהיר כי היא מכירה בסמכותה של ועדת האו"ם נגד עינויים לקבל ולשקול הודעות המתייחסות לטענתה של מדינה חברה אחרת כי ישראל אינה ממלאת אחר התחייבויותיה בהתאם לאמנה (סעיף 21), או לקבל ולשקול טענות מיחידים הכפופים לשיפוטה, או בשמם, הטוענים כי הם קורבנות לפגיעה בהוראות האמנה בידי מדינה חברה (סעיף 22).

ישראל מעולם לא אשררה את הפרוטוקול האופציונלי לאמנה, חרף הצורך הדחוף בישראל במנגנוני מניעה כמתואר בפרוטוקול: גישה למקומות מעצר ולעצירים, ופיקוח ודיווח מטעם גופים בלתי תלויים, לאומיים ובין-לאומיים כאחד.

---

⁶⁵ ב-10 בנובמבר 2006 הופיעה בעיתון "הארץ" תגובה לכתבה על שיטות חקירה, שפורסמה באותו עיתון ביום 8 בנובמבר 2006. בתגובה נאמר: "יובהר כי את האישור להפעלת אמצעים מיוחדים בחקירות יכול לתת ראש השב"כ בלבד". במכתב ששלחה ב-17 באוקטובר 2007 היועצת המשפטית במשרד ראש הממשלה, עו"ד שלומית ברנע פרנו, אל עו"ד אביגדור פלדמן, אשר פנה אל משרד ראש הממשלה כנציג הוועד הציבורי נגד עינויים בישראל, נכתב (בפסקה 5) כי "... הוכנו בשב"כ הנחיות פנימיות הקובעות כיצד יבוצעו התייעצויות עם דרגים בכירים בשב"כ כאשר נסיבותיה של חקירה ספציפית מקיימות את דרישות סייג הצורך הקבוע בסעיף 34 יא לחוק העונשין, התשל"ז - 1977, [ה]הנחיות הוצגו ליועץ המשפטי לממשלה".

חלק שני: מקרים מוחשיים המדגימים את

השימוש בעינויים⁶⁶

---

⁶⁶ בחלק זה מביאים הוועד הציבורי נגד עינויים בישראל והארגון העולמי נגד עינויים מספר מקרים, המדגימים ומשלימים את האמור בחלק הקודם. לאחר המבוא, בו מוסברים בקצרה כמה נושאים שיתכן כי טושטשו בדוח המדינה החברה, בני חלקו הנוכחי של המסמך ברובו ממקרים קונקרטיים, הממחישים את השימוש בעינויים ובהתעללות כדבר שבשגרה מצד חוקרי שבי"כ, חיילי צה"ל ושאר כוחות הביטחון.

1. הערה באשר למספר התלונות והעתירות ועל

תפקידו של בית המשפט העליון

הוועד הציבורי נגד עינויים בישראל והארגון העולמי נגד עינויים מבקשים להבהיר כי החסינות המוחלטת נגד תביעה, אשר לה זוכים חוקרי שב"כ מן הפרקליטות הכללית ומן היועץ המשפטי לממשלה כל אימת שמוגשת תלונה על עינויים – אפילו במקרים שבהם ניתן למעשה אישור שבשתיקה לעובדה שנעשה שימוש בעינויים – משפיעה לרעה באופן ניכר על הנכונות להגיש תלונות שכאלה, הן מצד קורבנות העינויים והן מצד הוועד הציבורי נגד עינויים בישראל.

במקרים רבים, הקורבנות עדיין מוחזקים באגפי החקירות של שב"כ בשעת מתן התצהירים לוועד הציבורי נגד עינויים בישראל, והם מודעים לחסינות המוחלטת שממנה נהנים מעניהם ולעובדה שעקב כך, הסיכוי שתלונתם תועיל במשהו הוא קלוש. פעמים רבות הם חוששים מתגובת השב"כ. עצורים אף דיווחו לוועד הציבורי נגד עינויים בישראל על איומים בתגובה כזו, שהושמעו בידי עובדי השב"כ. כתוצאה מכך, הולך ופוחת מספר העצורים המבקשים מן הוועד הציבורי נגד עינויים בישראל להגיש תלונות בשמם. לדוגמה, רובם המכריע של הפלסטינים אשר נעצרו בידי צה"ל ונחקרו בידי השב"כ במהלך הלחימה בעזה הורו לוועד שלא להגיש תלונות, אך אישרו לארגון לעשות שימוש אנונימי בתצהיריהם למטרות אחרות.

בשל אותן סיבות, הפחית הוועד בשנת 2005 באופן דרסטי את מספר התלונות הפרטניות שהגיש לרשויות, ובחר תחת זאת להתמקד בתלונות עקרוניות או בכאלה המתמקדות בנושאים ספציפיים. הוועד קיבל החלטה דומה באשר לתלונות לרשויות הצבא, אף כי תרבות החסינות הרווחת שם אינה מוחלטת.

לאור האמור, מבקש הוועד הציבורי נגד עינויים בישראל מן הוועדה, שלא לראות בנתונים מספריים מטעם המדינה, המבטאים ירידה במספר התלונות על עינויים או התעללות במהלך חקירות שב"כ או מצד חיילים, סימן לירידה

במספר מקרי העינויים וההתעללויות. ירידה זו משקפת בעיקר את חוסר התוחלת שבהגשת תלונות אל מול חומה של חסינות רשמית מוחלטת למענים במסגרת השב"כ, ואת המצב העגום, אם גם פחות ממוחלט, בצה"ל.

כמו כן, החליט הוועד הציבורי נגד עינויים בישראל להגביל את פניותיו לבג"ץ בבקשה לבטל צווים המורים על מעצרים של נחקרי השב"כ ללא קשר עם העולם החיצון וללא גישה ליעוץ משפטי – זאת לנוכח השנים הרבות, עד כדי עשורים, אשר במהלכן לא אישר בית המשפט ולו עתירה אחת מבין מאות רבות של עתירות שכאלה, אשר הוגשו על ידי הוועד, ארגונים נוספים ואף אנשים פרטיים⁶⁷.

כאן שוב, יהא המידע אשר יוצג על ידי המדינה החברה אשר יהא, אין לראות בירידה במספר הפניות כל אינדיקציה לשיפור בעמידתה של ישראל בתנאי האמנה. למרבה הצער, ההפך הוא הנכון – הירידה משקפת את ההסכמה ואת שיתוף הפעולה האוטומטי שמעניקה מערכת בתי המשפט למדיניות של מעצרים תוך ניתוק מן העולם, מדיניות המקלה על שב"כ לעשות שימוש בעינויים ובהתעללויות.

ברצוננו להביא לתשומת ליבה של הוועדה את העובדה כי תפקידו של בית המשפט העליון במערכת העינויים של השב"כ מרחיק לכת הרבה מעבר לאישור מעצרים תוך ניתוק מן העולם. לאחר שהניח את התשתית החוקית לאישור עינויים לאחר מעשה, דרך הענקת חסינות למענים במקרי "פצצה מתקתקת/צורך", נראה כי בית המשפט שבע רצון ממצב העניינים. אין ספק כי שופטי בית המשפט העליון מודעים לכך, שהשימוש בעינויים בחקירות השב"כ הוא עובדה ידועה היטב בישראל. כבר ביולי 2002 התפרסמו נתונים רשמיים, שלפיהם מאז ספטמבר 1999 ועד אותה עת נחקרו תשעים פלסטינים המוגדרים

⁶⁷ להמחשה, משנת 2002 ועד 2005 (ועד בכלל), הגיש הוועד הציבורי נגד עינויים בישראל 376 עתירות לבג"ץ בבקשה לבטל צווים המונעים מעצורים גישה לעורך דין. יש לציין כי על עצירים פלסטינים נאסר תמיד לקבל ביקורי משפחה, והגישה לנציגי הצלב האדום יכולה להתעכב עד כדי 14 ימים.

כ"פצצות מתקתקות" בשיטות חקירה המכוננות בלשון צחה "מיוחדות"⁶⁸.

חרף זאת, מעולם לא הורה בית המשפט העליון על מניעתם, עצירתם או חקירתם של מעשי עינויים, וגם לא על העמדה לדין של חשודים בביצועם, כמתבקש מן האמנה. בכמה מקרים פרטניים היה ברור לבית המשפט כי נעשה שימוש בעינויים, אך הוא בחר שלא להתערב.

בהחלטתו במקרה של מדחת בן טארק מוחמד, מציין בית המשפט, מבלי להוסיף או לפרט, כי " [...] החליטו היועץ המשפטי לממשלה ופרקליטת המדינה כי דרכי החקירה שננקטו נופלות לגדר 'הגנת הצורך', ומכאן ש'לא חלה על החוקרים במקרה זה אחריות פלילית בגין דרכי החקירה שננקטו על ידם [...]".⁶⁹

במקרה קוואסמה, תיארה פרקליטות המדינה את הדברים הבאים: "עוד נציין במאמר מוסגר, כי בסיום הדיון בבג"ץ 9271/04 הודיע בית המשפט הנכבד לב"כ העותר, כי בתחילת חקירתו של העותר נעשה שימוש בכוח פיזי, כי נכון למועד הדיון בבג"ץ 9271/04 לא נעשה שימוש בכוח פיזי בחקירה, וכי אין לדעת מה יהיה בעתיד"⁷⁰.

יתר על כן, העובדה שנעשה שימוש בעינויים בעבר, וייתכן אף בעתיד, לא מנעה מבית המשפט לדחות את עתירת הוועד הציבורי נגד עינויים בישראל, בבקשה לבטל את הצו המונע מקוואסמה להיפגש עם עורך דינו. בהסבר להחלטה, כתב

⁶⁸ ע' הראל, "השב"כ הפעיל 'אמצעי חקירה חריגים' 90 פעם מאז פסיקתו של בג"ץ ב-1999", הארץ, 25 ביולי 2002. מאז 2002 לא פורסמו עוד נתונים רשמיים מסוג זה, אך אין כל ספק שהמספרים עלו בעקביות. משרד המשפטים סירב לספק מידע בנוגע למספר המקרים שבהם נסגרו תיקים על יסוד טענת הצורך בשנים 2005-2007. בית המשפט לערעורים בעניינים מנהליים אישר את הפטור שניתן למשרד המשפטים מחוק חופש המידע, על סמך עיון מאחורי דלתיים סגורות בראיות מסווגות, שהוגשו על ידי השב"כ בדיון בעתירה שהגיש הוועד הציבורי נגד עינויים בישראל. ראה עת"מ 8844/08 הוועד הציבורי נגד עינויים בישראל והתנועה לחופש המידע נ' הממונה על חוק חופש המידע, משרד המשפטים, 25 בפברואר 2009. הוועד הציבורי נגד עינויים בישראל מבקש להדגיש שהשימוש בעינויים, קל וחומר בהתעללות שאינה מגיעה לכדי עינויים, רחב הרבה מעבר לאותם מקרים של "פצצות מתקתקות" או "צורך" כביכול, וכי על פי האמנה אין להצדיק עינויים או התעללות בכל נסיבות שהן.

⁶⁹ בשי"פ 4705/02 פלוני נ' מדינת ישראל, 30 בדצמבר 2002, פסקה 1.
⁷⁰ עו"ד ענר הלמן, סגן בכיר א' לפרקליט המדינה, תגובה מטעם המשיב בבג"ץ 9625/04 עימאד צלאח עבד אלפתח קוואסמה נ' שירות הביטחון הכללי מיום ה-25.10.04, פסקה 6.

בית המשפט: "[...] שוכנענו כי הוצאתו של הצו למניעת מפגש בין העותר לסגורו מתחייבת מטובת החקירה ומבטחון האזור"⁷¹.

בית המשפט העליון לא הורה לשב"כ שלא לענות עציר אשר, על פי הודאתה של המדינה עצמה, כבר עבר עינויים, וזאת בזמן שהמדינה לא הוציאה מכלל אפשרות שימוש נוסף בעינויים; במקום זאת, בחר בית המשפט לאפשר את המשך העינויים ולהקל על צו מעצר תוך מניעת מפגש עם עורך-דין. כך משחק בית המשפט העליון תפקיד פסיבי, אם לא יותר מכך, במערכת העינויים של השב"כ. אנו מפצירים בוועדה להתייחס למצב בלתי נסבל זה.

2. עינויים והתעללויות – מקרים להמחשה

בסעיף זה ננסה "לתת פנים אנושיות" לתיאור הכללי של עינויים והתעללויות מצד חוקרי שב"כ ומצד חיילים, המובא בחלקו הראשון של הדוח.

2.1 במהלך חקירות שב"כ

להלן מספר דוגמאות להמחשת שיטות החקירה הנהוגות בשב"כ. הפרטים המובאים כאן הם ברובם ציטוטים מתוך תצהירים שנתנו קורבנות עינויים לעורכי דין מטעם הוועד הציבורי נגד עינויים בישראל. בדוחות הוועד ניתן למצוא תיאורים מפורטים ואת פרטיהם של עוד עשרות מקרים נוספים⁷². אלה, בתורם, מהווים חלק זעיר מתוך סך התלונות שהגיעו אל הוועד.

---

⁷¹ בג"ץ 9271/04 עימאד צלאח עבד קוואסמה נגד שירות הביטחון הכללי, פסק דין מיום ה-17.10.04.
⁷² "חזרה לשגרת העינויים: עינויים והתעללות בעצירים פלסטינים במהלך המעצר והחקירה", ספטמבר 2001 – אפריל 2003 (ירושלים: הוועד הציבורי נגד עינויים בישראל, יוני 2003); "פצצות מתקתקות – עדויות של קורבנות עינויים בישראל" (ירושלים: הוועד הציבורי נגד עינויים בישראל, מאי 2007); "טיפול משפחתי: שימוש בבני משפחה כאמצעי לחץ על נחקרים בחקירות שב"כ" (ירושלים: הוועד הציבורי נגד עינויים בישראל, מרס 2008).

2.1.1 מעצר ממושך ללא קשר עם העולם החיצון

ראשית, יש לציין כי מעצרים תוך מניעת קשר עם העולם החיצון משמשים בבירור בישראל ככלי להפעלת לחץ לצרכי החקירה. כבר בצו הצבאי, אשר מתוקף סמכותו רשאי איש שב"כ ("הממונה על החקירה") להורות שלא לאפשר לנחקר לראות את עורך דינו, מצוין כי בסמכותו לעשות כן "אם סבר שהדבר דרוש מטעמים של בטחון האזור או שטובת החקירה מחייבת זאת"⁷³ [הדגשה הוספה]. המדינה עשתה שימוש רב בטיעון של "טובת החקירה" בהגנה על צווים שכאלה בפני בית המשפט העליון, ואף בית המשפט עצמו עשה שימוש בטיעון בבואו לדחות עתירות נגד צווים אלה. כל העתירות נדחו, כאמור, ללא יוצא מן הכלל. להלן מספר דוגמאות:

- ג'אסר אבו עומר נעצר ב-7 בדצמבר 2006. במשך כ-45 ימים נמנעה ממנו האפשרות לפגוש עורך דין, מכוח סדרת צווים שאושרו על ידי בית הדין הצבאי קישון, ולבסוף על ידי בג"ץ⁷⁴.
- מוחמד עבד אלעזיז לובאד עטאונה נעצר ב-25 בנובמבר 2007. במשך תקופה של 37 ימים נמנע ממנו לראות עורך דין. עתירה לבג"ץ נגד הצו המונע ממנו גישה לעורך דין נדחתה על יסוד "חומר חסוי שלא ניתן לחשפו"⁷⁵.
- מחמד נעאמן רגיב מטיר נעצר ב-17 באוקטובר 2007. במשך כחודש נמנע ממנו לראות עורך דין. בג"ץ דחה עתירה של הוועד הציבורי נגד עינויים בישראל ופסק כי "קיימת הצדקה, בשלב זה, למניעת פגישה עם עו"ד" וכן ש"המניעה הכרחית מבחינת צרכי הביטחון"⁷⁶.

⁷³ ר' סעיף 78(ג1) בצו בדבר הוראות ביטחון, צו מס' 378 (1970). ראה כמו כן סעיף 35 בחוק סדר הדין הפלילי (סמכויות אכיפה – מעצרים), התשנ"ו-1996; סעיף 6(א1) בחוק כליאתם של לוחמים בלתי חוקיים (תיקון והוראת שעה), התשמ"ח-2008.

⁷⁴ ראה בג"ץ 167/07 סעיד אבו עומר ג'אסר מחמד נ' מדינת ישראל, פסיקה מן ה-8 בינואר 2007.

⁷⁵ בג"ץ 11097/07 מוחמד עבד אלעזיז לובאד עטאונה נ' ראש השב"כ, פסיקה מן ה-28 בדצמבר 2007.

⁷⁶ בג"ץ 9396/08 מחמד מטיר נ' ראש שירות הביטחון הכללי, פסיקה מן ה-10 בנובמבר 2008.

2.1.2 מניעת שינה על ידי חקירה רצופה או כמעט רצופה

- מתוך תצהירו של אמין אחמד ג'מיל שקיראת:

החוקרים חקרו אותי באופן רצוף עד עשר בלילה, ואז העבירו אותי לצינוק. למחרת החזירו אותי לחקירה, והפעם היא הייתה יותר קשה. היא נמשכה שלושה ימים ברציפות, ללא שינה, עד שחשתי תשישות בעיניי ובראשי וקושי נשימה⁷⁷.

- מתוך תצהירו של ד"ר גסאן שריף חאלד:

במשך 8 ימים חקרו אותי כ- 22 שעות ביממה, חוץ מימי שבת וראשון. [הסוהר] היה מחזיר אותי לישון ב-6 בבוקר. בשש וחצי ישנה ספירה. בשעה 7 בא לשאול אם אני רוצה להתקלח, ובשבע וחצי הביאו את ארוחת הבוקר. ב-8 לקחו את מגש האוכל ובשמונה וחצי לקחו אותי לחקירה. בכלל לא אפשרו לי לישון. בשעה 9 בבוקר החקירה הייתה מתחילה ונמשכת עד 6 למחרת בבוקר [...] מנעו ממני לישון. כאשר נרדמתי ללא כוונה מול החוקר, היה צועק ומעיר אותי⁷⁸.

2.1.3 כיפוף גבו של הנחקר בכוח לאחור

- מתוך תצהירו של ג'ורג קורט:

אחר כך [החוקר] איתי שם אותי על כיסא, וכפף גבי אחורה, וגזאל [חוקר אחר] היה תופס את רגליי, והיו מעקמים את גבי אחורה. איתי היה תופס אותי בגרון ומכופף את גבי לאחור ודוחף, וגבי היה כואב לי ורעדתי [...] ⁷⁹

⁷⁷ מתוך תצהירו של אמין אחמד ג'מיל שקיראת, שנגבה ב-15 באוגוסט 2006 בידי עו"ד אחמד אמארה. ר' "פצצות מתקתקות", עמ' 21.

⁷⁸ מתוך תצהירו של ד"ר גסאן שריף חאלד, שנגבה בידי עו"ד תגריד שביטה ב-17 באוגוסט 2008.

⁷⁹ מתוך תצהירו של ג'ורג קורט, שנגבה בידי עו"ד לאה צמל ב-11 במרס 2003, במגרש הרוסים. ר' "חזרה לשגרת העינויים", עמ' 55.

• מתוך תצהירו של בהגית יאמן :

[...] שיטה ראשונה הייתה שאוזקים את ידיי מאחור, ורגליי קשורות מאחור תחת הכיסא. חוקר דוחף אותי כך שאני יושב על כיסא עם גב מוטה לאחור, כשממשיכים להכות בבטני. תנוחה זו נמשכה כרבע שעה, ואז החוקר היה מושך אותי בחוזקה קדימה [...]. אני פשוט הרגשתי מבוהל, והיו לי כאבי תופת בגב והרגשתי שגבי עומד להישבר ממש, וצעקתי ובכיתי והתחננתי, אך העינוי לא נפסק⁸⁰.

יש לציין כי מזכר של השב"כ, אשר הוצג בפני עורך דינו של מר יאמן, כמו גם שופט צבאי, אישרו כי בחקירה נעשה שימוש ב"אמצעים מיוחדים", המוצדקים תחת "הגנת הצורך"⁸¹.

• מתוך תצהירו של מוחמד עבד-אלרחים ברגייה :

העבירו אותי לתנוחה חדשה – לצד הכיסא, כך שהמשענת הייתה לצדי ומאחורי גבי אין כלום. קשרו כל רגל מרגליי לרגל אחרת של הכיסא, ואז הרימו את כיסוי העיניים ואמרו שהם רוצים לראות אותי. החוקר אוסקר ישב ממול ודרך על כפות רגליי כדי שלא אזוז. מיכה וגור צעקו כל הזמן [...]. אוסקר אמר שאתפוס את חולצתי מקדימה למעלה, ושאטה את גופי לאחור. הוא אמר שעלי להיות מוטה באמצע, כי אם ארד עד הסוף הגב שלי יישבר, ואם אעלה ואתיישב רגיל הוא יכה אותי. ושהוא רוצה לראות כמה זמן אוכל להחזיק מעמד.

נשארתי כך אולי שעה, כשעיניי מכוסות שוב. כשלא יכולתי עוד להחזיק מעמד ורציתי להתיישב, הוא נתן מכה קשה מתחת לחזה. המכה דחפה אותי בכוח לאחור. הרגשתי שהגב מתפרק, לא יכולתי להתרומם שוב. ראשי היה

⁸⁰ מתוך תצהירו של בהגית יאמן, שנגבה בידי עו"ד לביב חביב ב-26 בדצמבר 2004 בכלא שאטה. ר' "פצצות מתקתקות", עמ' 14.

⁸¹ מתוך תצהירו של עו"ד לביב חביב מן ה-31 באוגוסט 2004, המצטט מסמך שעליו חתום "המכונה רני, ר"צ [ראש צוות] חוקרים, שומרון דרום"; בהגית פתחי יוסף יאמן נ' התובע הצבאי, ב"ש איז"ש 3029/05, עתירה להורות על הסרת החיסיון על מידע הקשור לחקירת העותר ולחקירת העד המרכזי נגדו. ר' "פצצות מתקתקות", עמ' 15-16.

על הרצפה והכאב חזק. הוא אמר לי להתרומם ולא יכולתי. הרגשתי שנוזל לי מהאף נוזל חמוץ, כאב לי בקיבה. נשארתי ככה בערך רבע שעה⁸².

2.1.4 מכות וחבטות

• מתוך תצהירו של מוחמד עבד אל-רחמן זיד :

[...] כשהפעם נכנסו לחדר החקירה 5 אנשי שב"כ שהתחילו להרביץ לי מכות רצח, הפילו אותי לרצפה והתחילו לבעוט בי בכל חלקי הגוף. זה נמשך עד שנקרעו כל בגדיי והתעלפתי⁸³.

• מתוך תצהירו של סעיד דיאב :

מייגור אפי [החוקר] הוא גבר בגובה 1.90 מטר, בעל מבנה גוף מוצק. לאחר שכבלו אותי לכיסא החל אפי להכות אותי על פניי בחוזקה באגרופים וסטירות ולקלל ולאיים עליי. אפי הכה אותי קרוב לרבע שעה וכתוצאה מכך נפצעתי בשפה התחתונה ודיממתי⁸⁴.

• מתוך תצהירו של ג'יהאד מוגרבי :

ביום השלישי לקחו אותי מהבוקר עד 6 בערב. לפעמים "מימון" [כינוי של חוקר], כשלא עניתי או שלא מצאה חן בעיניו תשובתי, הרביץ בכף ידו על מצחי וראשי. נתן מכות ללא אבחנה. תפס אותי מחולצתי מקדימה, משך אותי וזרק אותי בכוח לכיסא. הגב הוא שספג את המכה⁸⁵.

כאשר זה, וגם תחבולה נוספת, נכשלו – ועל אף שהועבר אל מחוץ לכלא לדירה

⁸² מתוך תצהירו של מוחמד עבד-אלרחים ברג'יה, מיום 25 ביולי 2006. ר' דוח "פצצות מתקקות", עמ' 38.

⁸³ מתוך תצהירו של מוחמד עבד אל-רחמן זיד, שנגבה בידי עו"ד קעואר פידא ב-22 בינואר 2003. ר' "חזרה לשגרת העינויים", עמ' 50.

⁸⁴ מתוך תצהירו של סעיד דיאב, שנגבה בידי עו"ד מאהר תלחמי ביום 24 ביוני 2007. ר' "טיפול משפחתי", עמ' 22.

⁸⁵ מתוך תצהירו של ג'יהאד מוגרבי, שנגבה בידי עו"ד תגריד שביטה ביום 12 ביוני 2008 בבית המעצר קישון.

נוחה, שהוצעו לו אוכל טוב, שתייה, בגדים נקיים ומקלחת, ומוגרבי לא סיפק להם את המידע שחיפשו, הופיעה עוד אלימות, קשה עוד יותר מאשר קודם לכן:

פתאום נכנסו שני צעירים [...] זרקו אותי על המיטה והתחילו להרביץ לי, על כל חלקי גופי. אני ניסיתי להסתיר את פניי כדי להגן עליהן ממכות. הם נתנו מכות באגרופים ובעיטות ברגליים [...] הם נתנו מכות גם באקדחים, בקתות האקדחים, בחלק האחורי הרחב של האקדת. באקדחים השתמשו כדי להכות אותי על הראש [...] אני מדי פעם הרגשתי עלפון, ראו שאני מתעלף כל הזמן, עד שאיבדתי את ההכרה [...] הם קראו לרופא [...] ⁸⁶

2.1.5 אילוץ לכרוע בתנוחת "צפרדע"

- מתוך תצהירו של חסן עבד אלרחמן חסן לדאדיה:
לאחר מכן, שיחררו את האזיקים והצטוויתי לשבת בתנוחת "צפרדע" – לשבת על קצות האצבעות בעודי מכופף חלקית את ברכיי במשך 45 דקות רצופות, והכול תוך שידיי אזוקות אחורנית. בכל פעם שהייתי מאבד את כוחי ונופל או מוריד את כף רגלי לרצפה, אחד החוקרים היה מרים לי את הגוף, והשני היה נותן לי סטירות ומכה על כפות רגליי ⁸⁷.

- מתוך תצהירו של סעיד דיאב:
ידיי היו כבולות באזיקים מאחורי גבי, והם הכריחו אותי לכרוע על בהונות הרגליים. כל פעם שהייתי מאבד שיווי משקל, [החוקר] מימון היה מחזיק אותי ו[החוקר] עדי שעמד מאחוריי היה תופס אותי. החוקרים הכריחו אותי לכרוע בתנוחה זו חצי שעה ⁸⁸.

⁸⁶ מתוך תצהירו של ג'יהאד מגרבי, שנגבה בידי עו"ד תגריד שביטה ביום 11 באוגוסט 2008 בבית המעצר קישון.

⁸⁷ מתוך תצהירו של חסן עבד אלרחמן חסן לדאדיה, שנגבה בידי עו"ד אחמד אמארה ב-9 באוגוסט 2006. ר' "פצצות מתקתקות", עמ' 70.

⁸⁸ מתוך תצהירו של סעיד דיאב, שנגבה בידי עו"ד מאהר תלחמי ב-24 ביוני 2007. ר' "טיפול משפחתי",

2.1.6 הידוק, לחיצה או מתיחה של אזיקי ידיים

- מתוך תצהירו של מוחמד עבד-אלרחים ברגייה :

בשלב מסוים, לפני ארוחת הבוקר, הורידו את חולצתי ונשארתי עם גופייה. שמו לי חבישה אלסטית על הידיים, כמו מגינים של ספורטאים, ושמו אזיקים מוזרים, שהשרשרת המקשרת ביניהם ארוכה יחסית והצמיד מתהדק כמה שרוצים. [החוקר] גור עמד מאחורי, תפס את צווארי מאחור ושם את הברך שלו בגבי. שניים אחרים תפסו כל אחד יד אחרת, והתחילו להדק את האזיקים, ומישהו רביעי עמד מולי וצעק שאודה. אני צעקתי מכאב והם קיללו [...] הם הידקו [את האזיקים] כל פעם לדקות ארוכות, עד שכפות ידי קיבלו צבע כחול ואצבעות ידי לא זזו. ואז התירו. את זה עשו המון פעמים⁸⁹.

- מתוך תצהירו של מוסטפא עלי חמד אבו-מועמר :

[...] שחררו החוקרים את האזיקים מידיי וכיסו את זרועותיי בחתיכות של ספוג ואז סגרו את האזיקים מעל הספוג, במעלה הזרועות ולא ליד כפות-הידיים. לאחר מכן תפסו שני חוקרים, כל אחד זרוע, והחלו ללחוץ בכוח על האזיקים, מה שחסם את עורקי, ולאחר עשר דקות של לחץ כזה זרועותיי התנפחו מאוד, עד כדי שלא יכלו להסיר מהן את האזיקים⁹⁰.

2.1.7 איזוק ממושך

יש להבחין בין מקרה זה לקודמו, שכן כאן התלוננו העצורים רק על עצם הכבילה. עם זאת, אפילו כאשר האזיקים או השלשלאות אינם מהודקים, בנקוף השעות והימים הולכים וגוברים הכאבים והפגיעות שגורמת כבילה שכזו, שאין

עמ' 23.

⁸⁹ מתוך תצהירו של מוחמד עבד-אלרחים ברגייה מן ה-25 ביולי 2006. ר' "פצצות מתקתקות", עמ' 39.
⁹⁰ מתוך תצהירו של מוסטפא עלי חמד אבו מועמר, שנגבה ב ידי עו"ד אחמד אמארה ב-31 ביולי 2006. ר' "פצצות מתקתקות", עמ' 76.

לה כל הצדקה, הן לפרקי הידיים והן לגוף עצמו, המעוות בתנוחה לא נוחה שהופכת מכאיבה יותר ויותר.

- מתוך שני תצהירים של ד"ר גסאן שריף חאלד :

בחדר החקירות הושיב אותי סוהר על כיסא מקובע לרצפה וכבל את ידי מאחורי גבי באזיקים מברזל אשר שרשרת קצרה מאוד, כ-5 ס"מ, מחברת ביניהם, ולאחר מכן חיבר את השרשרת לכיסא [...] התחלתי להרגיש כאבים עזים בעצם הזנב, כאבים אשר החלו כבר ביום הראשון לחקירה כתוצאה משיבת הממושכת על כיסא הברזל. כאבים שעודני סובל מהם עד ליום הזה.⁹¹ אסרו עלי למתוח את רגליי הייתי חייב לכופף אותן לתוך הכיסא, וכך קיבלתי שטפי דם פנימיים בברך. הייתה נפיחות והיו כאבים.⁹²

- עבד אלכרים יונס חוסין מביד, תושב טול-כרם שנולד בעזה, נעצר ביום 26 ביוני 2008. לפי תצהירו, ידיו נאזקו מאחורי גבו באזיקי מתכת, המחוברים זה לזה ולכיסא מאחור. הוא הצהיר, כי הוא נכבל כך במשך שעות וחצי ביום הראשון, שש שעות ביום שלאחריו, ובמשך שעות ארוכות בכל יום לאחר מכן, פרט לימי שישי ושבת. מביד העיר, כי כל אימת שאמר לחוקר דבר שריצה אותו, הוסרו האזיקים מידי והוגש לו קפה. הוא אף הושאר לבדו, אזוק, בחדר החקירות לפרקי זמן ארוכים. מביד התלונן על כאב חזק כתוצאה משעות הכבילה הממושכות במהלכן הושאר כבול בדרך זו.⁹³

2.1.8 איומים במעצר ובפגיעה פיזית בבני משפחה

- מתוך תצהירו של סאמר תאופיק סברי דוקאן :

⁹¹ מתוך תצהירו של ד"ר גסאן שריף חאלד, שנגבה בידי עו"ד מאהר תלחמי ביום 21 באוגוסט 2008 בכלא קציעות.

⁹² מתוך תצהירו של ד"ר גסאן חאלד, שנגבה בידי עו"ד תגרید שביטה ביום 17 באוגוסט 2008.

⁹³ מבוסס על תצהירו של עבד אלכרים יונס חוסין מביד, שנגבה בידי עו"ד מאהר תלחמי ביום 20 ביולי 2008 בבית המעצר קישון.

[...] במהלך החקירה קיללו אותי ואת משפחתי הרבה, הם איימו בהריסת ביתי, והבאת אשתי ומעצרה [...] ⁹⁴

• מתוך תצהירו של מאלכ סלהב:

איימו בהריסת ביתי ומעצר כל בני משפחתי, גם איימו כי יפגעו ויכפישו את שמי הטוב [...] ⁹⁵

2.1.9 חשיפת החשוד לחקירה משפילה של הורה או בן/בת זוג, או חשיפת בן משפחה לבן או לאח, שעליו ניכרים סימני עינויים פיזיים

הוועד הציבורי נגד עינויים בישראל פרסם דוח המוקדש לנושא זה, "טיפול משפחתי – שימוש בבני משפחה כאמצעי לחץ על נחקרים בחקירות השב"כ". הדוח מציג בהרחבה שישה מקרים אשר בהם נעשה שימוש במעצר (אמיתי או מבוים), בחקירה ו/או בעינוי בני משפחה כאמצעי לעינויים של עצירים – לעתים קרובות, בשילוב עם שיטות עינויים נוספות. בין המקרים היו:

• המקרה של משפחת סוויטי, תושבי בית עווא שליך חברון: אביו ואשתו של הנחקר, מחמוד עבד אלעזיז סוויטי, שימשו, שלא מרצונם ואף שלא בידעתם, ניצבים בסצנה שביים השב"כ על מנת להוליך שולל את הנחקר ולטעת בו את האמונה שהם עצורים. תגובתו של סוויטי, שאכן השתכנע בכך, באה לידי ביטוי בשביתת רעב ובשני ניסיונות התאבדות ⁹⁶.

• המקרה של משפחת עבד מקלקיליה: פתחיה שביטה, אמו חולת הסוכרת של עלי עבד, אשר נעצר, נחקר ועונה בידי השב"כ, הובאה אל בית המעצר. שביטה הוצגה בפני בנה בשעה שהיא עצמה נחקרה. בתצהירו מתאר עלי עבד

⁹⁴ מתוך תצהירו של סאמר תאופיק סברי דוקאן, נגבה על ידי עו"ד חסן שקידף ב-20 בינואר 2003. ר' "חזרה לשגרת העינויים", עמ' 42.

⁹⁵ מתוך תצהירו של מאלכ עבד אל-חלים עבד אל-עיני סלהב, נגבה ב-7 במרס 2003 על ידי עו"ד פהמי עויווי. ר' "חזרה לשגרת העינויים", עמ' 47.

⁹⁶ ר' "טיפול משפחתי", עמ' 11-17.

את תגובתו למראה אמו :

הוא [החוקר] שאל מה אני אומר, מה דעתי. אמרתי שרק יחזיר אותה ואני מוכן להודות במה שהוא רוצה. אימא חולה וחששתי לשלומה, כי הבנתי שאם לא אודה הוא יכניס את אמא לצינוק. זה הרג אותי. זה שבר אותי לגמרי. אמרתי שאני מוכן להודות במה שהוא רוצה, רק שישחרר אותה וחזיר אותה הביתה. החוקר אמר שיעשה זאת אם אתן לו קצה חוט. אמרתי 'בסדר', אמרתי שידעתי שבמכונית יש חומרי נפץ. הבנתי שהם משחררים אותה. החוקרים עזבו אותי בחדר החקירה לבד. החוקר אמר שתוך שעתיים אמי תלך הביתה. תוך כדי זה שאני לבד בחדר החקירה, שמעתי את אמי בוכה, אבל נדמה לי שהיא לא ידעה שאני קרוב אליה ושומע אותה. הקול של אמא הלך והתרחק. הייתי ממוטט, אפילו לא עניתי לה, למרות שיכולתי, הייתי בשוק. מה יכולתי להגיד לה [...] ⁹⁷

• המקרה האחרון מסוג זה הוא של ג'יהאד מוגרבי, תושב טול כרם, שנעצר ביום 26 באפריל 2008. אמו, סמיחה מוגרבי, נעצרה, נחקרה וחוותה התעללות מידי השב"כ. בתצהירו מסר ג'יהאד מוגרבי את הדברים הבאים :

[...] אמרו שיכול להיות שיעבירו אותי ל"חקירה צבאית". הם [...] איימו שיביאו את אמא ושיהרסו את הבית, שיעצרו את אחיותיי. אתמול החוקרים אמרו שעצרו את אמא. אמרו שאמא תישאר עצורה עד שאני אמסור אקדח, שטוענים שהוא אצלי. אמרו שמפתח השחרור של אמא בידיי ⁹⁸.

2.2 עינויים והתעללויות מצד חיילי צה"ל

להלן מספר דוגמאות של עינויים והתעללויות מצד חיילי צה"ל. מרבית הדוגמאות המובאות כאן הן ציטוטים מתוך תצהירים שגבו עורכי דין של הוועד

⁹⁷ מתוך תצהירו של עלי עבד, שנגבה בידי עו"ד תגריד שביטה ב-1 באוקטובר 2007. לתיאור המקרה ר' "טיפול משפחתי", עמ' 37-43.

⁹⁸ מתוך תצהירו של ג'יהאד מוגרבי, שנגבה בידי עו"ד תגריד שביטה ב-12 ביוני בבית המעצר קישון.

הציבורי נגד עינויים בישראל מן הקורבנות, כמו גם עדויות מפי חיילים. הדברים לקוחים מתוך דוח שפרסם הוועד באחרונה⁹⁹. הדוח מתבסס על 90 תצהירים ועדויות שקיבל הוועד, המתארים תקריות אשר אירעו בין יוני 2006 לאוקטובר 2007. יש לציין כי 90 המקרים הללו הם אחוז זעום מתוך כלל התלונות שתועדו במהלך השנים על ידי ארגונים לא ממשלתיים, פלסטיניים וישראליים, וכי קורבנות רבים כלל אינם מתלוננים, אף לא בפני ארגונים העוסקים בהגנה על זכויות אדם. כמו כן יש לציין כי כל הקורבנות עונו או סבלו התעללות לאחר מעצרו, דהיינו בהיותם כפופים וחסרי ישע. לבסוף, במקרים רבים סובל עציר פלסטיני עינויים או התעללויות במהלך מעצרו, ואז שוב בשעת הסעתו, בזמן שהייתו במתקני צה"ל ו/או במהלך חקירתו בידי השב"כ.

2.2.1 עינויים/התעללות מיד לאחר המעצר

- מתוך תצהירו של אחמד יאסין משכם, המתאר את מעצרו ב-10 ביולי 2006:

נעצרתי על ידי החיילים ואנשי המודיעין מבית העלמין דיר שרף [...] השליכו אותי על האדמה, על בטני, והחלו לבעוט בי, במיוחד על ירכי [...]. הם הובילו אותי למכונית ולפתע הכה אותי חייל אחד על אמצע גבי [...] כנראה שהגיף אחר, ובזמן שעמדנו על המדרכה הם השתעשעו בכך שהיכו אותי בצווארי לפי תור. הושיבו אותי על האדמה, ואחד מהם נתן לי מכה חזקה על אוזני הימנית ובמשך כרבע שעה לא חשתי את האוזן. כשהגיף בושש לבוא הם הורידו אותי מהכביש אל מקום שומם, מקביל לכביש, כשגבי אליהם, יידו בי אבנים והתחרו ביניהם מי יכול לקלוע אל ראשי [...]. כל אחד מהם יידה בי מספר אבנים¹⁰⁰.

⁹⁹ "בלתי חוקי בעליל – התעללות חיילים בעצירים פלסטיניים" (ירושלים: הוועד הציבורי נגד עינויים בישראל, יוני 2008).

¹⁰⁰ מתוך תצהירו של אחמד יאסין, שנגבה בידי עו"ד לואי עוקה ב-13 באוגוסט 2006. ר' "בלתי

- מתוך עדותו של חייל צה"ל, אשר השתתף במעצרים רבים בחברון:

הוא [אחד החיילים] תפס אותו [את העצור], העלה על האביר [כלי-רכב בשימוש צה"ל], בוס, הכניס אותו במדרגה. הבן אדם הזה רצה לבכות, הוא לא רואה כלום והיו מהדקים את הפלאנלית, מה מהדקים אותה, שהעיניים היו יוצאות. היו מהדקים את האזיקון, היה אחד מהמגזימים, כל פעם מישהו היה צריך לחתוך ולשים לו חדש. היה מהדק אותו עם הרגליים, אני אומר לך, היה תופס אותו עם הרגליים והוא בוכה "זה כואב לי, זה כואב לי". הוא היה אומר "טוב מאוד, לא סתם זה כואב לך". אני אומר לך, היה סוגר לו את זה וכל פעם שהוא היה בוכה – היה נותן לו סטירה. היה בוכה והיה מהדק לו את הפלאנלית, היה בכוונה מכאיב להם¹⁰¹.

2.2.2 עינויים/התעללות במהלך הסעת עצירים

- מתוך תצהירו של עבד-אל-עזיז עאמריה:

[...] כבלו את ידיי לאחור עם אזיקי פלסטיק, קשרו את עיניי עם סרט מבד והעלו אותי לגיפ צבאי שלקח אותי למחנה עציון [...]. כשהעבירו אותי למחנה עציון, הם הכו אותי מכות כואבות ומשפילות. הם נתנו לי אגרופים על ראשי והכו אותי עם קתות הרובים בגבי. בדרך, הורידו אותי מהגיפ הצבאי והעלו אותי על משאית צבאית, וגם במשאית הכו אותי. הם נתנו לי בעיטות בכל חלקי גופי והכו אותי בעורפי עם הידיים [...].

כשהגעתי למחנה עציון ידיי היו כבולות מאחורי גבי ועיניי היו קשורות עם סרט לבן. הם גררו אותי כדי שארד מהמשאית כשאני לא רואה שום דבר, וכך הלכתי בתוך המשאית עד שנפלתי על האדמה כי הם לא הזהירו אותי שהמשאית גבוהה ושאני מתקרב לקצה. נפלתי על האדמה על פניי וברכיי,

חוקי בעלילי, עמ' 8.

¹⁰¹ מתוך עדותו של סמל ראשון שהוצב בחברון עד אמצע שנת 2007. העדות הועברה על ידי ארגון "שוברים שתיקה". ר' "בלתי חוקי בעלילי", עמ' 7.

והם התנפלו בבעיטות בגבי, בטני ורגליי, ובאגרופים על פניי עד שהגעתי לחדר החוקר"¹⁰².

• מתוך תצהירו של יוסף סאחלי, שנעצר בביתו במחנה הפליטים בלאטה ב-6 בינואר 2007:

חייל שהיה בתוך הגייפ נתן לי מכה בקת הרובה בגב שלי. תוך כדי נסיעה החיילים היו שואלים אותי לשמי, ואז היו מרביצים לי ללא כל סיבה. הם נתנו לי מכות בפנים וירד לי דם מהאף וגם מהפה. הם גם משכו אותי לקום ואז פגע ראשי בתקרת הגייפ, ואז גם קיבלתי חתך בראש וירד לי דם¹⁰³.

• מתוך תצהירו של מחמוד פארוק חאמד אלבובלי, שנעצר במקום עבודתו בשכם ב-11 ביוני 2008:

אזקו את ידיי לאחור באזיקוני פלסטיק [...] עם האזיקים האלה נשארתי לשעות וסבלתי מאוד בשל האיזוק הקשה. אחרי כחצי שעה הפסקתי להרגיש את ידיי. כאילו כפות ידיי עומדות להינתק, להיקטע. לקח אותי חייל אחד [...] הוביל אותי לגייפ [...] היו הרבה חיילים מסביבנו, גם מאחורי גבי. הגייפ נסע [...] החייל התחיל לסטור לי בגב ידו על פני מצד ימין, לא פחות מעשר פעמים. מדי פעם הוריד לי את הראש ונתן סטירות על עורפי מאחור בכף ידו. לפעמים שמעתי אותו עושה אותו דבר לעצור השני. מדי פעם עזב אותי והלך לשני ושמעתי אותו דבר קורה אצלו. הצטרף אליו עוד חייל מדי פעם. מול שנינו. בשלב מסוים החייל לקח את ראשי, אחז בו מאחור והתחיל כמו אוטומט לחבוט בפני בכסא, בסף הספסל [...] אני כרעתי בין הכיסאות, פני לכסא וגבי לכסא ממול. מהמכות האלה הרגשתי כאבים בעיניים, הכי חזק היה [ה]כאב בעיניים. הרגשתי כאילו עיניי עוד מעט יוצאות ממקומן. הפסקתי לראות טוב. עד עכשיו איני רואה טוב. עכשיו איני מסוגל לקרוא

¹⁰² מתוך תצהירו של עבד-אל-עזיז עאמריה, שנגבה בידי עו"ד פהמי עוויווי ב-5 בינואר 2007. ר' "בלתי חוקי בעליל", עמ' 10.

¹⁰³ מתוך תצהירו של יוסף סאחלי, שנגבה בידי עו"ד מאהר תלחמי ב-20 במאי 2007. ר' "בלתי חוקי בעליל", עמ' 10.

בכלל. איני רואה את האותיות. גם עם כל החבטות לא צעקתי, כי זה שהיה לידי, כאשר הכו אותו ואמר 'איי', הרגשתי שנתנו לו מכות עוד יותר חזקות. החלטתי לשתוק ולא לצעוק כדי לא לגרות אותם יותר, כי הם הרביצו ולעגו והתבדחו, השתעשעו¹⁰⁴.

2.2.3 עינויים/התעללות בשעה שהעצור מוחזק באופן זמני במתקני צה"ל

- מתוך תצהירו של מונצר נעיראת, שנעצר במחסום קבאטיה ב-31 במרס 2007:

[...] העלו אותי לג'יפ אחר והעבירו אותי למחנה אחר. נאמר שזה מחנה סאלם. הורידו אותי שם לשעתיים-שלוש. במחנה הזה הכניסו אותי לחדר קטן והכו אותי על רגליי. הושיבו אותי על הרצפה. אחר-כך הרגשתי שאחד החיילים לקח משהו מהרצפה והכה אותי בו על ראשי ועל כתפי [...]. אחר כך הוציאו אותי לחצר בטון, הם קשרו את האזיקים שבידיי בחבל בעמוד בטון והושיבו אותי על הרצפה, והיו מכים אותי. מדי שעה או חצי שעה היו מכים אותי על הפנים [...]¹⁰⁵

2.2.4 שימוש בכלבים

- מתוך תצהירו של מוחמד ג'אלב, ממחנה הפליטים טול-כרם, אשר נעצר ב-21 במרס 2007 במחסום:

[...] הכניסו אותי לחדר שהיו בתוכו חיילים וחיילת אחת, והיה איתה כלב ואיתו היא דיברה כשאני ישבתי על כסא, כבול ידיים ועצום עיניים. הכלב

---

¹⁰⁴ מתוך תצהירו של מחמוד אלבובלי, שנגבה בידי עו"ד תגרד שביטה ב-7 ביולי 2008 בכלא מגידו.
¹⁰⁵ מתוך תצהירו של מונצר נעיראת, שנגבה בידי עו"ד סאמר סמעאן ב-28 במאי 2007. ר' "בלתי חוקי בעליל", עמ' 10.

היה מסתובב סביבי, וכשדיברה איתו החיילת הוא היה תוקף אותי ונובח. לא הבנתי מה אמרה החיילת, אבל [הבנתי ש]היא אמרה לכלב: 'ערבי, ערבי ואז הוא היה תוקף אותי.

הכלב לא נשך אותי, כנראה ששמו מחסום על פיו. הרגשתי בו כשהיה תוקף אותי וממשש אותי. ביקשתי מהם להתפלל. אחרי שאמרה לי החיילת לא, אמרה לי 'נו תתפלל', ועשו לי מקום להתפלל בו. ביקשתי שישחררו אותי כדי שאוכל להתפלל אבל הם סירבו. כשהתחלתי להתפלל החיילת דיברה שוב עם הכלב, שהתחיל לתקוף אותי מקדימה ומאחורה בזמן התפילה"¹⁰⁶.

• חייל, שעשה את שירותו הצבאי במסלול התקיפה של יחידת הכלבנים "עוקץ", אמר כי הכלבים מאומנים במיוחד לצורך תקיפה וכי הם "מאומנים לתור באמצעות חוש הריח אחר בני-אדם"¹⁰⁷. חייל אחר, בדרגת סמל-ראשון, ששירת ביחידה, סיפר שכלבי התקיפה אינם צמודים ללוחמים ואינם ממושמים כמו הכלבים המאומנים במציאת חומרי נפץ, אלא "עובדים עצמאית לגמרי". לדבריו, כלבים אלה תקפו אנשים "לא מעט פעמים, כי זה כלבים – זה כלב תקיפה שמתבלבל [...]"¹⁰⁸.

2.2.5 עינוי/התעללות בקטינים

• מתוך עדותו של חייל בדרגת סמל-ראשון:

יום אחד הייתה איזושהי התפרעות [...] ונכנסתי עם הגיפ וראיתי את הנער בורח לכיוון הבית, זרק עלינו בלוק והיו שם הבערות צמיגים ובלגן שלם [...]. הוצאתי אותו מחוץ לבית ולקחתי אותו למוצב עצור, דבר שמוותר לי לעשות,

¹⁰⁶ מתוך תצהירו של מוחמד ג'אלב, שנגבה בידי עו"ד תגריד שביטה ב-10 באוקטובר 2007. ר' "בלתי חוקי בעליל", עמ' 14.

¹⁰⁷ מצוטט בכתבתה של בילי פרנקל, "הכלבה הכי טובה שהייתה לי בצוות", אתר nrg מעריב, ה-15 ביוני 2007. <http://www.nrg.co.il/online/35/ART1/595/614.html>.

¹⁰⁸ עדותו של החייל נמצאת באתר "שוברים שתיקה": "כלב תקיפה שמתבלבל", ר' "בלתי חוקי בעליל", עמ' 13. <http://www.shovrimshatika.org/testimonies.asp?cat=17>.

והייתי נורא עצבני, נורא עצבני, וכבר הרגשתי שאני הולך להתפוצץ. ו[כ]שהגעתי למוצב שמתי אותו בבוטקה [...] ו[כ]ששמתי אותו בבוטקה והלכתי להוריד את האפוד, הלכתי לשטוף פנים, אמרתי לשומר לשמור עליו. תפסנו אותו, קשרנו לו את העיניים בנוהל הרגיל. [כ]שאני חוזר אני רואה ערימה של ארבעה חמישה חברה חיילים מפוצצים אותו במכות שם בפנים, זורקים עליו את הטלפונים הכבדים האלה הנל"נים (טלפון שדה צבאי), פשוט לוקחים וזורקים עליו, והוא היה ילד בן 15 שזרק אבנים [...].

תראה, כולם ידעו, הסרס"פ [סגן רב-סמל פלוגתי] והרס"פים והמפקדים וכולם ידעו וחלקם השתתפו בכיף [...] מה שמדהים באמת שאותו בנאדם שמסוגל לעשות משהו כל כך אנושי וכל כך יפה כמו למשל יש עוצר ואתה רואה זקנות בנות 90 [...] אז אתה מעלה אותן על הגיפ שלך [...] ולוקח אותן לבית חולים כי שתי זקנות בנות 90 לא יעשו כלום, שזה מעשה מאוד יפה ומאוד אנושי, מצד שני אפשר לקחת ילד בן 15 ולפוצץ אותו מכות, להוציא עליו את כל הזעם שיש לך על זה שאתה כבר שבועיים לא ישן, לא אוכל, לא מתקלח, יורים עליך כל הזמן וכולם ביחד כל הזמן – פשוט לוקח ילד בן 15 ומוציא עליו את כל העצבים שלך.

אני ראיתי את הילד שמפוצצים אותו במכות, פשוט ניגשתי והעפתי אותו משם ולקחתי את הילד לבדיקה הרפואית. הרופא בדק אותו, הילד רעד וחיבק אותי כי אילולי אני [...] הוא פשוט בא וחיבק אותי ואני פשוט תפסתי ואתה יודע – הוא פשוט רעד כמו עלה נידף ברוח¹⁰⁹.

• פ, בן 17 בעת מעצרו בתחילת 2007, העיד:

[...] אחרי שסיימתי את בית הספר, בדרכי החוצה, ניסיתי לתפוס מונית כדי שתסיע אותי הביתה [...] ולפני שהגעתי למונית, הופתעתי על ידי בחורים שזרקו אבנים על חיילי הצבא הישראלי, והחיילים ירו פצצות גז מדמיע [...].

¹⁰⁹ עדותו של החייל נמצאת באתר "שוברים שתיקה": "לקחת ילד בן 15 ולפוצץ אותו במכות", <http://www.shovrimshatika.org/testimonies.asp?cat=17>. ר' "בלתי חוקי בעליל", עמ' 15-16.

הלכתי בכיוון דרך צדדית ושם היו חיילים. נעצרתי במקומי, החיילים תפסו אותי והתחילו להכות אותי ברגלי השמאלית בנשקם. הם הכו אותי גם על עיני השמאלית. החיילים המשיכו להכות אותי בכל חלקי גופי. אחר-כך התחילו החיילים לגרור אותי על הרחוב הראשי. הם סחבו אותי מרחק של כעשרים מטרים עד שהגעתי לאמצע הרחוב והשאירו אותי שוכב באמצע הרחוב כמעט חצי שעה. אחר-כך חייבו אותי לעמוד על רגליי [...] כשהם ראו שאני לא יכול לעמוד, הביאו את הגייפ הצבאי והכניסו אותי לגייפ, והעבירו [אותי] לתחנת המשטרה הנמצאת בג'בל-מוכבר [...] [שם] הכו אותי שוב ושוב בכל חלקי גופי [...] אחרי שבא הרופא, ביקש יעשו לי צילומים, ובצילומים ראו שיש לי שלושה שברים ברגלי השמאלית, ואמרו לי שאני חייב לעבור ניתוח¹¹⁰.

---

¹¹⁰ מתוך תצהירו של פ., אשר נגבה בידי עו"ד שירין נאסר ממועדון האסיר הפלסטיני ב-14 בפברואר 2007.

**חלק שלישי: הפרות האמנה במהלך הלחימה
בעזה (דצמבר 2008 – ינואר 2009) ובעקבותיה**

מבוא

אין ספק כי ההפרות הרווחות ביותר – והמזעזעות ביותר – של החוק הבינלאומי מצד כוחות הצבא הישראלי במהלך הלחימה בעזה (מבצע "עופרת יצוקה") הן, מנקודת המבט של זכויות האדם, הפרות של הזכות לחיים והזכות לכבוד ולביטחון. מבחינת החוק הבין-לאומי ההומניטארי מדובר בהתקפות על אזרחים ועל מטרות אזרחיות, ואין מנוס מלראות בהן התקפות מכוונות וחסרות הבחנה¹¹¹. פלסטינים הוחזקו בתנאי מעצר המהווים יחס או עונש אכזרי, לא אנושי או משפיל, הן כ"לוחמים בלתי חוקיים" והן בהתבסס על חוקים ישראליים נוספים, וחלקם סבלו מעינויים במהלך חקירות השב"כ.

פלסטינים נוספים, אשר מצאו את עצמם תחת שליטה ישירה ומהותית של הכוחות הישראליים במהלך פעולותיהם בעזה, וכך היו במעצר דה-פקטו, זכו ליחס הנופל אף הוא בתחום אחריותה של הוועדה. עם אלה נמנות בעיקר משפחות אשר על בתיהן השתלטו הכוחות הישראליים.

חלק זה של המסמך מתאר ומדגים הפרות של האמנה, הן ביחס לפלסטינים שנעצרו באופן רשמי בידי כוחות הביטחון הישראליים והן ביחס לאחרים, שהיו תחת שליטתם הישירה והמהותית של אותם כוחות.

1. היחס לעצורים (סעיפים 1 ו-16)

במהלך פעולותיהם עצרו כוחות הביטחון הישראליים פלסטינים רבים, אולי מאות במספר. מרבית העצורים שוחררו כעבור ימים אחדים, אך עשרות מהם הועברו לשטחי ישראל. במשך כשבעה ימים לא נערך כל רישום מאורגן או גלוי של העצורים, ומשפחותיהם היו עסוקות בניסיונות נואשים, בסיוע הוועד

¹¹¹ גם כוחות חמאס ביצעו התקפות שכאלה, ותוצאותיהן היו רצחניות, אם גם בקנה מידה קטן בהרבה. לפי הדיווחים, חמאס אף עשה שימוש בעינויים ובהתעללויות כלפי אויביו הפוליטיים בתקופת העימות. עם זאת, הפרות אלה, אשר הוועד הציבורי נגד עינויים בישראל מגנה אותן ללא סייג, לא בוצעו על ידי המדינה השותפה לאמנה, אשר בעניינה דנה הוועדה.

הציבורי נגד עינויים בישראל וארגונים נוספים, לברר מה עלה בגורל יקיריהן ומהו מקום המצאם. נכון לראשית חודש אפריל 2009, עשרים פלסטינים תושבי עזה מוחזקים עדיין במעצר בישראל. שלושה-עשר מתוכם מוחזקים בכלא שקמה באשקלון, כעצורים ביטחוניים הממתינים להישפט בישראל, ושישה בכלא קציעות כ"לוחמים בלתי חוקיים"¹¹². מתצהירים ועדויות שנגבו בידי הוועד וארגונים נוספים עולה, כי אין עציר שלא נחשף להפרה אחת או יותר של האמנה, בכללן מעצר בתנאים איומים, חשיפה לסכנה, שימוש כמגן אנושי, אלימות, השפלה ושיטות חקירה שנועדו בכוונה תחילה לגרום סבל פיזי ו/או נפשי בדרגות שונות.

1.1 עינויים והתעללות בעת המעצר

במספר מקרים ספגו פלסטינים מכות, איומים והשפלה בעת מעצרים בידי כוחות צה"ל.

- ס' ו-א' ממשפחת כ', אחים תאומים, נעצרו בבית המשפחה בשכונת זיתון שבעיר עזה בליל היום הראשון או השני למתקפה הקרקעית של ישראל. ידיהם נקשרו באזיקונים, ועיניהם כוסו. שניהם הצהירו¹¹³ כי נעשה שימוש בכלב על מנת להבהילם. ס' ציין שמרוב פחד הרטיב את מכנסיו. ס' ספג מכות בכל חלקי גופו, ואולץ ללכת בחוץ כשהוא יחף. כתוצאה מכך סבל מחתכים בכפות רגליו משברי זכוכית. לאחר מכן נלקח א' לחדר נפרד, והוחזק שם במשך כעשר שעות ללא מים, מזון או גישה לשירותים. א' שמע את אביו ואָחיו זועקים כאשר הכו בהם החיילים. בתגובה לבקשתו לראות את אמו, הוכה בעזרת קסדה ואיבד את הכרתו. כאשר התעורר, הטיל עליו חייל את מימיו.

¹¹² הוועד הציבורי נגד עינויים בישראל אינו מודע למקומו של העצור העשרים.
¹¹³ תצהירו של א"כ, שנגבה בידי עו"ד מגיד בדר ב-26 בפברואר 2009 בכלא שקמה; תצהירו של ס"כ, שנגבה בידי עו"ד מגיד בדר ב-26 בפברואר 2009 בכלא שקמה.

• סובחי אל עטאר נעצר בביתו אשר בבית להייה ב-2 בינואר 2009. הוא הוחזק בחצר בית שכן, יחד עם אנשים נוספים. שם ספג, כמו גם אביו הנכה ובני דודיו, אגרופים ובעיטות מחיילים. הם כיוונו כוונות לייזר לעבר אחיו בן ה-12, אשר היה אחוז בעתה, שכן האמין שבכוונתם לירות בו¹¹⁴.

אחרים נחקרו במקום בו נעצרו או במהלך מעצרים הראשוני, בתחומי רצועת עזה. בחקירות עשו החוקרים שימוש באמצעים העונים על ההגדרה של עינויים ו/או של יחס ועונשים אכזריים, בלתי אנושיים או משפילים (התעללות), בכללם אלימות ואיומים על חיי העצורים.

• מוחמד ח'יר כסאב נעצר בביתו ב-7 בינואר 2009. לפי תצהירו¹¹⁵, כוסו עיניו, הוא נשאל אודות כלי נשק ומנהרות, וטען שאינו יודע עליהם דבר. במהלך החקירה הוצמד רובה (הוא אינו בטוח איזה חלק של הרובה זה היה) לזרועו ונלחץ כלפיה בתנועה סיבובית, אשר גרמה לפציעתו. באותו הזמן, הוא סבל ממכות ובעיטות בלתי פוסקות, חרף תחנוניו למעניו שיפסיקו.

• נ"ע משכונת אל-עטאטרה בעיר עזה נעצר ב-2 בינואר 2009. למחרת הוחזק בשטח פתוח, יחד עם עוד כשמונים אנשים, ובלילה הם נלקחו בזה אחר בזה לשוחה קטנה, בה נחקרו. חוקריו סטרו בפניו והכו בו בקתות רובה. הם אילצו אותו להסיר את הסוודר שלבש, והותירו אותו, במשך כשעה, חשוף לקור העז.¹¹⁶

1.2 החזקה בתנאים אכזריים, בלתי אנושיים, משפילים ומסוכנים

רבים מן העצורים הוחזקו בשוחות, אשר נחפרו ככל הנראה על ידי בולדוזרים

---

¹¹⁴ מתוך תצהירו של סובחי מאג'יד אל עטאר, שנגבה בידי עו"ד מג'יד בדר ב-16 בפברואר 2009 בכלא שקמה.

¹¹⁵ תצהירו של מוחמד ח'יר עזאת כסאב נגבה בידי עו"ד ג'בארין מארגון אל-מיזאן ב-12 בינואר 2009 בכלא שקמה.

¹¹⁶ תצהירו של נ"ע נגבה בידי עו"ד מג'יד בדר ב-26 בפברואר 2009 בכלא שקמה.

צבאיים והיו בעומק של בין שניים לשלושה מטרים ובגדלים שונים. בגירים וקטינים כאחד הוחזקו בשוחות אלה במשך שעות ואף ימים – בכמה מקרים יומיים, באחרים אף יותר מכך. הם היו חשופים לאוויר הקר, לרוח ולגשם, אזוקים במשך שעות וימים, ולעתים אף הוחזקו כך כשעיניהם מכוסות. למותר לציין כי בשוחות הללו לא היו כלל מתקנים סניטאריים; מזון ומשקה חולקו בצמצום, והעצורים סבלו רעב. יתר על כן, מרבית השוחות נחפרו בקרבת הטנקים הישראליים ובאזורים בהם נמשכה הלחימה, וכך חשפו את העצורים לסכנה. לפי הדיווחים, בכל שוחה הוחזקו כשבעים אנשים, ונראה כי עשרות רבות של אנשים, ואולי אף מאות, הוחזקו בתנאים מחפירים אלה.

• ראגי עבד רבו מג'באליה מתאר את שאירע בסביבות השעה 13:00 ב-5 בינואר 2009, לאחר שהצטוו הוא ומשפחתו על ידי צה"ל לצאת מבתיהם¹¹⁷:

היינו בבית הורי, שם היינו 15 איש בני אותה משפחה. יצאנו מהבית. הפרידו את הגברים משאר הנשים והילדים, שאינני יודע לאן הלכו. אז נכנסנו לתוך הבור (גיורה) אשר חפר הצבא. הבור היה בעומק כ-2.5 מטר ובשטח 5 מטר. עברנו כל הגברים והנערים שמעל גיל 15 בכל השכונה דרך הבור ועלינו ממנו למקום בו היו החיילים. שם מסרנו את תעודת הזהות שלנו. החיילים הושיבו אותנו על האספלט, כאשר הידיים שלנו היו באוויר בעוד החיילים עם נשק דרוך לכיווננו. ההחזקה הזו נמשכה עד לשעה 5 לפנות ערב. ביקשנו מים ולגשת לשירותים אך זה היה אסור, והחיילים אמרו שמי שיזוז יירו בו "למוות".

• מספר ני"ע¹¹⁸:

[...] עצרו אותי יחד עם בעלה של אחותי, חוסאם אל עטאר [...] החיילים ערכו עלינו חיפוש ולאחר מכן כבלו את ידינו מאחורי הגב באזיקונים מפלסטיק וכיסו את עינינו. לאחר מכן החיילים הובילו אותנו רגלית לתוך

¹¹⁷ מתוך תצהירו של ראגי מסבח עבד רבו, שנגבה בידי עו"ד מג'ד בדר ב-23 בפברואר 2009, בכלא שקמה.
¹¹⁸ מתוך תצהירו של ני"ע, שנגבה בידי עו"ד מג'ד בדר ב-26 בפברואר 2009 בכלא שקמה.

בור שחפרו מבעוד מועד, אשר היה במרחק של כ-600 מטרים מהבית. הבור היה בשטח כ-2 דונם ובעומק 3 מטרים ומסביבו חנו מספר טנקים. הטנקים שהיו סביבנו היו מפגיזים ויורים, כמו כן גם מטוסים מעלינו [...] למחרת היום העבירו אותי [...] לבור אחר [...] בהיותי בבור השני, ביקשתי מאחד החיילים להוריד ממני את האזיקים מאחר שהם לוחצים לי על הידיים ומכאיבים לי במיוחד [...] אך החייל בתגובה בעט בי והכה אותי באגרופו על הגב.

- סמיר עלי אל עטאר מבית להייה נעצר מחוץ לביתו בבוקר ה-5 בינואר 2009. הוא מתאר¹¹⁹:

העבירו את כולנו, אזוקים בידיים מקדימה, כאשר בני [בן העשר] קשור ביד אחת אתי לאזור הטנקים במרחק של קילומטר מביתי. הגענו לשם בהליכה. הגענו למקום בו מוצבים הטנקים, ובאותו זמן הטנקים ירו פגזים לבית להייה. במקום שבו מוצבים הטנקים הכין הצבא הישראלי מבעוד מועד שטח גדול, כ-2 דונם, אשר חפרו כך שנוצר מכתש שסביבו חומות חול בגובה כ-2 מטר. החיילים הורו לנו לטפס על קירות החול ולרדת לתוך המכתש כאשר אנו אזוקים, ושם הוחזקנו תחת כיפת השמיים יומיים [...] החיילים החזיקו אותנו חשופים לקור העז, ורק ביום שלישי [היום השני] בבוקר נתנו לכל שניים מאתנו שמיכה אחת. במהלך כל התקופה היינו אזוקים וישנו על החול. החיילים היו מספקים לנו אוכל פעם או פעמיים ביום [...] במקום לא היו שירותים, ולא סיפקו לנו מוצרים היגייניים כמו נייר טואלט.

1.3 השימוש בעצורים כמגן אנושי

במספר מקרים חיילים אילצו עצורים כפותים להיכנס לפנייהם, כמגן אנושי, לתוך בתים אשר בהם, כפי הנראה, ציפו החיילים להיתקל בהתנגדות עוינת.

---

¹¹⁹ מתוך תצהירו של סמיר עלי מחמד אל-עטאר, שנגבה בידי עו"ד מאהר תלחמי ב-14 בינואר 2009 בכלא שקמה.

• ראגי עבד רבו נעצר ב-5 בינואר 2009 בביתו, והוא מתאר¹²⁰ :

החיילים קראו בשמי ובשם [שניים נוספים] [...] אזקו אותנו באזיקי פלסטיק מהידיים [...] לאחר מכן עברנו לעוד מספר בתים של תושבים בשכונה, כאשר אני ועוד תשעה אנשים נכנסים לבתים לפני החיילים ובהוראתם.

• עבד אל-מועטי עבד רבו הוא תושב עזבת עבד שממזרח לעיר עזה, אשר שניים מבניו נעצרו על ידי חיילי צה"ל ב-4 בינואר 2009. הוא מסר לחוקרי "בצלם" את העדות הבאה¹²¹ :

שני הבנים שלי שנשארו עם החיילים שוחררו למחרת ובאו לבית שבו אני הייתי. הם סיפרו לי שחיילים אילצו אותם באיומי נשק לפתוח דלתות ולהיכנס כדי לחפש אנשי חמאס.

דיווחים דומות הופיעו גם בעיתונות¹²².

אנו מבקשים להביא את הנקודות הבאות לתשומת לב הוועדה, בבואה לבחון את הנוהל דלעיל מבחינה משפטית :

1. במהלך פעולות אלה היו העצורים בשליטתם הישירה והמהותית של החיילים ;

2. החיילים עסקו בפעולה מכוונת, הכוללת כפייה והפחדה לצורך הוצאת מידע מן העצורים או מצד שלישי, במקרה זה מידע בדבר המתרחש בתוך הבתים ;

3. העצורים הושמו בסכנה חמורה, בתוך אזור לחימה ;

4. העצורים היו מודעים היטב למידת הסכנה שאליה הם מובלים, דבר

¹²⁰ מתוך תצהירו של ראגי מוסבאח עבד-רבו, שנגבה בידי עו"ד מג'ד בדר ב-23 בפברואר 2009 בכלא שקמה.

¹²¹ מתוך עדותו של עבד אל-מועטי עבד רבו, שנגבתה בידי איאד חדאד באמצעות הטלפון ב-11 בינואר 2009. את העדות ניתן לקרוא באתר "בצלם" : www.btselem.org.

¹²² ר' לדוגמה עמירה הס, "עדים מעזה : צה"ל השתמש בנו כמגן אנושי", הארץ, 20 בפברואר 2009.

שגרם לסבל נפשי רב.

לאור האמור לעיל, מבקשים הוועד הציבורי נגד עינויים בישראל והארגון העולמי נגד עינויים מן הוועדה לראות בעצורים פלסטינים, אשר אולצו בכפייה לשמש מגן אנושי, קורבנות עינויים על פי ההגדרה שבסעיף 1(1) של האמנה.

1.4 מעצר כ"לוחמים בלתי חוקיים"

בסקירה המקורית שהגיש לוועדה¹²³, הדגיש הוועד הציבורי נגד עינויים בישראל את חוק כליאתם של לוחמים בלתי חוקיים, תשס"ב-2002, את התיקון לחוק משנת 2008 ואת הכלים שיוצר החוק לכליאה במנותק מן העולם החיצון, כמו גם למעצר לא מוגבל בזמן, ללא צורך בכתב אישום או במשפט. במהלך הסכסוך האחרון נעשה שימוש בחוק לצורך כליאתם של 17 פלסטינים. נכון לתחילת חודש אפריל 2009, עדיין שוהים שישה מהם במעצר. הוועד הציבורי נגד עינויים בישראל והארגון העולמי נגד עינויים חוששים שעתה ייעשה בעצורים שימוש כב"קלפי מיקוח". הוועדה ציינה בעבר כי "החזקת אנשים במעצר בלתי מוגבל בזמן ללא אישום מהווה כשלעצמה הפרה של תנאי האמנה"¹²⁴.

1.5 עינויים והתעללויות במהלך החקירה

כמתואר לעיל, כמה מן העצורים הפלסטינים נחקרו בתוך רצועת עזה, אך מרבית החקירות התנהלו במתקני כליאה של צה"ל ובאגף החקירות בכלא שקמה שבאשקלון. בחקירות בכלא שקמה היו מעורבים, בבירור, חוקרי שב"כ, אך לוועד הציבורי נגד עינויים בישראל אין נתונים ודאיים באשר לזהות החוקרים במתקני צה"ל – ייתכן שהיו אלה חיילים, חוקרי שב"כ במדי צה"ל, או שילוב של השניים.

¹²³ הסקירה המדוברת הוגשה לוועדה נגד עינויים בעקבות אימוצה את רשימת הנושאים לבדיקה בעת בחינת הדוח התקופתי מן המדינה החברה. הסקירה מקבילה לחלק הראשון של הפרסום הנוכחי.

¹²⁴ מסקנות והמלצות הוועדה נגד עינויים: ארצות הברית של אמריקה, מסמך או"ם CAT/C/USA/CO/2 מן ה-18 במאי 2006, פסקה 22.

בחקירותיהם של פלסטינים שנעצרו בעזה נעשה שימוש בשיטות חקירה המהוות יחס אכזרי, בלתי אנושי או משפיל, ובמקרים מסוימים אף בעינויים. השיטות כללו מכות ובעיטות; איזוק מכאיב וממושך; מניעת שינה; השפלה, קללות ואיומים, בכללם איומים במוות.

• מוחמד ח'יר כסאב נחקר בבסיס צבאי בתוך שטח ישראל, שאת מיקומו לא יכול היה לזהות. ידיו היו אזוקות ברציפות במהלך חמשת הימים הראשונים למעצרו, דבר שהותיר סימנים, בהם הבחין עו"ד ג'בארין בעת שגבה ממנו את תצהירו. במהלך החקירה, שני חוקרים איימו כי יהרגו את בניו (אשר נעצרו גם הם), אלא אם יספק להם מידע בדבר מנהרות וציוד צבאי.¹²⁵

• עמאד יוסף חמד מבית חנון נעצר ב-5 בינואר 2009, ומאוחר יותר נחקר באגף השב"כ בכלא שקמה. הוא נחקר ברציפות, תוך מניעת שינה, במשך חמישה ימים ולילות, למעט שתי הפסקות קצרות-מאוד למנוחה. במהלך תקופה זו, הוא היה אזוק לכסא מתכת, כשידיו כבולות מאחורי גבו. האזיקים שוחררו רק בזמן הארוחות. החוקרים איימו להשאירו בתנוחה זו עד שיסבול מטחורים.¹²⁶

• חקירתו של סובחי אל-עטאר, באגף השב"כ בכלא שקמה, כללה כבילה ממושכת לכסא, שבעקבותיה סבל מכאב עז בגבו התחתון ומדימום באזור פי הטבעת. אחד מחוקריו של אל-עטאר הכריח אותו לזחול על ארבע ולחקות נביחת כלב, ירק עליו והכה אותו. חוקרים איימו להרוג את אביו של אל-עטאר ולהרוס את ביתו.¹²⁷

¹²⁵ תצהירו של מוחמד ח'יר כסאב נגבה בידי עו"ד מחמד ג'בארין ב-12 בינואר 2009 בכלא שקמה.

¹²⁶ תצהירו של עמאד יוסף חמד נגבה בידי עו"ד מג'יד בדר ב-16 בפברואר 2009 בכלא שקמה.

¹²⁷ תצהירו של סובחי מאג'יד אל עטאר נגבתה בידי עו"ד מג'יד בדר ב-16 בפברואר 2009 בכלא שקמה.

2. הטיפול באנשים אחרים תחת שליטתם הישירה והמהותית של כוחות צה"ל (סעיפים 1, 11 ו-16)

משפחות שלמות – גברים ונשים, תינוקות, ילדים וקשישים, בריאים וחולים – היו בשליטתם הישירה והמהותית של חיילים אשר השתלטו על בתיהם. בעוד שמספר עדויות מספרות על חיילים שכיבדו את המשפחות וסייעו להן, במקרים רבים נראה שהיחס היה אכזרי, בלתי אנושי או משפיל. משפחות, ששהו למעשה במעצר בשליטת החיילים, לא קיבלו די מזון, משקה או גישה לשירותים, סבלו איומים, והחיילים זרעו הרס לפי גחמותיהם.

• ב-7 בינואר נכנסו חיילים לבית משפחת כסאב בצפון רצועת עזה. באותה עת שהו בבית ארבעה גברים, שש נשים וחמישה ילדים. כל אלה הועברו אל הסלון. החיילים שברו את החלונות, הפכו את תכולת הבית, קדחו חורים בקירות, והשליכו החוצה מכשירים ביתיים.

[החיילים] שרפו מסמכים כדי להבעיר אש לחימום, ביניהם מסמכים של האב המעידים על מצבו הרפואי והתרופות שלוקח. במהלך הימים בהם החיילים שהו בבית, אחד הילדים, בן 7 חודשים, היה חולה, והיה לו חום במשך יום שלם. בני המשפחה אמרו לחיילים שהוא חולה, אבל החיילים לא עשו דבר. ביקשו מים כדי לקרר אותו עם רטיות קרות וסורבו¹²⁸.

למרות הלחימה הקשה שהתנהלה מחוץ לבתים, חיילים הכריחו משפחות לעזוב את הביטחון היחסי של בתיהם ולצאת לרחובות, ובכך חשפו אותם לסכנה.

• לדברי עמאר אלחלו, תושב שכונת זיתון שבעיר עזה, ב-10 בינואר 2009 נכנסו חיילים אל ביתו. הם הסתערו על הבית ביריות והרגו את אביו, ששכב באותה עת במיטתו. לאחר מכן דרשו מהמשפחה לעזוב את הבית. מספר

¹²⁸ עדותה של רים עזאת כסאב, אשר נמסרה באמצעות הטלפון לעמותת רופאים לזכויות אדם ב-19 בינואר 2009.

עמאר אל חלו¹²⁹ :

הרמנו את הילדים והשארנו את אבי בבית [...] יריות נורו לעברנו מכיוון בית אחר שחיילים היו בו. בתי בת השנה פרח, הקטנה מבין ארבעת ילדיי, נורתה בבטן ונפטרה אחרי כשעה. אמה ניסתה להניק אותה, אולי בצורה הזו תרגיע אותה ותקל על כאבה מהפציעה. תוך כדי [כך] נפטרה. אחי עבדאללה נפצע בשלוש יריות – שתיים נכנסו בבטנו והתמקדו בעמוד השדרה וכיום הוא מטופל במצרים. הוא דימם 24 שעות. בתי השנייה, בת השש נפצעה בידה, ואשתו של אחי נפצעה בחזה [...]

שעות ארוכות הסתתרו בני המשפחה מתחת לערימת אבנים וחול, כאשר מסביבם נורית אש כבדה, בטרם התאפשר לחלצם ולטפל בפצועים.

---

¹²⁹ מתוך עדות של עמאר פואד אל חלו, שנגבתה באמצעות הטלפון בידי עו"ד תחריר עת'אמלה-מהנא ב-20 בינואר 2009.

המלצות הוועד הציבורי נגד עינויים בישראל והארגון העולמי נגד עינויים לרשויות מדינת ישראל

הוועד הציבורי נגד עינויים בישראל והארגון העולמי נגד עינויים ממליצים כי מדינת ישראל תאמץ, לכל הפחות, את הצעדים הבאים, על מנת לקיים את התחייבויותיה כחתומה על האמנה, ובכללן את החובה לנקוט באמצעים יעילים – תחקייתיים, מנהליים, משפטיים או אחרים – למניעת מעשי עינויים והתעללות בכל שטח שבסמכותה השיפוטית:

- תבטיח כי העינוי על כל צורותיו, כמוגדר באמנה, יהיה עבירה פלילית אסורה באופן מוחלט וחד משמעי בספר החוקים. תבטיח כי כל אדם, אשר לגביו נמצא כי הוא ביצע עינויים, הורה לבצע עינויים או נשא באחריות פלילית מכל סוג שהוא לביצוע עינויים, בכללה אחריות פיקודית, ייענש בעונש הולם, התואם את חומרת העבירות;
- תבהיר, באמצעות חקיקה, כי הגנות "הצורך" או "ציות לפקודה" לא יחולו לגבי האשמים בעינויים או בהתעללויות;
- תורה לשב"כ לחדול לאלתר מן השימוש בכל אמצעי העינויים וההתעללויות, ולהשתמש אך ורק באמצעי חקירה התואמים לחלוטין את האמנה;
- תבטל את כל החוקים והתקנות המאפשרים מעצר ללא עילה, תוך ניתוק מהעולם או ללא הגבלת זמן, הן בחוק הישראלי והן בחוק הצבאי, בכללם חוק סדר הדין הפלילי (סמכויות אכיפה – מעצרים), התשנ"ו-1996; חוק סדר הדין הפלילי (עצור החשוד בעבירת ביטחון) (הוראת שעה), התשס"ו-2006; חוק כליאתם של לוחמים בלתי חוקיים (תיקון והוראת שעה), התשס"ח-2008; והסעיפים הרלוונטיים בצו (הצבאי) בדבר הוראות ביטחון (אזור

יהודה ושומרון), מס' 378, התש"ל-1970 ;

- תבטל את כל האמצעים החוקיים המסמיכים קציני משטרה, שב"כ או צה"ל למנוע מעצורים גישה לעורך דין, הן בחוק הישראלי והן בחוק הצבאי ;
- תבטיח כי חקירות עצורים, ובכללן חקירות שב"כ, תפוקחנה ותוקלטנה במלואן בהקלטות וידאו ושמע. יש צורך בהקצאת משאבים בהולה לצורך התקנת ציוד הקלטה (וידיאו ושמע) בכל חדרי החקירה ;
- תבטל את תפקיד "מבקר תלונות הנחקרים" בשב"כ, ותחליף אותו בבעלי תפקידים בלתי תלויים, אשר אינם קשורים לשב"כ בכל דרך שהיא, וזאת על מנת להבטיח שהתלונות תחקרנה ללא דיחוי וללא משוא פנים ;
- תבטיח כי תבוצע חקירה מיידית, ללא דיחוי וללא משוא פנים, של כל המקרים בהם נהגו חיילי צה"ל בעצורים באלימות או ביחס משפיל, וכי נגד החיילים והמפקדים החשודים במעשים אלה יוגשו כתבי אישום. את אלה שיימצאו אשמים חובה להעניש בעונשים ההולמים את אופיין החמור של העבירות ;
- תנקוט בצעדים המשפטיים והאחרים הדרושים על מנת לפתוח את שטחה בפני גופי פיקוח על זכויות האדם של האו"ם ובפני מומחים לנושא מטעמו. צעדים אלה יכללו הכרה בסמכותם של יחידים להגיש תלונות לגופים המפקחים על האמנה. כצעד מיידני, תזמין ישראל את הדווח המיוחד של האו"ם לענייני עינויים ויחס או עונשים אכזריים, בלתי אנושיים או משפילים לביקור בה, תפתח בפניו את כל מתקני המעצר והחקירה ותאפשר לו לשוחח בחופשיות עם כל עציר, לפי ראות עיניו ;
- תחתום על הפרוטוקול האופציונאלי לאמנת האו"ם נגד עינויים ונגד עונשים אכזריים, בלתי אנושיים או משפילים, תאשרר אותו ותיישם את האמור בו, ובפרט תאפשר למנגנוני מניעה לאומיים ולתת-הוועדה של האו"ם

למניעת עינויים את הביקור בכל מקומות המעצר, בכללם מתקני החקירה של השב"כ, ואת הגישה החופשית לכל העצורים;

• תעגן בחוק מערכת ביקורות, בכללן ביקורות פתע, במתקני מעצר וכליאה, אשר תבוצענה על ידי ועדה בכנסת, גופים ממשלתיים, ארגוני זכויות אדם וארגונים לא ממשלתיים נוספים, בנוסף למנגנוני המניעה הלאומיים ולתת-הוועדה של האו"ם למניעת עינויים, כמוזכר לעיל;

• תקבע בחוק כי כל עציר, ללא יוצא מן הכלל, יובא בפני שופט בהקדם האפשרי, ובכל מקרה לא יאוחר מ-48 שעות ממועד מעצרו, ותבטל את כל המנגנונים בחוק המאפשרים תקופות ארוכות מכך;

• תבטיח כי חוקרי שב"כ יעברו הכשרה מחודשת מקיפה, אשר תחליף את שיטות החקירה האלימות והמשפילות, הנהוגות כיום, בשיטות הומאניות. הכשרה זו חייבת לכלול הדרכה בנושאי זכויות האדם בכלל, וזכויות העצירים בפרט. רק חוקרים אשר הפנימו במלואה את הגישה ההומאנית לחקירה יורשו להישאר בעבודתם;

• תחל בפעילויות נרחבות של יחסי ציבור וחינוך בצה"ל, על מנת להסביר לחיילים ולמפקדים את הצורך והחובה לשמור על כבודו ועל זכויותיו של כל עציר באשר הוא, בכללן הזכות לשמור על שתיקה, הזכות לייצוג משפטי הולם, וכמובן – הזכות להיות חופשי מעינויים ומהתעללויות.

הפצה : כללית
CAT/C/ISR/Q/4
2 בפברואר 2009
מקור : אנגלית

הוועדה נגד עינויים
מושב מס' 42
27 באפריל – 15 במאי 2009

רשימת נושאים לבדיקת הוועדה, בבואה לדון בדוח התקופתי הרביעי של ישראל (CAT/C/ISR/4)

סעיפים 1 ו-4

1. בהערותיה המסכמות האחרונות, בעקבות הדוח התקופתי השלישי של המדינה החברה, המליצה הוועדה לשלב את האמור באמנה בספר החוקים הישראלי, ובפרט להגדיר עבירת עינויים, כמוגדר בסעיף 1 של האמנה. חרף הצהרות המדינה החברה כי "כל מעשי העינויים [...] הנם עבירות פליליות" בחוק הישראלי, אנא ציינו אילו צעדים ננקטו על מנת ליישם את ההמלצה הקוראת לשלב במפורש את תנאי האמנה בחוק¹³⁰. לפי המידע שבפני הוועדה, בשנת 2007 דנה ועדת חוקה, חוק ומשפט של הכנסת בהצעה לכלול איסור על עינויים בטיוטת החוקה. אנא תארו את תוכן ההצעה וציינו את הסטאטוס הנוכחי של אימוצה.

סעיף 2

2. אנא תארו מה הם הצעדים שנקטה המדינה החברה על מנת ליישם את

---

¹³⁰ CAT A/57/44 משנת 2002, פסקה 53(a).

המלצותיה הקודמות של הוועדה¹³¹, להסיר מספר החוקים את "הגנת הצורך" כהצדקה אפשרית לפשעי עינויים.

3. הדוח מציין כי השימוש במעצר מנהלי אפשרי רק במקרים חריגים "כאשר יש עדויות ברורות, מוצקות ואמינות, אך מטעמי סודיות והגנה על מקורות מודיעין אין אפשרות להציגן כראיות במשפט פלילי רגיל"¹³². הוועדה הביעה דאגה כי נוהל המעצרים המנהליים אינו תואם את סעיף 16 של האמנה, שכן השימוש בו נעשה "לתקופות ארוכות במיוחד" ו"מסיבות שאינן לוקחות בחשבון את הסכנה האפשרית שבשחרור עצירים מסוימים". המדינה החברה מסבירה¹³³ כי הנוהל כפוף לבחינה תקופתית, וכי השימוש בו נעשה רק במקרים חריגים, כאשר אין אפשרות, מטעמי סודיות והגנה על מקורות המודיעין, להציג ראיות בהליך פלילי רגיל. אנא הבהירו מה הם הצעדים שנקטו בכדי למנוע הזדקקות לנוהל זה. כיצד מצהירה הממשלה שהנוהל משמש רק במקרים חריגים כאשר, לאור הנתונים שבפני הוועדה, 900 פלסטינים הוחזקו במעצר מנהלי בשנת 2007, וחלקם – ובכללם שר לשעבר בממשלת חמאס – הוחזקו "למראית עין על מנת להפעיל לחץ על חמאס לשחרורו של החייל הישראלי גלעד שליט [...]". על המדינה החברה להסביר, כמו כן, כיצד מתיישב סעיף 16 באמנה עם הצו הצבאי מס' 1226 (1988), המסמיך את מפקדי צה"ל בגדה המערבית לעצור אזרחים פלסטינים לתקופה של עד שישה חודשים כאשר יש "יסוד סביר להניח שטעמי בטחון האזור או בטחון הציבור מחייבים שאדם פלוני יוחזק במעצר"¹³⁴, ועם חוק כליאתם של לוחמים בלתי חוקיים, התשס"ח-2008, המאפשר להחזיק "לוחמים בלתי חוקיים" במעצר עד 14 ימים בטרם יובאו בפני שופט.

4. בהמשך להמלצותיה הקודמות של הוועדה¹³⁵, אנא הסבירו כיצד פעלה

¹³¹ CAT A/57/44 משנת 2002, פסקה (i) 53.

¹³² CAT/C/ISR/4, פסקה 90.

¹³³ CAT/C/ISR/4, פסקה 90.

¹³⁴ דוח הדווח המיוחד לקידום ולהגנה על זכויות אדם וחירויות יסוד תוך לחימה בטרור, מרטין שיינין, על ביקורו בישראל ובשטחים הפלסטיניים הכבושים, A/HRC/6/17/Add.4, נובמבר 2007, פסקה 23.

¹³⁵ CAT A/57/44 משנת 2002, פסקה (c) 53.

המדינה החברה על מנת להבטיח כי כל העצורים, ללא יוצא מן הכלל, יובאו ללא דיחוי בפני שופט ויזכו לייצוג משפטי במועדו. ציינו, בפרט, האם יושמו הגנות הולמות להבטחה כי חשודים בעבירות ביטחון לא ייעצרו לתקופה ממושכת ללא מגע עם העולם החיצון.

5. דוח המדינה החברה¹³⁶ מתייחס למספר סעיפים בחוק סדר הדין הפלילי (סמכויות אכיפה – מעצרים), המסדירים את תנאי מעצרו של עבריינים בישראל. עם זאת, הצו הצבאי מס' 378, החל בשטחי הגדה המערבית, מאפשר להחזיק עצירים פלסטינים, בכללם ילדים מגיל 12 ומעלה, במעצר לתקופה של עד שמונה ימים בטרם יובאו בפני שופט צבאי, בין אם העצור נאשם בעבירה ביטחונית ובין אם לאו. יתר על כן, מאפשר הצו דלעיל להחזיק אנשים במעצר לתקופה של עד 90 יום מבלי לאפשר להם לראות עורך דין, ולתקופה של עד 188 יום בטרם יוגש נגדם כתב אישום¹³⁷. כיצד מיישבת המדינה החברה את תוכן הצו עם התחייבותה, תחת סעיף 2 של האמנה, לנקוט באמצעים יעילים למניעת עינויים?

6. דוח המדינה החברה מציין¹³⁸ כי על פי סעיף 3 בחוק סדר הדין הפלילי (עצור החשוד בעבירת ביטחון) (הוראת שעה), התשס"ו-2006, ניתן לעצור ולחקור אנשים החשודים בעבירות ביטחון לתקופה של עד 96 שעות בטרם יובאו בפני שופט, ועד 21 ימים ללא גישה לעורך דין¹³⁹. יתר על כן, מאפשר החוק לקיים דיון בלא נוכחותו של החשוד להארכת מעצרו עד לתקופה של 20 ימים. אנא הסבירו כיצד מתיישב חוק זה עם סעיף 2 של האמנה. כמו כן, אנא התייחסו לשאלה האם החוק הנוכח, אשר הועבר בתחילה לתקופה ראשונית של 18

¹³⁶ CAT/C/ISR/4, פסקאות 91 עד 93.

¹³⁷ צו צה"ל מס' 378, סעיף 78.

¹³⁸ CAT/C/ISR/4, פסקאות 94 עד 100. הקואליציה נגד עינויים (UAT).

¹³⁹ דוח המומחה המיוחד לקידום ולהגנה על זכויות אדם וחירויות יסוד תוך לחימה בטרור, מרטין שיינין, על ביקורו בישראל ובשטחים הפלסטינים הכבושים, A/HRC/6/17/Add.4, מן ה-4 בנובמבר 2007, פסקה 24.

חודשים, הוארך עד לסוף שנת 2010, מתוך כוונה לשלבו לימים בחוק קבוע למניעת טרור.

7. לפי המידע שבידי הוועדה, מפעיל לכאורה שירות הביטחון הכללי (שב"כ) מתקן כליאה וחקירה סודי, המכונה "מתקן 1391", אי שם בתחומי ישראל. מיקומו של המתקן נשמר בסוד, ואין גישה אליו לאנשי הצלב האדום, לפרקליטי העצורים ולבני משפחותיהם. בתשובה לעתירת המוקד להגנת הפרט, סירב בג"ץ לאסור בצו ביניים על החזקת עצורים במתקן, והורה למדינה לפרט מי הם האנשים המוחזקים בו. מאוחר יותר הודיע התובע הצבאי למוקד להגנת הפרט, שלא היו חקירות, ובשנת 2005 מצא בית המשפט, שהרשויות פעלו באורח סביר כשלא קיימו חקירות. אנא הבהירו כיצד ניתן להצדיק את ההחלטה שלא לחקור, וכיצד הדבר מתיישב עם סעיף 12 של האמנה. הוועדה קיבלה דיווחים על עינויים, התעללויות ותנאי מעצר ירודים במתקן זה. אילו אמצעים ננקטו על מנת להבטיח לצלב האדום גישה הולמת אל כל העצורים המוחזקים במתקן?

8. דוח המדינה החברה¹⁴⁰ מתייחס לפסיקת בג"ץ בתיק המוקד להגנת הפרט נ' היועץ המשפטי לממשלה¹⁴¹, אשר בה דחה בית המשפט שתי עתירות לפתיחת חקירה בחשד לעינויים המתבצעים במתקן 1391. אנא פרטו באילו מקרים אחרים, אם בכלל, נפתחה חקירה בחשד למקרי עינויים והתעללויות במתקן זה, ואילו תוצאות היו לחקירות ולהליכים אלה.

9. אנא ספקו מידע באשר לטענות אשר קיבלה הוועדה, לפיהן סובלים עצירים פלסטינים יחס הסותר את תנאי האמנה לפני, במהלך ולאחר חקירתם, יחס זה כולל, לפי הטענות, הכאה, כפיתה בתנוחת "שבאח", מניעת צרכים בסיסיים, מניעת שינה, הידוק אזיקים, משיכה פתאומית של הגוף, סיבוב הראש בחדות, כריעה בתנוחת "צפרדע" וכיפוף הגב בתנוחת "בננה". האם נחקרו תלונות אלה על עינויים והתעללות? האם הוגשו תביעות נגד האשמים? כמה מהם הורשעו,

¹⁴⁰ CAT/C/ISR/4, פסקה 77.

¹⁴¹ בג"ץ 11447/04 המוקד להגנת הפרט נ' היועץ המשפטי לממשלה, פסק דין מן ה-14 ביוני 2005.

ומהם העונשים אשר להם זכו? אנא התייחסו, בפרט, לטענות באשר להתעללות בחשודים המכונים "פצצות מתקתקות", דהיינו אנשים החשודים במעשי טרור או בהסתרת מידע הקשור לפעולות טרור פוטנציאליות.¹⁴²

10. לפי הדיווחים שבידי הוועדה, הן כוחות הביטחון של חמאס בעזה והן רשויות הפתח בגדה המערבית ביצעו מעצרים לא חוקיים וללא עילה של מתנגדים פוליטיים, מנעו מהם את הגישה לעורך דין ועשו נגדם שימוש בשיטות של עינויים והתעללויות, מצב אשר החמיר במיוחד מאז יוני 2007. לפי הדיווחים, נמנעו מן העצורים הללו, בין השאר, הזכויות הבסיסיות להליך תקין והזכות לחקירה מהירה ויעילה. נא ציינו האם האזור המדובר נמצא תחת שליטתה המהותית של המדינה החברה, וכך תחת סמכותה ליישום האמנה, ומהם, אם בכלל, הצעדים אשר נקטה המדינה החברה לחקירת המעשים ולהבאת האשמים לדין.

11. אנא ספקו מידע באשר לצעדים התחקייתיים, המנהליים והאחרים אשר בהם נקטה המדינה החברה בתגובה לאיום הטרור, והסבירו באיזו מידה השפיעו צעדים אלה על המנגנונים החוקיים והמעשיים המגינים על זכויות אדם.

12. לפי מידע מארגונים לא ממשלתיים, המצוטט בדוח הדווחת המיוחדת לאלימות נגד נשים¹⁴³, מאז שנת 2000 חל גידול במספר הנשים הפלסטיניות המוחזקות בבתי כלא של הצבא הישראלי. על פי הדוח, נעצרו 86 מתוך 91 הנשים בשנת 2004 כעצירות ביטחוניות, ו-4 מהן במעצר מנהלי. כמו כן ציינה הדווחת המיוחדת כי "כאשר כוחות צה"ל אינם מצליחים למצוא חשוד בעבירות ביטחון, קורה שמשפחות שלמות נעצרות ומוחזקות לתקופה בלתי מוגבלת בזמן, וזאת במטרה להפעיל לחץ על קרוביהן המבוקשים או הנחקרים"¹⁴⁴.

¹⁴² דוח הדווח המיוחד לקידום ולהגנה על זכויות אדם וחירויות יסוד תוך לחימה בטרור, מרטין שיינין, על ביקורו בישראל ובשטחים הפלסטיניים הכבושים, A/HRC/6/17/Add.4, מן ה-4 בנובמבר 2007, פסקה 21.

¹⁴³ דוח הדווחת המיוחדת לאלימות נגד נשים, סיבותיה ותוצאותיה, יקין ארטורק, נספח, "משלחת לשטחים הפלסטיניים הכבושים", אומץ ב-2 בפברואר 2005 (E/CN.4/72/Add.4), פסקה 35.

¹⁴⁴ דוח הדווחת המיוחדת לאלימות נגד נשים, סיבותיה ותוצאותיה, יקין ארטורק, נספח, "משלחת

הדווחת המיוחדת ציינה בנוסף כי מרבית העצורות מוחזקות מכוח חשד לעבירות ביטחוניות, כגון ניסיון להרוג מתנחלים או אנשי צבא. בעקבות מספר מקרים שבהם אומנו נשים כמחבלות מתאבדות, הפכו הנשים ל"חשודות עיקריות במחסומים, בהם הן עוברות לעתים חיפוש גופני, ועשויות להיות מושמות במעצר מנהלי" (פסקה 40). אנא ספקו מידע עדכני באשר למספרן ולמצבן של הנשים הפלסטיניות העצורות ושל ילדיהן. ציינו, בפרט, מהם האמצעים המיושמים על מנת לשמור על שלמות גופן ולהבטיח להן תנאי מעצר הולמים, גישה ליעוץ משפטי בלתי תלוי וביקורי משפחה. מי עורך את החיפושים הגופניים, ומהם תוצאותיהם? כיצד מוגנות הנשים הללו מפני חיפושים משפיליים? אנא ספקו מקרים לדוגמה ונתונים סטטיסטיים באשר למספר המקרים הללו, שמות הנשים ותלונות שהוגשו.

סעיף 3

13. דוח המדינה החברה מציין¹⁴⁵ כי חוק ההסגרה הישראלי אוסר על הסגרתו של אדם אם "היענות לבקשת ההסגרה עלולה לפגוע בתקנת הציבור או באינטרס חיוני של מדינת ישראל". כמו כן, על שר המשפטים "[...] לנהוג באופן סביר בעת השימוש בסמכותו להורות על הסגרה". כיצד מבטיחה המדינה החברה כי העיקרון של איסור הגירוש או ההחזרה (non-refoulement) המופיע בסעיף 3 של האמנה מיושם כאשר יש יסוד מבוסס להאמין כי אדם יהיה נתון בסכנת עינויים אם יוסגר?

14. אנא התייחסו לשימוש בערובות דיפלומטיות, כמצוין בפסקה 73 של דוח המדינה החברה, ולשאלה האם נעשה בהן שימוש במקרה הנזכר של גנאדי יגודייב נ' מדינת ישראל, ומהם הצעדים, אם בכלל, אשר בהם נקטה המדינה החברה בהמשך. נא ציינו האם נעשה שימוש בערובות שכאלה במקרים נוספים, ומה הייתה התוצאה.

---

¹⁴⁵ לשטחים הפלסטיניים הכבושים", אומץ ב-2 בפברואר 2005 (E/CN.4/72/Add.4), פסקה 39. CAT/C/ISR/4, פסקאות 26 ו-27.

15. אנא ידעו את הוועדה באשר לאופיו ותחולתו של "נוהל החזרה מתואמת מיידיית", שנקבע בהוראת צה"ל מס' 1/3.000. הסבירו, בפרט, כיצד מבטיח הנוהל ביצוע הערכה באשר לסכנת העינויים הניצבת בפני מבקשי מקלט בישראל.

16. לפי המידע שבפני הוועדה, ב-19 במאי 2008 עבר בכנסת בקריאה ראשונה תיקון לחוק למניעת הסתננות (עבירות ושיפוט), תשי"ד-1954. סעיף מס' 1 בתיקון המוצע מסמיך את קציני צה"ל להורות על החזרתו המיידיית של "מסתנן" למדינה או לאזור שמהם בא, תוך 72 שעות מרגע מעצרו, מבלי לציין כל סייגים, הליכים או תנאים. אנא ידעו את הוועדה באשר למעמד התיקון המוצע; אילו צעדים תחקיקתיים ננקטו על מנת להבטיח שהמדינה החברה תעמוד בהתחייבויותיה תחת סעיף 3 של האמנה (ותחת אמנת הפליטים משנת 1951)?

17. לפי המידע שבפני הוועדה, ב-19 באוגוסט 2007 גורשו למצרים 48 אנשים, זמן קצר לאחר שחצו את הגבול לישראל, לכאורה ללא כל הליך חוקי ומבלי לאפשר לפליטים הפוטנציאליים להגיש בקשת מקלט בישראל או לבחון את החלטת הגירוש בבית משפט. אנא ספקו פרטים באשר לתקרית: ציינו באילו הליכים, אם בכלל, נעשה שימוש, וספקו מידע באשר לטיפול אשר לו זכו המגורשים ולמקום הימצאם, אם ידוע, בהתאם להתחייבויותיה של המדינה החברה על פי סעיף 3 של האמנה.

סעיף 5

18. המדינה החברה טוענת, והדבר זוכה לאישור בפסיקת בית המשפט העליון מן ה-30 בינואר 2008 בתיק ג'יבר אלבסיוני אחמד נ' ראש הממשלה, כי ישראל אינה "בשליטה אפקטיבית על עזה", ועל כן חובותיה ברצועה מסתכמות במניעת משבר הומניטארי. אנא הסבירו כיצד מתיישבת טענה זו עם סעיף 5 של האמנה.

19. איזה שימוש עושה המדינה החברה בחברות אבטחה פרטיות, הפועלות

במחסומים המפרידים בין ישראל לשטחים הפלסטינים הכבושים? בדיווחים שהוגשו לוועדה מופיעות טענות על התעללות מצד חברות האבטחה הנזכרות לעיל, בכללן חיפושים בעירום ושימוש במתקנים תת קרקעיים כמקומות מעצר זמניים דה פאקטו. מהי האחריות שבה נושאת המדינה החברה לגבי עבירות המבוצעות על ידי חברות אלה? האם החברות מקבלות הכשרה באשר לאיסור על עינויים?

20. אנא פרטו באילו צעדים נקטה המדינה החברה בתגובה לקריאתו של הנציב העליון לזכויות האדם באו"ם, לחדול מיד מן הסגר הישראלי על רצועת עזה, אשר תוצאתו מניעה כוחנית של זכויות האדם הבסיסיות של יותר ממיליון וחצי פלסטינים¹⁴⁶.

סעיף 11

21. לפי המידע שבפני הוועדה, חוק סדר הדין הפלילי (חקירת חשודים), תשס"ב-2002 קובע כי כל חקירת חשוד תוקלט בווידאו. עם זאת, הדרישה אינה חלה, לפי הדיווח, על חקירות שב"כ. נוסף על כך, נטען כי בשנת 2008 תוקן החוק בכנסת, ועתה הוא פוטר גם את משטרת ישראל מן הדרישה להקליט את חקירותיהם של חשודים בעבירות ביטחון. אנא ספקו מידע עדכני ומפורט באשר להקלטות ווידאו ולמספר המקרים בהם נעשה בהן שימוש. האם אי פעם הובאו בבית משפט כראיה אשר הובילה לשחרורו של חשוד בשל יחס אסור?

22. בהמשך לדאגה שהביעה הוועדה בהערותיה המסכמות לדוח האחרון¹⁴⁷, כיצד פעלה המדינה החברה באשר להבדל בהגדרת ה"ילד" בישראל ובשטחים הפלסטינים הכבושים? אנא התייחסו לטענה כי העונשים המוטלים על ילדים בשטחים הכבושים מתייחסים לגיל הילד בעת מתן גזר הדין, ולא בעת ביצוע העבירה.

23. אנא התייחסו למקור הסמכות המשפטית של הערכאות המטפלות בעניינם

¹⁴⁶ הודעה לעיתונות של האו"ם מן ה-18 בנובמבר 2008.

¹⁴⁷ CAT A/57/44 משנת 2002, פסקה 5(d).

של ילדים המואשמים תחת פקודות הצבא. האם השופטים ורשויות בתי המשפט המטפלים בקטינים מקבלים הכשרה בחוק ובסטנדרטים הבין-לאומיים המגינים על זכויות הילד?

24. הוועדה קיבלה דיווחים, לפיהם נחקרים ילדים פלסטינים עצורים ללא נוכחות עורך דין או בן משפחה. יתר על כן, בדוחות שהגישו לוועדה ארגונים לא ממשלתיים, נטען כי "ב-95% מן המקרים בהם נשפטים ילדים פלסטינים בבית דין צבאי, מסתמך בית הדין על הודאה להשגת הרשאה".¹⁴⁸ אנא התייחסו לטענות אלה, וספקו מידע מפורט באשר לצעדים שבהם נוקטת המדינה החברה על מנת להבטיח את ההגנה על ילדים עצורים בשטחים הכבושים, בכללם קביעת הגנות בסיסיות בנהלים.

25. לפי דוח הדווח המיוחד לקידום ולהגנה על זכויות אדם וחירויות יסוד תוך לחימה בטרור, בשנת 2006 נעצרו 700 קטינים פלסטינים, מתוכם 25 במעצר מנהלי. הדווח המיוחד אף קיבל דיווחים אשר לפיהם עושים שלטונות הכלא שימוש בבידוד בצינוק כאמצעי לחוץ על קטינים להודות במיוחס להם, או כאמצעי ענישה על הפרת חוקי הכלא. כיצד מיישבת המדינה החברה את הטענות הללו עם כלל מס' 67 בסטנדרטים המינימליים של האו"ם לניהול בתי המשפט לנוער, האוסר על שימוש בצעדי ענישה משמעותיים נגד ילדים, בכללם החזקה בבידוד? האם המדינה החברה מוודאת כי מעצר קטינים נעשה רק במקרים בהם אין כל ברירה אחרת?

סעיף 12

26. לפי דוח המדינה החברה¹⁴⁸, בשנת 2004 הוגשו למחלקה לחקירות שוטרים במשרד המשפטים 1,273 תלונות. כמה מאלה היו תלונות על עינויים או התעללויות? כמו כן מצוין בדוח¹⁴⁹ כי ב-49 מתוך 1,273 התלונות נפתחו הליכים פליליים. כמה מההליכים הפליליים הללו הסתיימו בהרשעת המואשם?

¹⁴⁸ CAT/C/ISR/4, פסקה 38, טבלה 1.

¹⁴⁹ CAT/C/ISR/4, פסקה 38, טבלה 1.

אילו עונשים הוטלו על המורשעים?

27. הדוח מתייחס לכמה סעיפים מתוך חוק שירות הביטחון הכללי, התשס"ב-2002¹⁵⁰. אנא ציינו כיצד מבטיחה המדינה החברה כי תלונות נגד השב"כ או עובדיו מטופלות ללא משוא פנים, כאשר, לפי סעיף 13 בחוק, ממונה מבקר השירות על ידי ראש הממשלה, בהתייעצות עם ראש השב"כ. לפי סעיף 18 בחוק, "עובד השירות [...] לא ישא באחריות פלילית או אזרחית למעשה או למחדל שעשה בתום לב ובאופן סביר במסגרת תפקידו ולשם מילוי". אנא פרטו את מספר התלונות נגד השב"כ או עובדיו, את סוג התלונות ואת תוצאותיהן. כמה מהן נדחות לפי סעיף 18? אנא הסבירו כיצד מיושם הפטור הרחב שבסעיף 18, האם יש פיקוח בלתי תלוי או כל גורם המגביל את יישומו, וכיצד מתיישבים הדברים עם התחייבויות המדינה לפי סעיף 12 לאמנה ותנאיה האחרים.

28. אנא ספקו מידע מפורט באשר לתוצאות ועדת החקירה המוזכרת בפסקה 50(h) במסקנות הוועדה, ועדכנו את הוועדה באשר להחלטתו של היועץ המשפטי לממשלה מן ה-27 בינואר 2008, שלא להגיש כתבי אישום נגד שוטרים וקציני משטרה אשר הואשמו בהריגת 13 פלסטינים בלתי חמושים אזרחי ישראל במהלך הפגנות המחאה באוקטובר 2000.

29. אנא ספקו נתונים סטטיסטיים עדכניים לגבי תלונות על עינויים אשר הוגשו נגד השב"כ, צה"ל ומשטרת ישראל. ציינו כיצד הסתיימו החקירות בתלונות אלה, ומהם העונשים שהוטלו על מי שנמצאו אשמים.

סעיף 14

30. אנא ספקו מידע עדכני לגבי מצב אישורו של חוק הנזיקים האזרחיים (אחריות המדינה) (תיקון מס' 8), התשס"ב-2008. לפי מידע אשר הגישו לוועדה ארגונים לא ממשלתיים, התיקון המוצע לחוק נועד למנוע מתושבי השטחים הפלסטיניים הכבושים כל אפשרות להגיש תלונות נזיקין נגד כוחות צה"ל בבתי

---

¹⁵⁰ CAT/C/ISR/4, פסקאות 16 עד 25.

המשפט בישראל, בכללן תלונות על נזק שנגרם מפעולות שאינן "פעולות מלחמתיות". אגף התייחסו לטענה זו, ולשאלה כיצד יתיישב החוק עם סעיף 14 של האמנה.

סעיף 15

31. דוח המדינה החברה¹⁵¹ מתייחס לפסיקת בית המשפט העליון ע"פ 5121/98, טורי' יששכרוב נ' התובע הצבאי הראשי ואחרים, המגדירה את הדוקטרינה לפסילת ראיות שהושגו שלא כחוק. עם זאת, נראה כי ההחלטה האם לקבל או לפסול ראיות שהושגו שלא כחוק עדיין כפופה לשיקול דעתו של השופט¹⁵². נוסף על כך, הדוח אמנם מסביר כי בתי המשפט דרשו פירוש רחב יותר לסעיף 12 בפקודת הראיות, אך הוא מציין במפורש כי בית המשפט לא פסק כי יש לפסול הודאת נאשם אשר הוצאה ממנו בעינויים, וכי "כעת ניתן לפסול הודאות במערך רחב יותר של נסיבות"¹⁵³. על בסיס הדברים האלה, כיצד מבטיחה המדינה החברה, בהתאם לסעיף 15 של האמנה, כי הצהרה אשר ניתנה בלחץ עינויים לא תועלה כראיה בהליכים כלשהם? אגף ספקו מידע עדכני לגבי השאלה האם נעשה אי פעם שימוש בסעיף 12 על מנת לפסול ראיות, ואם כן, באילו נסיבות. לפי הדיווחים שבפני הוועדה, מאולצים עצירים פלסטינים לחתום עם תום החקירה על הודאות שהוכנו מראש, כתובות בשפה העברית, והודאות אלה משמשות כראיות המרכזיות נגדם בבתי הדין הצבאיים. מהם האמצעים הקיימים למתן שירותי תרגום לעצורים בחקירותיהם?

סעיף 16

32. אגף ספקו מידע על טענות שהגיעו אל הוועדה, לפיהן מוחזקים "עצורים ביטחוניים" פלסטינים בבידוד במתקני החקירה, בתוך תאים ששטחם נע בין שלושה לשישה מטרים רבועים, ללא חלונות וללא אור שמש או אוויר צח. אגף

---

¹⁵¹ CAT/C/ISR/4, פסקה 80.

¹⁵² CAT/C/ISR/4, פסקה 82.

¹⁵³ CAT/C/ISR/4, פסקה 85.

הסבירו האם ובאילו נסיבות חל חוק סדר הדין הפלילי, המגדיר תנאי מעצר מינימאליים, על עצורים ביטחוניים. אנא ספקו נתונים סטטיסטיים ומידע על תלונות שהוגשו באשר לתנאים האמורים ועל תוצאותיהן.

33. מהם הצעדים שבהם נקטה המדינה החברה ליישום המלצותיה הקודמות של הוועדה¹⁵⁴ לחדול ממדיניות העוצר והרס הבתים, כאשר פעולות אלה נוגדות את סעיף 16 באמנה?

34. לפי המידע שבפני הוועדה, עשה צה"ל שימוש באזרחים פלסטינים בנסיבות שהן מסוכנות לעתים, כדוגמת "נוהל שכן". אנא דווחו על השימוש הנוכחי באמצעים שכאלה, אם קיים, ועל הצעדים שבהם נקטה המדינה החברה על מנת לחקור או למנוע באופן אפקטיבי שיטות שכאלה.

35. לפי המידע שבפני הוועדה, כל בתי הכלא שבהם מוחזקים עצורים פלסטינים, פרט לאחד, נמצאים בגבולות ישראל, עובדה המונעת מן הכלואים לקבל ביקורי משפחה, שכן נאסר על קרוביהם להיכנס לישראל. אנא ספקו מידע עדכני לגבי השאלה כיצד מאפשרת המדינה החברה לעצורים פלסטינים לקבל ביקורי משפחה, ואילו הגבלות חלות. ספקו מידע סטטיסטי מפורט לגבי ביקורים שכאלה.

36. אנא ספקו מידע מפורט ועדכני באשר להאשמות לפיהן נאסרו מתנגדים ומתנגדות מטעמי מצפון לכיבוש הישראלי בשטחים לתקופות של עד ארבעה חודשים.

37. אנא ספקו מידע באשר לצעדים תחיקתיים ואחרים אשר בהם נקטה המדינה החברה על מנת למנוע אלימות בתוך המשפחה ולהגדיר מעשים אלה כעבירות פליליות. נא ספקו מידע באשר למספר החקירות בתלונות על אלימות במשפחה ולמספר התביעות וההרשעות של הפושעים.

---

¹⁵⁴ CAT A/57/44 משנת 2002, פסקה (g) 53.

38. לפי חוות דעת מייעצת של בית הדין הבין-לאומי לצדק מן ה-9 ביולי 2004¹⁵⁵, גדר ההפרדה, שחלק ניכר ממנה הוקם מעבר לקו הירוק, מהווה הגבלה על חופש התנועה של הפלסטינים. דיווחים שהוגשו לוועדה מציינים בנוסף כי חקלאים רבים נותרו ללא גישה לאדמותיהם, ואיבדו את מקור מחייתם כתוצאה מבניית גדר ההפרדה. נטען כי יחס זה אל הפלסטינים מפר את סעיף 16 של האמנה. כמו כן נטען כי על אף שלפלסטינים ניתנת הזכות לעתור לבית המשפט העליון נגד תוואי הגדר, במרבית המקרים נדחו עתירות כאלה, וכאשר התקבלו החלטות לשנות את תוואי הגדר, לא יושמו ההחלטות האמורות בידי שלטונות ישראל. אנא התייחסו לטענות אלה, תוך התייחסות להתחייבויותיה של המדינה החברה תחת סעיפים 12 ו-16 של האמנה והתנאים הרלוונטיים בחוק הבין-לאומי.

נושאים נוספים

39. האם שקלה המדינה החברה להסיר את הסתייגותה מסעיף 20?
40. האם שוקלת המדינה החברה להצהיר את ההצהרות המפורטות בסעיף 22?
41. האם מתכננת המדינה החברה לאשרר את הפרוטוקול האופציונאלי? אם כן, האם נקטה המדינה החברה בצעדים כלשהם על מנת להקים מנגנון ממשלתי שיערוך ביקורים תקופתיים במקומות בהם מוגבלת החירות, על מנת למנוע עינויים ועונשים אכזריים, בלתי אנושיים או משפילים?

---

¹⁵⁵ International Court of Justice, Legal consequences of the construction of a wall in the Occupied Palestinian Territories, Advisory opinion of 9 July 2004.

הפצה : כללית
CAT/C/ISR/CO/4
14 במאי 2009
מקור : אנגלית

הוועדה נגד עינויים
מושב מס' 42, ז'נווה
27 באפריל – 15 במאי 2009

גרסה מתקדמת לפני עריכה

**בחינת הדוחות שהוגשו על ידי המדינות החברות לפי סעיף
19 של האמנה**

הערות מסכמות של הוועדה נגד עינויים

ישראל

1. במושבה ה-878 ובמושבה ה-881 (CAT/C/SR.878 ו- CAT/C/SR.881), אשר נערכו ב-5 וב-6 במאי 2009, דנה הוועדה בדוח התקופתי הרביעי של ישראל (CAT/C/ISR/4). במושבה ה-893 (CAT/C/SR.893) אימצה הוועדה את ההערות המסכמות דלהלן.

א. מבוא

2. הוועדה מברכת על הגשת הדוח הרביעי של ישראל, המוגש על פי כללי ההגשה של הוועדה.

3. הוועדה מביעה את הערכתה לתגובות המקיפות בכתב לרשימת הנושאים (CAT/C/ISR/Q/4/Add.1), המוסיפות מידע חשוב, ולתגובות בעל פה לשאלות

הרבות שעלו ולחששות שהובעו במהלך בחינת הדוח. כמו כן מעריכה הוועדה את משלחת המומחים מטעם המדינה החברה ואת הדיאלוג הפתוח והמקיף.

ב. היבטים חיוביים

4. הוועדה מברכת על כך שבפרק הזמן שחלף מאז נבחן הדוח התקופתי האחרון, אשררה המדינה החברה את הכלים הבאים:

א. הפרוטוקול האופציונאלי לאמנת זכויות הילד, בנוגע למעורבותם של ילדים בעימות מזוין; ו-

ב. הפרוטוקול האופציונאלי לאמנת זכויות הילד, בנוגע לסחר בילדים, זנות ילדים ופורנוגרפיה של ילדים.

5. הוועדה מציינת בסיפוק את פסיקת בית המשפט העליון בישראל בתיק ע"פ 5121/98 יששכרוב נ' התובע הצבאי הראשי ואחרים, הקוראת לפסילת הודאות או ראיות אשר התקבלו שלא כחוק או תוך הפרת זכותו של הנאשם להליך תקין; ואת הפסיקה בתיק בג"ץ 4634/04 רופאים לזכויות אדם ואחרים נ' השר לביטחון פנים, הקובעת כי על מדינת ישראל לספק מיטה לכל אסיר המוחזק בכלא ישראלי, כתנאי בסיסי של הזכות לחיים בכבוד.

6. כמו כן מציינת הוועדה בסיפוק את חקיקת חוק שירות הביטחון הכללי התשס"ב-2002, המגדיר את המנדט, את היקף סמכותו ואת תפקידו ודרכי פעולתו של גוף זה, ומסדיר את פעילותו תחת פיקוח ודיווח לוועדת שרים ולגופים רשמיים נוספים.

7. הוועדה מציינת לחיוב את העברתם של מתקני כליאה רבים בישראל תחת סמכותו של שירות בתי הסוהר, בכללם כמה שהיו קודם לכן בשליטת הצבא והמשטרה.

8. בנוסף, מקדמת הוועדה בברכה את הודעת המדינה החברה כי בקורסי הכשרה לאנשי ביטחון, משטרה וצבא משולבת הדרכה בנוגע לאמנה ולאיסור על

עינויים, תוך התייחסות לפסיקת בג"ץ מ-1999, הקובעת כי "איסורים אלה הם 'מוחלטים'. אין להם 'חריגים', ואין בהם איזונים".

9. כמו כן שבה ומציינת הוועדה בסיפוק את האופן אשר בו מתנהל הדיון הציבורי בנושאים רגישים כגון עינויים והתעללות בעצירים, הן בישראל והן בשטחים הפלסטינים הכבושים. הוועדה מקדמת בברכה את שיתוף הפעולה של המדינה החברה עם גופים לא ממשלתיים, המגישים דוחות ומידע רלוונטיים לוועדה, ומעודדת את המדינה החברה להוסיף ולחזק את שיתוף הפעולה עם גופים אלה, בכל האמור ליישום תנאי האמנה ולניטור. בהקשר זה, מציינת הוועדה בסיפוק גם את הטיפול המהיר מצד בית המשפט העליון בתלונות אנשים הנתונים במעצר, ואת תפקידם של ארגונים לא ממשלתיים בסיוע לתלונות אלה ובליווי.

ג. גורמים וקשיים המעכבים את יישום האמנה

10. הוועדה מודעת היטב למצב אי-השקט השורר בישראל ובשטחים הפלסטינים הכבושים. הוועדה מדגישה שוב כי היא מכירה בדאגות הביטחון הלגיטימיות של המדינה החברה, ובחובתה להגן על אזרחיה ועל כל האנשים אשר בתחום שיפוטה, או בשליטתה בפועל, מפני אלימות. עם זאת מזכירה הוועדה את טבעו המוחלט של האיסור על עינויים המופיע בסעיף 2, פסקה 2 של האמנה, בו מצוין כי "אין להיאחז בנסיבות חריגות [...] כצידוק לעינויים".

11. הוועדה מציינת את טיעונה החוזר ונשנה של המדינה החברה, לפיו אין האמנה חלה על שטחי הגדה המערבית או רצועת עזה, ואת הטעון כי עמדה זו נובעת, בין היתר, משיקולים משפטיים רבי שנים, הקודמים לראשית ניסוחי האמנה, ומן ההתפתחויות המעשיות השונות שחלו מאז הופיעה ישראל באחרונה בפני הוועדה, בכללן נסיגת הכוחות הישראליים מרצועת עזה ב-2005, ביטול המשטר הצבאי בעזה ופינויים של למעלה מ-8,500 אזרחים מן הרצועה. כמו כן, מציינת הוועדה את טיעונה של המדינה החברה כי "דיני הסכסוך

המזוין" הם 'החוק המיוחד' (lex specialis) המקבל עדיפות. עם זאת מזכירה הוועדה את אשר טענה בהערתה הכללית מס' 2, דהיינו שיש לפרש וליישם את חובתן של המדינות החברות למנוע מעשי עינויים והתעללות בכל שטח שבתחום שיפוטן כמגינה על כל אדם, אזרח או שאינו אזרח, ללא הפליה על בסיס שליטתה דה יורה או דה פקטו של המדינה החברה. נוסף על כך מציינת הוועדה: (א) כי המדינה החברה וכוחותיה חדרו והשתלטו פעם אחר פעם על הגדה המערבית ורצועת עזה; (ב) כי, כפי שהודו נציגי המדינה החברה במהלך הדיאלוג עם הוועדה, עצורים ביטחוניים מן האזור מוחזקים, במספרים משמעותיים, בבתי כלא בגבולות מדינת ישראל; ו-(ג) כי ישראל, על-פי הודאתה שלה, מחזיקה ב"סמכות שיפוטית מלאה" באשר למקרי אלימות מצד מתיישבים ישראלים נגד פלסטינים בשטחים. בנוסף, מציינת הוועדה בסיפוק את טענת המדינה החברה כי "בעל תפקיד ישראלי כפוף לחוק הפלילי הישראלי בגין כל עבירה שבוצעה בתוך שטח ישראל או מחוצה לו, ובתנאי שפעל בתוקף תפקידו". באשר לטיעון 'החוק המיוחד', הוועדה מזכירה כי החלת תנאי האמנה אינה כפופה, לדעתה, לכל כלי בין-לאומי אחר, בהתאם לפסקה מס' 2 בסעיפים 1 ו-16 באמנה. יתר על כן, לדעת הוועדה, כפי שציין בית הדין הבינלאומי לצדק בחוות דעת מייצגת, אמנות בין-לאומיות לזכויות אדם אשר אושרו על ידי המדינה החברה, ובכללן האמנה נגד עינויים, חלות בשטחים הפלסטינים הכבושים¹⁵⁶.

12. כך או כך, הוועדה מציינת כי המדינה החברה הודתה שפעולותיה בגדה המערבית וברצועת עזה ראויות לבחינה מדוקדקת. הוועדה מציינת בנוסף כי המדינה החברה השיבה בפירוט לשאלות רבות בנושא הגדה המערבית ורצועת עזה, שאלות אשר העלתה הוועדה ברשימת הנושאים הכתובה ובדיון בעל פה.

---

¹⁵⁶ International Court of Justice, Legal consequences of the construction of a wall in the Occupied Palestinian Territories, Advisory opinion of 9 July 2004.

ד. נושאים עיקריים להתייחסות והמלצות עיקריות

הגדרת העינויים

13. הוועדה מציינת כי המדינה החברה הסבירה שכל מעשי העינויים הם עבירות פליליות לפי החוק הישראלי. חרף זאת, שבה הוועדה ומביעה את הדאגה שהביעה בהערותיה המסכמות הקודמות, כי עבירת העינויים, כפי שהם מוגדרים בסעיף 1 של האמנה, לא הוכנסה לתוך החוק הישראלי.

הוועדה שבה על המלצתה הקודמת, להגדיר בחוק הישראלי עבירת עינויים, בהתאם לסעיף 2 של האמנה.

הגנת "הצורך"

14. חרף טענת המדינה החברה כי בעקבות בג"ץ 5100/94 הוועד הציבורי נגד עינויים בישראל נ' מדינת ישראל, קבעה המדינה שהאיסור על שימוש ב"יחס אכזרי ולא אנושי" הוא מוחלט, וחרף טענתה כי "הגנת הצורך" אינה מקור המעניק לחוקרים את הסמכות לעשות שימוש באמצעים פיזיים, הוועדה עדיין מודאגת מן האפשרות כי ייעשה שימוש ב"הגנת הצורך" במקרי "פצצה מתקתקת", כלומר – חקירותיהם של החשודים במעשי טרור או אנשים המחזיקים במידע בדבר מעשי טרור פוטנציאליים. כמו כן, מביעה הוועדה את דאגתה לנוכח האמור בסעיף 18 לחוק שירות הביטחון הכללי התשס"ב-2002, לפיו "עובד השירות [...] לא ישא באחריות פלילית או אזרחית למעשה או למחדל שעשה בתום לב ובאופן סביר במסגרת תפקידו ולשם מילוי". למרות הצהרת המדינה החברה כי מעולם לא נעשה שימוש בסעיף 18, הוועדה מודאגת מן האפשרות כי חוקרי שב"כ אשר יעשו שימוש בלחץ פיזי במקרי "פצצה מתקתקת", לא יישאו באחריות פלילית, אם ייעזרו בטיעון הצורך. לפי נתונים רשמיים שפורסמו ביולי 2002, מאז ספטמבר 1999 נחקרו 90 עצורים פלסטינים תחת סייג "הפצצה המתקתקת".

הוועדה חוזרת בזאת על המלצתה הקודמת, כי המדינה החברה תבטל

לחלוטין את סייג הצורך בהצדקה אפשרית לעבירת העינויים. הוועדה מבקשת מן המדינה החברה לספק מידע מפורט באשר למספר העצירים הפלסטינים שנחקרו כ"פצצות מתקתקות" מאז 2002.

הגנות בסיסיות על עצורים

15. הוועדה מודאגת מן העובדה שחרף התנאים המוגדרים בחוק ההליך הפלילי ובפקודת בתי הסוהר, לפיהם יש לאפשר לעצירים להיפגש ללא דיחוי עם עורך דין, ניתן לדחות את המפגש באמצעות בקשה בכתב, אם המפגש מסכן את החקירה, מונע מסירת ראיות או מפריע למעצר חשודים נוספים. עבירות ביטחוניות או אישום בטרור אף מאפשרים דחייה נוספת. למרות המגבלות הקבועות בחוק, אשר זכו לאישור עבור מקרים רגילים ב-2006 בפסיקת בית המשפט העליון בתיק ע"פ 5121/98 יששכרוב נ' התובע הצבאי הראשי ואחרים, ישנן טענות חוזרות ונשנות בדבר הגנות חוקיות בלתי מספקות בעבור עצורים ביטחוניים. כמו כן מציינת הוועדה בדאגה כי חוק ההליך הפלילי התשס"ו-2006 מאפשר לעצור חשודים בעבירות ביטחון לתקופה של עד 96 שעות בטרם יובאו בפני שופט – למרות טענת המדינה החברה כי במרבית המקרים מובאים העצורים בפני שופט תוך 14 שעות – ולתקופה של עד 21 ימים מבלי לראות עורך דין – למרות טענת המדינה החברה כי רק "לעתים נדירות" חולפים יותר מעשרה ימים.

הוועדה קוראת למדינת ישראל לבחון את חוקיה ואת נהליה על מנת להבטיח כי כל העצורים, ללא יוצא מן הכלל, יובאו ללא דיחוי בפני שופט ויזכו לגישה מהירה לעורך דין. כמו כן, מדגישה הוועדה כי הגישה המהירה לעורך דין, לרופא בלתי תלוי ולבני משפחה הנם אמצעים חשובים להגנת העצורים, המוסיפים לעצירים הגנה מפני עינויים והתעללות, וכי יש להבטיח תנאים אלה לאנשים הנחשדים בעבירות ביטחון.

16. הוועדה אמנם מברכת על חקיקת חוק סדר הדין הפלילי (חקירת חשודים),

תשס"ב-2002, הקובע כי חקירת חשוד תוקלט בווידאו על כל שלביה, אך מציינת בדאגה כי התיקון לחוק זה משנת 2008 פוטר את חקירותיהם של החשודים בעבירות ביטחון מדרישה זו. המדינה החברה הצדיקה את העובדה במגבלות תקציביות, והצהירה כי הפטור מהקלטה בחקירות ביטחונית יחול רק עד דצמבר 2010.

הקלטת חקירות בווידאו הנה אף היא צעד חשוב קדימה בהגנה על העציר, ובה בעת על אנשי אכיפת החוק. הוועדה ממליצה למדינה החברה לתת עדיפות גבוהה להחלת הדרישה החוקית על הקלטת חקירות בווידאו גם על חקירות של עצירים ביטחוניים, כאמצעי נוסף למניעת עינויים והתעללויות.

מעצר מנהלי ומעצר בבידוד

17. הוועדה הביעה את דאגתה מכך שהמעצרים המנהליים אינם מתיישבים עם סעיף 16 של האמנה שכן, בין השאר, נעשה בהם שימוש "לתקופות חריגות באורכן". כך, מונע המעצר המנהלי מן העצירים את ההגנות הבסיסיות, בכללן הזכות לחלוק על הראיות העומדות בבסיס המעצר. מעצרים אלה אינם דורשים צו, וניתן בפועל להחזיק את העציר תוך ניתוק מהעולם החיצון במשך תקופה ארוכה, אשר אף היא ניתנת להארכה. המדינה החברה אמנם מסבירה כי הנוהל משמש רק במקרים חריגים, כאשר הסודיות אינה מאפשרת להציג ראיות בהליך פלילי רגיל, אך הוועדה עדיין מצרה על כך שמספר האנשים המוחזקים במעצר מנהלי עלה באורח ניכר מאז הדוח התקופתי האחרון. לפי הנתונים שסיפקה המדינה החברה, 530 פלסטינים מוחזקים כעת במעצר מנהלי תחת החקיקה הביטחונית בישראל, ועל פי מקורות לא-ממשלתיים מגיע מספרם לכ-700. עוד מציינת הוועדה בדאגה את חוק כליאתם של לוחמים בלתי חוקיים התשס"ב-2002, כפי שתוקן באוגוסט 2008, המאפשר לעצור אזרחים לא ישראלים המוגדרים כ"לוחמים בלתי חוקיים" – כאשר "לוחם בלתי חוקי" הוא "אדם שנטל חלק בפעולות איבה נגד מדינת ישראל, בין במישרין ובין בעקיפין" – לתקופה של עד 14 ימים ללא כל ביקורת שיפוטית. צווי מעצר שהוצאו תחת חוק

זה ניתנים לחידוש ללא הגבלת זמן; הראיות אינן מוצגות בפני העצור או עורך דינו, ואף כי לעצור ישנה הזכות לעתור לבית המשפט העליון, עולה מן הדיווחים כי גם האישומים נשמרים בסוד. לדברי המדינה החברה, שנים עשר אנשים מוחזקים כעת במעצר לפי חוק זה.

על המדינה החברה לבחון בדחיפות את החקיקה ואת הנהלים, על מנת להבטיח כי כל המעצרים, ובפרט המעצרים המנהליים בגדה המערבית וברצועת עזה, יתנהלו בהתאם לסעיף 16 של האמנה.

18. הוועדה מודאגת מן הדיווחים שהתקבלו מן הדווח המיוחד לקידום ולהגנה על זכויות אדם וחירויות יסוד תוך לחימה בטרור, לפיהם עושות רשויות הכלא שימוש בכליאה בבידוד כאמצעי לעידוד הודאות אצל קטינים, או כעונש על הפרת חוקי הכלא. נטען כי העצורים הביטחוניים מוחזקים במתקני חקירה, בתאים ששטחם נע בין שלושה לשישה מטרים רבועים, ללא חלונות וללא אור שמש או אוויר צח.

הוועדה קוראת שוב למדינת ישראל לבחון את חוקיה ואת נהליה על מנת להבטיח כי כל העצורים, ללא יוצא מן הכלל, יובאו ללא דיחוי בפני שופט ויזכו לגישה מהירה לעורך דין. על המדינה החברה לתקן את החקיקה הקיימת על מנת להבטיח כי המעצר בבידוד יישאר בגדר אמצעי חריג, שהשימוש בו נעשה לתקופה מוגבלת, בהתאם לסטנדרטים הבין-לאומיים המינימליים.

טענות בדבר עינויים והתעללות מצד חוקרים ישראלים

19. הוועדה מודאגת מן הטענות המרובות, הנמשכות והעקביות באשר להמשך השימוש בשיטות חקירה שנאסרו בפסיקת בית המשפט העליון מספטמבר 1999. לפי הטענות, נמשך השימוש בשיטות אלה לפני החקירות, במהלכן ולאחריהן. לדברי המדינה החברה, פתח מבקר תלונות הנחקרים בשב"כ 67 חקירות נגד חוקרי שב"כ בשנת 2006 ו-47 בשנת 2007, אך אף לא אחת מהן הובילה לאישום פלילי.

על המדינה החברה לוודא כי באף מקרה לא ייעשה שימוש בשיטות חקירה המנוגדות לאמנה. כמו כן, על המדינה החברה לוודא כי כל התלונות על עינויים או התעללות תחקרנה ביעילות וללא דיחוי, כי האשמים יובאו לדין, וכי במידת הצורך יוטלו עונשים הולמים. הוועדה שבה ומזכירה כי, על פי האמנה, "אין להיאחז בנסיבות חריגות", בין אם בנסיבות ביטחוניות או במצב של מלחמה או איום על ביטחון המדינה, כהצדקה לעינויים. על המדינה החברה להעמיק את החינוך וההכשרה לזכויות אדם שעוברים אנשי ביטחון, ובכללה הכשרה בדבר איסור השימוש בעינויים ובהתעללויות.

תלונות והצורך בחקירה בלתי תלויה

20. הוועדה מציינת כי מתוך 1,185 תלונות על שימוש מוגזם בכוח, שנחקרו ב-2007 על ידי המשטרה הצבאית, נפתחו הליכים פליליים ב-82 מקרים. המדינה החברה ציינה את הקושי שבחקירת תלונות מסוג זה, וטענה כי השוטרים מוסמכים לעשות שימוש בכוח סביר במידת הצורך.

הוועדה מבקשת מידע בדבר מספר ההליכים הפליליים אשר הסתיימו בהרשעת הנאשמים, ובדבר העונשים שהוטלו.

21. הוועדה מציינת את הבהרת המדינה החברה, כי "כל טענה באשר לשימוש לכאורה באמצעי חקירה אסורים נבדקת על ידי מבקר תלונות הנחקרים", אך עדיין מביעה את דאגתה לנוכח העובדה כי אף אחת מבין 600 התלונות על התעללות מצד חוקרי שב"כ, שהתקבלו אצל מבקר תלונות הנחקרים בין 2001 ל-2008, לא הובילה לחקירה פלילית. מבקר תלונות הנחקרים, על אף היותו נתון לפיקוח היועץ המשפטי לממשלה, מועסק על ידי השב"כ. הוועדה מציינת כי, לפי מידע שהתקבל מן הדווח המיוחד לקידום ולהגנה על זכויות אדם וחירויות יסוד תוך לחימה בטרור, מתוך 550 בדיקות של תלונות על עינויים אשר ניהל מבקר תלונות הנחקרים בשב"כ בין השנים 2002 ל-2007, רק ארבע הסתיימו בצעדים

משמעותיים, ואף לא אחת מהן הובילה להרשעה. נציגי המדינה החברה הסבירו כי יש חוסר בעדויות לאישוש התלונות הללו, וכי האנשים המגישים אותן עושים זאת כחלק מ"מסע" של טענות שקריות. לוועדה נודע מארגונים לא-ממשלתיים על ירידה במספר התלונות המוגשות, ירידה הנובעת, לפי הנטען, מן התחושה כי לתלונות שכאלה אין סיכוי לזכות בטיפול של ממש, לנוכח היעדר ההרשעות ותחושת החסינות בפועל.

על המדינה החברה לחקור ללא משוא פנים את כל ההאשמות בעיניניים או בהתעללויות, ולצורך כך עליה ליצור מנגנון בדיקה בלתי תלוי ונטול פניות, שיהיה חיצוני לשב"כ.

אי-החזרה וסכנת העיניניים

22. הוועדה מודעת לכך שישראל קולטת לשטחה מבקשי מקלט ופליטים במספרים הולכים וגדלים, אך לנוכח העובדה שעקרון אי ההחזרה (non-refoulement), כפי שהוא מצוין בסעיף 3 של האמנה, לא הוכר על ידי בית המשפט העליון כעיקרון מחייב, נאלצת הוועדה לקבוע כי עיקרון זה לא שולב באופן פורמלי בחקיקה, במדיניות, בנוהג או בנהלים של מדינת ישראל. התגובות שהגישה המדינה החברה מתייחסות כולן אך ורק להתחייבויותיה של המדינה החברה תחת האמנה הבינלאומית בדבר מעמדם של פליטים משנת 1951 והפרוטוקול המשלים לאמנה משנת 1967, ואינן מזכירות בדבר את התחייבויותיה הנוספות של המדינה החברה תחת האמנה נגד עיניניים.

יש לשלב את עקרון אי-ההחזרה בספר החוקים של המדינה החברה, כך שתהליך המקלט המדיני יכלול בחינה מדוקדקת של כל מקרה לגופו, בהתאם לסעיף 3 לאמנה. כמו כן, יש להגדיר מנגנון הולם לבחינת כל החלטה בדבר גירושו של אדם.

23. הוועדה מציינת בדאגה כי לפי סעיף 1 בתיקון המוצע לחוק למניעת הסתננות (עבירות ושיפוט) תשי"ד-1954, אשר עבר בקריאה ראשונה בכנסת ב-19 במאי

2008, כל אדם הנכנס לישראל באופן בלתי חוקי נחשד מיד כמהווה סכנה לביטחון המדינה ומוגדר כ"מסתנן", ועל כן ניתן להחיל עליו חוק זה. הוועדה מודאגת מכך שסעיף 11 בהצעת החוק מסמיך קצינים בצה"ל להורות על השבת "מסתננים" למדינה או לאזור שמהם באו תוך 72 שעות ממועד כניסתם למדינה, וזאת ללא כל סייגים, הליכים או ביקורת. לפי ראות הוועדה, הליך שכזה, המשולל כל התייחסות לעקרון האי-החזרה, אינו מתיישב עם התחייבויותיה של המדינה החברה תחת סעיף 3 של האמנה. ממשלת ישראל דיווחה על 6,900 "מסתננים" בשנת 2008.

הוועדה מציינת כי אם יעבור התיקון המוצע לחוק למניעת הסתננות, יעמוד החוק בסתירה לסעיף 3 של האמנה. הוועדה ממליצה בתוקף לשנות את התיקון המוצע לחוק כך שיעלה בקנה אחד עם האמנה, ולכל הפחות להוסיף תנאים אשר יבטיחו חקירה לבדיקה אם יש יסוד ממשי לחשוד לסכנת עינויים. יש להבטיח כי בעלי תפקידים המטפלים במהגרים יעברו הכשרה מתאימה, וכי החלטותיהם תיבחנה ותיבדקנה, על מנת למנוע הפרות של סעיף 3.

24. הוועדה מציינת בדאגה כי על פי "נוהל ההחזרה המתואמת המיידית", שנקבע בהוראת צה"ל מס' 1/3.000, חיילי צה"ל המוצבים לאורך הגבול – חיילים אשר, לפי הצהרת המדינה החברה, לא קיבלו הכשרה באשר לחובות החוקיות המתחייבות מן האמנה נגד עינויים – מוסמכים לבצע גירוש מידי, מבלי שישום כל הליך להבטחת עקרון אי-החזרה על פי סעיף 3 של האמנה.

הוועדה מציינת את החובה ליישם הליכים שכאלה בכל מקרה באשר הוא, בין אם קיימים הסכם החזרה או ערובות דיפלומטיות בין המדינה החברה למדינה המקבלת ובין אם לאו.

פסילת עדויות אשר הושגו שלא כחוק או בכפייה

25. הוועדה מקדמת בברכה את פסיקת בית המשפט העליון בתיק ע"פ 5121/98

טורי' יששכרוב נ' התובע הצבאי הראשי ואחרים, אשר הגדירה את הדוקטרינה של פסילת ראיות אשר הושגו שלא כחוק, אך היא מציינת כי סוגיית ההחלטה האם לקבל או לפסול ראיות שכאלה נותרה לשיקול דעתו של השופט.

על המדינה החברה לאסור בחוק על קבלתה של כל הצהרה, אשר לגביה הוכח כי ניתנה תחת עינויים, כראיה בהליכים מכל סוג שהוא נגד הקורבן, בהתאם לסעיף 15 של האמנה.

מתקן המעצר 1391

26. חרף המידע שסיפקה המדינה החברה, לפיו מאז 2006 לא שימש מתקן המעצר והחקירות הסודי של השב"כ, המכונה "מתקן 1391", למעצרים או לחקירתם של חשודים בעבירות ביטחון, הוועדה מציינת בדאגה כי מספר עתירות שהוגשו לבית המשפט העליון בבקשה לבחון את המתקן נדחו, וכי לדעת בית המשפט העליון פעלו הרשויות בישראל באופן סביר כאשר לא חקרו את ההאשמות בדבר עינויים והתעללויות במתקן.

על המדינה החברה לוודא כי בעתיד לא יוחזק אף אדם במתקן מעצר סודי בשליטתה, שכן עצם קיומו של מתקן מעצר סודי מהווה הפרה של האמנה. על המדינה החברה לחקור ולחשוף את קיומו של כל מתקן שכזה, ואת הסמכות אשר מכוחה הוקם. עליה לוודא כי כל התלונות מצד עצורי מתקן 1391 באשר לעינויים ולהתעללות ייחקרו ללא משוא פנים, כי התוצאות תפורסמנה בפומבי, וכי האשמים בהפרות האמנה יישאו באחריות למעשיהם.

עצורים קטינים

27. הוועדה מציינת את דיווח המדינה החברה כי היא מיישמת מספר צעדים להבטחת זכויות הילדים, בכללם ניסוחה של הצעת חוק לכינון בית משפט חדש לנוער. חרף זאת, הוועדה עדיין מודאגת לנוכח ההגדרות השונות למונח "ילד"

בישראל – אשר בה אדם מוגדר כבגיר בגיל 18 – ובשטחים הפלסטיניים הכבושים – אשר בהם הגיל הוא 16. הוועדה מציינת את דברי המדינה החברה, כי כאשר פלסטינים שגילם פחות מ-18 נכלאים בישראל, דינם כקטינים. אף על פי כן מביעה הוועדה דאגה עמוקה לנוכח דיווחים מארגוני חברה אזרחית, לפיהם קטינים פלסטינים נעצרים ונחקרים ללא נוכחות עורך דין או בן משפחה, וסובלים, לפי הטענות, יחס המנוגד לאמנה, במטרה להשיג הודאות. כמו כן מודאגת הוועדה לנוכח הטענות כי כ-700 ילדים פלסטינים הואשמו מדי שנה תחת פקודות הצבא ועמדו לדין בבתי דין צבאיים, וכי ב-95% מן המקרים הללו הסתמכו על הודאות על מנת להשיג הרשעה.

יש לתקן את הצו הצבאי מס' 132, ולהבטיח כי צעיר עד גיל 18 ייחשב קטין, בהתאם לסטנדרטים הבין-לאומיים.

28. כמו כן מציינת הוועדה בדאגה כי כל בתי הכלא שבהם מוחזקים קטינים פלסטינים, למעט אחד, ממוקמים בגבולות ישראל, עובדה המגבילה את אפשרותם של העצירים לקבל ביקורי משפחה, לא רק בשל המרחק, אלא גם מכיוון שמחלק מאותם קרובים נמנעו אישורי כניסה לישראל מטעמי ביטחון. לפי המדינה החברה, מדובר ב-1,500 מתוך 80,000 מקרים, ולפי מקורות לא ממשלתיים השיעור גבוה בהרבה.

על המדינה החברה להבטיח כי עצורים קטינים ייהנו מהגנות בסיסיות, לפני החקירות ובמהלכן, בכללן גישה ללא דיחוי לעורך דין בלתי תלוי, לרופא בלתי תלוי ולקרובי משפחתם כבר מתחילת מעצרים. יתר על כן, על המדינה החברה להבטיח כי משפטיהם של קטינים לא יוכרעו על בסיס הודאות בלבד. יש להשלים את הקמת בית המשפט לנוער בעדיפות גבוהה. בנוסף, יש לעשות כל מאמץ על מנת לאפשר לקטינים עצורים לקבל ביקורי משפחה, והדבר כולל את הרחבת חופש התנועה של הקרובים.

השימוש בכוח או באלימות במהלך מבצעים צבאיים

29. למרות התקפות הטילים הנמשכות ללא אבחנה נגד אזרחים בדרום ישראל, התקפות אשר לפי הטענה הביאו את ישראל ליישם את זכותה להגן על אזרחיה על ידי הפתיחה במבצע "עופרת יצוקה" נגד חמאס ברצועת עזה, הוועדה מודאגת לנוכח דלות הצעדים שבהם נקטה המדינה החברה על מנת להגן על האוכלוסייה האזרחית בעזה ולמנוע את הנזק, הכולל מאות רבות של אזרחים פלסטינים הרוגים, בכללם קטינים, אשר נגרם כתוצאה מן המבצע הצבאי הישראלי. דוח של תשעה מומחים מטעם האו"ם מתאר פגיעה באזרחים ואף באנשי רפואה – לפי הדיווחים נהרגו 16 ו-25 נפצעו במילוי תפקידם. כפי שאישרו חוקרים ישראלים, לשימוש הישראלי בתחמושת המכילה זרחן היו השפעות חמורות על אזרחים, חרף הטענה כי השימוש בתחמושת מסוג זה נועד ליצור מסכי עשן או לחשוף פתחי מנהרות בעזה. למרות טענת המדינה החברה כי נשק זה אינו אסור על פי החוק ההומניטרי הבינלאומי, וכי לא נעשה בו שימוש נגד בני אדם, הוועדה מודאגת מעצם השימוש בו באזור מאוכלס בצפיפות, ומן הכאבים והייסורים העזים שגרם. לפי הדיווחים היו אף מקרי מוות של אנשים, שלא יכלו לקבל טיפול הולם בבתי החולים בעזה. מבתי החולים נבצר להקל על סבל הנפגעים מכמה סיבות, ביניהן היעדר מידע מספיק על הנשק שבו נעשה שימוש, וכן העובדה כי הם שימשו כמפקדות וכמקומות מסתור עבור התקפות חמאס.

על המדינה החברה לנהל בדיקה בלתי תלויה על מנת להבטיח חקירה מהירה, מלאה וללא משוא פנים באשר לאחריות הרשויות הממשלתיות והאחרות לנזק שנגרם לאזרחים, ולפרסם את התוצאות ברבים.

30. הוועדה קיבלה דיווחים לפיהם ה"סגר" שהוטל על רצועת עזה, ואשר החמיר בעיקר מאז יולי 2007, הקשה על הפצת סיוע הומניטרי לפני העימות האחרון, במהלכו ולאחריו, והגביל זכויות אדם נוספות של התושבים, בעיקר את הזכות לחופש תנועה, של קטינים ובגירים כאחד.

על המדינה החברה להגביר את מאמציה להבטיח כי הסיוע ההומניטארי יהיה נגיש, כדי להקל על הסבל שנגרם לתושבי עזה בעקבות ההגבלות שהוטלו.

31. למרות דאגות הביטחון הלגיטימיות של המדינה החברה, מביעה הוועדה דאגה אמיתית לנוכח ההאשמות הרבות שהציגו בפניה מקורות לא-ממשלתיים, לפיהם נתקלים העוברים במחסומים ביחד משפיל, בעיכובים שלא לצורך ובסירוב כניסה. הדבר אמור גם לגבי אנשים בעלי צרכים רפואיים דחופים.

על המדינה החברה לוודא כי ביקורות הביטחון מתנהלות בהתאם לאמנה. לצורך כך, על המדינה החברה לספק הדרכה מספיקה והולמת לאנשי הביטחון, על מנת לחסוך לחץ מיותר על העוברים במחסומים. על המדינה החברה לשקול, כאמצעי ביטחון, את כינונו של מנגנון להגשת תלונות דחופות בידי כל אדם הטוען שסבל מאיומים או מיחס בלתי-מוצדק או בלתי-ראוי. בנוסף, יש לשקול בדחיפות הצבת צוותי רפואת חירום, על מנת להגיש סיוע לאנשים הזקוקים לכך.

אלימות מצד מתנחלים

32. הוועדה מציינת בעניין את הודאת המדינה החברה כי "לישראל יש סמכות שיפוטית מלאה" במקרים של אלימות מצד מתנחלים בגדה המערבית כלפי פלסטינים. הוועדה מודה על הנתונים הסטטיסטיים שסופקו בנוגע לאכיפה הפלילית של עבירות כגון הפרת הסדר, מחלוקות על קרקע, והשיפור הכללי באכיפת החוק במקרים המערבים ישראלים, בכללם חקירות והרשעות, כמו גם צעדים מנהליים להגבלת תנועתם של מתישבים ישראלים המסכנים את חיי הפלסטינים ואת ביטחונם. הוועדה מעריכה את העובדה כי הוקמה ועדה בין-משרדית מיוחדת לטיפול במקרים אלה ולתיאום בין צה"ל, המשטרה ופרקליטות המדינה, אך עדיין מביעה דאגה לנוכח האלימות האמורה, ובפרט לנוכח הגידול במספר המקרים.

יש לחקור כל תלונה על התעללות מצד מתיישבים ישראלים, כמו מצד אחרים, תחת סמכות השיפוט של המדינה החברה, ללא דיחוי וללא משוא פנים, ולוודא כי המבצעים יובאו לדין, ואם יימצאו אשמים, יוענשו באורח הולם.

הריסת בתים

33. הוועדה מכירה בסמכותה של המדינה החברה להרוס מבנים אשר בהם היא רואה מטרות צבאיות לגיטימיות לפי החוק ההומניטרי הבין-לאומי, אך מצרה על כך שהמדינה החברה חידשה את מדיניות הרס הבתים כפעולת "ענישה" גרידא במזרח ירושלים וברצועת עזה, חרף החלטתה ב-2005 לחדול מן הנוהג.

על המדינה החברה לחדול מכל מדיניות של הרס בתים, כאשר הדבר עומד בניגוד לסעיף 16 של האמנה.

תלונות על עינויים והתעללויות מצד הכוחות הפלסטינים

34. לפי דיווחים שבפני הוועדה, הן כוחות הביטחון של חמאס בעזה והן שלטונות הפתח בגדה המערבית ביצעו מעצרים שרירותיים, חטפו יריבים פוליטיים והחזיקו בהם שלא כחוק, מנעו מהם גישה לעורך דין ועשו שימוש בשיטות של עינויים והתעללות נגד העצורים. לפי הדיווחים נמנעו מן העצורים, בין היתר, זכויות בסיסיות להליך הוגן והזכות לחקירה מהירה ויעילה. בנוסף דווח על גידול במספר המקרים הללו, בכללם מקרים של פגיעה פיזית מכוונת ואף הוצאה להורג ללא משפט, במהלך מבצע "עופרת יצוקה" ולאחריו. הנפגעים, לפי הדיווחים, היו אנשי כוחות הביטחון של הפתח או אנשים שנחשדו בשיתוף פעולה עם ישראל.

על השלטונות הפלסטינים בגדה המערבית לנקוט בצעדים מידיים על מנת לחקור, לתבוע ולהעניש באופן הולם את האחראים על פשעים אלה בתחום שיפוטם; כמו כן, על שלטונות חמאס ברצועת עזה לנקוט בצעדים מידיים

על מנת לשים קץ למסע החטיפות, ההוצאות להורג ללא משפט, העינויים והמעצרים הלא חוקיים, ולהביא את האשמים לדין. יש לתת עדיפות להקמתה של ועדת מומחים בלתי תלויה, עצמאית וחסרת פניות, אשר תחקור את הפשעים הללו.

35. הוועדה קוראת למדינה החברה לאשרר את הפרוטוקול האופציונאלי של האמנה נגד עינויים ונגד יחס ועונשים אכזריים, בלתי אנושיים או משפילים.

36. כן קוראת הוועדה למדינה החברה לשקול להצהיר את ההצהרות לפי סעיפים 21 ו-22 של האמנה, ובכך להכיר בסמכותה של הוועדה לקבל ולשקול הודעות ממדינות אחרות ומיחידים.

37. הוועדה קוראת למדינה החברה למשוך את הסתייגותה מחקירות לפי סעיף 20 לאמנה.

38. הוועדה מזמינה את המדינה החברה לאשרר את האמנה הבין-לאומית להגנה על זכויותיהם של כל מהגרי העבודה ובני משפחותיהם, את האמנה לקידום זכויותיהם של אנשים עם מוגבלות ואת האמנה הבין-לאומית להגנה על כל האנשים מפני היעלמות כפויה.

39. הוועדה מעודדת את המדינה החברה להפיץ ברבים את הדוח ואת התשובה לרשימת הנושאים אשר הגישה ישראל לוועדה ואת ההערות המסכמות, בשפות מתאימות, דרך אתרי אינטרנט רשמיים, אמצעי התקשורת וארגונים לא-ממשלתיים.

40. הוועדה מבקשת מן המדינה החברה להמציא, בתוך שנה אחת, מידע בנוגע לתגובתה להמלצות הוועדה המובאות בפסקאות 15, 19, 20, 24 ו-33 לעיל.

41. המדינה החברה מוזמנת להגיש את הדוח התקופתי הבא שלה, אשר ייחשב לדוח התקופתי החמישי שלה, עד ל-15 במאי 2013.